

«КИЗИЛ УЗБЕКИСТОН»

УЗБЕКИСТОН КОМПАРТИЯСИ
МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ, УЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ
СОВЕТИ ВА МИНИСТРЛАР СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

«КИЗИЛ УЗБЕКИСТОН» — ОРГАН ЦЕНТРАЛЬНОГО
КОМИТЕТА КОМПАРТИИ УЗБЕКИСТАНА, ВЕРХОВНОГО
СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ УЗБЕКСКОЙ ССР

43-йИЛ ЧИКИШИ
№ 245 (11.994)

Чоршанба, 18 октябрь 1961 йил

Баҳоси 3 тийин

СОВЕТ ИТТИФОҚИ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИНING XXII СЪЕЗДИ

Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг XXII съезди тўғрисида ИНФОРМАЦИОН БИЛДИРИШ

17 октябрь, эрталаб соат 10 да, Москвада, Кремлнинг Съездлар саройида Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг навбатдаги XXII съезди иш бошлади.

Съездни КПСС Марказий Комитетининг Биринчи секретари ўртоқ Н. С. Хрущев кириш нутқи билан очди.

Съезд съезд Президиумини, Секретариатни, Редакцион комиссияни ва Мандат комиссиясини сайлади.

Съезднинг куйидаги кун тартиби тасдиқланади:

1. КПСС Марказий Комитетининг Ҳисоботи — докладчи

КПСС Марказий Комитетининг Биринчи секретари ўртоқ Н. С. Хрущев.

2. КПСС Марказий Ревизия Комиссиясининг ҳисобот доклади — докладчи Марказий Ревизия Комиссиясининг раиси ўртоқ А. Ф. Горкин.

3. КПСС Программасининг проекти — докладчи ўртоқ Н. С. Хрущев.

4. КПСС Уставига киритиладиган ўзгаришлар тўғрисида — докладчи КПСС Марказий Комитетининг секретари ўртоқ Ф. Р. Козлов.

5. Партиянинг марказий органларини сайлаш.

КПСС Марказий Комитетининг Ҳисоботи ҳақида КПСС Марказий Комитетининг Биринчи секретари ўртоқ Н. С. Хрущев доклад қилди, ўртоқ Н. С. Хрущевни съезд делегатлари ва меҳмонлари қизғин кутиб олдилар.

Шундан сўнг съезд КПСС Марказий Ревизия Комиссиясининг ҳисобот докладини тинглади, бу ҳақда КПСС Марказий Ревизия Комиссиясининг раиси ўртоқ А. Ф. Горкин доклад қилди.

КОММУНИСТИК ЖАМИЯТ ҚУРУВИЧИЛАРНИНГ СЪЕЗДИ

1961 йил 17 октябрь. Эрталаби пайт. Қизил юлдузларнинг ёқулилари порлаб турган йонажон, қадрдон Москва Кремли. Партиянинг, бутун совет халқининг гули, мамлакатнинг энг яхши кишилари бутун шу ерга, ойна ва мармардан қурилган муҳташам бино—Кремль Съездлар саройига келдилар. Революцион жангларнинг ветеранлари, биринчи беш йиллиларнинг қаҳрамонлари, совет кишилари биринчи бўлиб космога парвоз этиб, жаҳонни қойил қолдирган сўнгги йиллардаги мўъжизавор ишларнинг ташаббускорлари коммунизм қуришнинг инсоният тарихида биринчи программасини қабул қилмоқчи учун улутвор коммунистик форумга тўпланишди.

Корхона, курилишлар ва транспортдаги миллион-миллион ишчилар, колхозчи деҳқонлар, совет зиялилари шу кунга ниҳоятда зўр ишчилик билан ҳозирлик қўришди, илҳомдор, яратувчилик меҳнатларида унга бағишладилар. Коммунизмнинг порлоқ ғўлилари сари паҳлав қадам ташлаб боратган бутун улут Ватанимиз партия XXII съездини энг катта ва шодона байрамдек кутиб олди.

Бутун дунёнинг эътибори КПСС съездида қаратилган. Прогрессив инсоният бизнинг халқимизни, бизнинг партиямизни энг диндорини байроқдорини, олийжаноб гуманистик идеалларнинг жариси деб қўталоқда. КПСС янги Программасининг проекти—ер юзидан барча халқлар учун Тинчлик, Меҳнат, Озодлик, Тенглик, Қардошлик ва Бахт-саодат қарор топтирувчи коммунизмнинг ана шу манифести жаҳонда жуда катта қизиқиш тугдириди.

Вақт соат унга қийинлашиб келмоқда. Съезд делегатлари бир қанча қардош коммунистик ва ишчи партиялар делегацияларининг раҳбарлари президиумдан жой олар эканлар уларни самимий табриқлайдилар.

Эрталаб соат 10. Улут партиямизнинг жанговар штаби—КПСС Марказий Комитети Президиумининг аъзолари кириб келганда, съезд уларни гулдурс, давомли қарсақлар билан кутиб олади. Ҳамма ўриндан туради.

Делегатлар ва меҳмонлар КПСС Марказий Комитетининг Биринчи секретари ўртоқ Никита Сергеевич Хрущевнинг кириш нутқини зўр эътибор билан тинглайдилар. —Партиямизнинг навбатдаги XX съезди—деди Н. С. Хрущев.—1956 йил феврал ойида бўлган эди. Шундан буён беш йилдан ошган вақт ўтди. Бутун жаҳон тараққиётда бўлганидек партиянинг Совет Иттифоқидаги барча халқларнинг ҳаёти ва фойдалида ҳам ана шу муҳим даир мубайна тарихий аҳамиятга эга бўлган қўлдан-қўл воқеалар содир бўлди.

Навбатдан ташқари XXII съезд навбатдаги съездини 1961 йилда қириш тўғрисида қарор қабул қилди. Ана шу қарорга мувофиқ партия XXII съезди бутун ўз ишини бошламоқда.

Партия XXII съездида ҳал қилувчи овозга эга бўлган 4408 делегат ва маслаҳат овозига эга бўлган 405 делегат сайланди. Съездга ҳал қилувчи овозга эга бўлган 4394 делегат ва маслаҳат овозига эга бўлган 405 делегат келди. 14 делегат урди сабабларга қўра қатнашмапти.

Ўртоқ Н. С. Хрущев Марказий Комитетнинг топтирувчи бинаов съезд ишини бошлаш ҳақида тақдир қиритади ва Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг XXII съездини очиб бериб қилди.

Ўртоқ Н. С. Хрущев айтидики, XXII съездан сўнг ўтган давр ичида халқдор коммунистик ишчилар қаранати бир қанча қўлга киритган арабларда жуда бўлган ва шу жумладан—ушунчалас ўртоқларимиз Вьетнам, Пин, Уэльс, Фостер, Гарри Поллит, Юджин Деннис, Валлау Кофичий, Элиас Лазерте, Фарахалла Хелу, Гастон Монмуссондан жуда бўлди.

Африка миллий озодлик ҳаракатининг атоқли арбоби Патрис Лумумба мустамлакачиликка қарши курашда ҳалок бўлди.

Япония социалистик партиясининг раиси, таниллик жамоат арбоби ва тинчлик ҳама демократия учун курашчи ўртоқ Иноуэ Асанума империалистларга сотилган қабил қабил қўлга қўлидан ҳалок бўлди.

Ўртоқ Н. С. Хрущев уларнинг хотирасини бир минут сукут қилди эста олинган тақдир эди. Ҳамма ўриндан туради. Бир минут сукут қилди.

Ўртоқ Н. С. Хрущев партиянинг XXII съездида чет эллардаги 80 марксий-ленинчи партиядан делегациялар келганини хабар қилди.

Бу ерда ҳозир бўлган дўст қардош партиялар делегацияларини, деҳи у қизғин табриқлашга ижозат бергайиз (гулдурс қарсақлар).

Ўртоқ Жоу Эн-лай бошчилигидаги Хитой Коммунистик партиясининг делегациясини (қарсақлар).

Ўртоқ Владислав Гомуля бошчилигидаги Польша Бирлашган ишчи партияси делегациясини (қарсақлар).

Ўртоқ Антонин Новотный бошчилигидаги Чехословакия Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Ўртоқ Валентин Ульбрихт бошчилигидаги Германия Бирлашган социалистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Ўртоқ Георгий Георгиу-Деж бошчилигидаги Руминия Ишчи партияси делегациясини (қарсақлар).

Ўртоқ Тодор Живков бошчилигидаги Болгария Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Ўртоқ Янош Кадар бошчилигидаги Венгрия Социалистик ишчи партияси делегациясини (қарсақлар).

Ўртоқ Хо Ши Мин бошчилигидаги Вьетнам Меҳнатчилар партияси делегациясини (қарсақлар).

Ўртоқ Ким Ир Сен бошчилигидаги Корея Меҳнат партияси делегациясини (қарсақлар).

Ўртоқ Южиян Цзедун бошчилигидаги Мўғулистон Халқ революцион партияси делегациясини (қарсақлар).

Биз ораимизда ўтирган делегацияларини самимий табриқлаймиз.

Ўртоқ Морис Тезеф бошчилигидаги Франция Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Ўртоқ Пальмиро Тольати бошчилигидаги Италия Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Ўртоқ Блас Рока бошчилигидаги Куба Бирлашган революцион ташкилотлари делегациясини (қарсақлар).

Марказий Комитет раиси ўртоқ Дип Айдит бошчилигидаги Индонезия Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Партия Миллий кенгашининг бош секретари ўртоқ Аджио Кумар Гох бошчилигидаги Хиндустон Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Партия раиси ўртоқ Санда Носака бошчилигидаги Япония Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

бош секретари ўртоқ Вилле Пессе бошчилигидаги Финляндия Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

бош секретари ўртоқ Жон Голлан бошчилигидаги Буюк Британия Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Марказий Комитетнинг биринчи секретари ўртоқ Макс Рейман бошчилигидаги Германия Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

партия раиси ўртоқ Долорес Ибаррури бошчилигидаги Испания Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

партиянинг бош секретари ўртоқ Алваро Куньял бошчилигидаги Португалия Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Америка Қўшма Штатлари Коммунистик партиясининг Элизабет Гэрли Флинн, Генри Уинстон ва Джеймс Жексон ўртоқларидан иборат делегациясини (қарсақлар).

Марказий Комитетнинг биринчи секретари ўртоқ Костаас Колинис бошчилигидаги Греция Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

партия раиси ўртоқ Эрнест Бюрел бошчилигидаги Бельгия Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

бош секретари ўртоқ Элиас Папанасу бошчилигидаги Кипр Меҳнатчилар халқ прогрессив партияси делегациясини (қарсақлар).

партия раиси ўртоқ Исгани Коллинг бошчилигидаги Австрия Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Марказий Комитет секретари ўртоқ Викторио Кодолия бошчилигидаги Аргентина Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

партия Миллий раҳбарлиги раиси ўртоқ Луис Карлос Престес бошчилигидаги Бразилия Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Марказий Комитет бош секретари ўртоқ Хесус Фария бошчилигидаги Венесуэла Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Марказий Комитетнинг биринчи секретари ўртоқ Родней Армемид бошчилигидаги Уругвай Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Марказий Комитет бош секретари ўртоқ Луис Корвалан бошчилигидаги Чили Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Марказий Комитетнинг сийсий секретари ўртоқ Хильберто Виейр бошчилигидаги Колумбия Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

бош секретари ўртоқ Тим Бак бошчилигидаги Канада Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Марказий Комитет бош секретари ўртоқ Педро Саад бошчилигидаги Эквадор Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Марказий Комитет секретари ўртоқ Руис Гонсалес бошчилигидаги Боливия Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Марказий Комитетнинг биринчи секретари ўртоқ Мартинес Вердуг бошчилигидаги Мексика Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Марказий Комитет секретари ўртоқ Хархе Дель Прадо бошчилигидаги Перу Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

бош секретари ўртоқ Лоренс Шарки бошчилигидаги Австралия Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Миллий комитет раиси ўртоқ Жорж Жексон бошчилигидаги Янги Зеландия Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Марказий Комитетнинг биринчи секретари ўртоқ Ларби Бухали бошчилигидаги Жапон Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Марказий Комитетнинг биринчи секретари ўртоқ Салом Одил бошчилигидаги Йроқ Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Марказий Комитетнинг бош секретари ўртоқ Халид Бағдош бошчилигидаги Сурия Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Марказий Комитет секретари ўртоқ Никола Шауи бошчилигидаги Ливан Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Марказий Комитет бош секретари ўртоқ Фуод Нассар бошчилигидаги Иордания Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Марказий Комитетнинг биринчи секретари ўртоқ Али Ята бошчилигидаги Мароккан Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Марказий Комитет секретари ўртоқ Муҳаммад Хармел бошчилигидаги Тунис Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Марказий Комитетнинг биринчи секретари ўртоқ Ризо Радманеш бошчилигидаги Эрон Халқ партияси делегациясини (қарсақлар).

партия раиси ўртоқ Хильдиг Хагберг бошчилигидаги Швеция Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

партия раиси ўртоқ Эмиль Левин бошчилигидаги Норвегия Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

партия раиси ўртоқ Кнууд Есперсен бошчилигидаги Дания Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Марказий Комитетнинг бош секретари ўртоқ Пауль де Гроот бошчилигидаги Нидерландия Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

партиянинг бош секретари ўртоқ Эдгар Воог бошчилигидаги Швейцария Меҳнат партияси делегациясини (қарсақлар).

Марказий Комитетнинг бош секретари ўртоқ Доминик Урбани бошчилигидаги Люксембург Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Марказий Комитет бош секретари ўртоқ Самуна Микун бошчилигидаги Иерон Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Марказий Комитет бош секретари ўртоқ Питер Кейне бошчилигидаги Цейлон Коммунистик партияси делегациясини (қарсақлар).

Бирма, Ганга, Гваделупа, Гватемала, Гондурас, Доминикан Республикаси, Исландия, Коста-Рика, Малайя, Мартиника, Никарагуа, Панама, Парагвай, Реунон, Сальвадор, Сан-Марино, Шимолий Ирландия, Судан, Таиланд, Туркия, Ирландия Республикаси, Жанубий Африка Республикасининг қардош партиялари ва бошқа мамлакатлар партиялари делегацияларини (қарсақлар).

Бизнинг съездида ҳозир бўлган азия меҳмонлар—Африкадаги мустақил давлатлар миллий демократик партиялари вакилларига самимий, дўстона салом топширишга ҳам ижозат бергайиз.

Партиянинг сийсий секретари, Гвинея Республикаси Миллат мажлисининг раиси Сайфулай Диалло бошчилигидаги Гвинея демократик партияси делегациясини (қарсақлар).

Аккра шаҳри муниципал кенгаши раиси Эбенезер Цефас Квей бошчилигидаги Гана Республикаси конвенти халқ партияси делегациясини (қарсақлар).

Партия сийсий бросининг аъзоси, Миллат мажлиси депутаты Гиндьян Траоре бошчилигидаги Мали Республикаси Судан иттифоқи партияси делегациясини (қарсақлар).

Съезд делегатлари сўзга келган чет эл меҳмонларини гулдурс қарсақлар билан табриқлайдилар.

Съезд раҳбар органларини—президиум, секретариат, редакцион комиссияни ва мандат комиссиясини тузишга киришади.

Съезд президиумининг состави ҳақидаги масала юзасидан Украина партия ташкилотининг вакили И. П. Казанецга сўз берилди. У, делегациялар вакиллари кенгашининг топтирувчи бинаов съезд президиумини 41 кишидан иборат составда сайлашни тақдир қилди. Президиум бир овоздан сайланди.

Съезд президиуми:

Абрамов Г. Г. Кунаев Д. А.
Аристов А. Б. Куусинен О. В.
Охундов В. Ю. Мазуров К. Т.
Брежнев Л. И. Максимов Ф. П.
Ворожьев Г. И. Малиновский Р. Я.
Воронов Г. И. Мжаванадзе В. П.
Ворошилов К. Е. Микоян А. И.
Гаганова В. И. Мухитдинов Н. А.
Георгиев А. Н. Пельше А. Я.
Гришин В. В. Подгорный Н. В.
Громко А. А. Полянский Д. С.
Демичев П. Н. Рашидов Ш. Р.
Долликов Е. А. Сиечук А. Ю.
Ермилов В. В. Спиридонов И. В.
Ефремов Л. Н. Суслон М. А.
Ефремов М. Т. Фурсева Е. А.
Игнатов Н. Г. Хрущев Н. С.
Келдиш М. В. Шверник Н. М.
Кириленко А. П. Школьников А. М.
Козлов Ф. Р. Шчербицкий В. В.
Косгин А. Н.

Москва шаҳар партия ташкилотининг вакили П. Н. Демиичева сўз берилди. Делегациялар вакиллари кенгашининг топтирувчи бинаов У, Съезд секретариатини 19 кишидан иборат миқдорда сайлашни тақдир қилди. Секретариат бир овоздан сайланди.

Съезд секретариати:

Андропов Ю. В. Попова Н. В.
Горкин А. Ф. Сердюк З. Т.
Гречко А. А. Соболев Н. А.
Жавашвили Г. Д. Соколов Т. И.
Заровин Я. Н. Сурганов Ф. А.
Лубенников Л. И. Табеев Ф. А.
Казанец И. П. Чернышев В. Е.
Кабан И. Г. Шевченко В. В.
Малин В. Н. Шелепин А. Н.
Шуйский Г. Т.

Ленинград партия ташкилотининг вакили И. В. Спиридонова сўз берилди. У, делегациялар вакиллари кенгашининг топтирувчи бинаов Съезд редакцион комиссиясини 15 киши миқдорда сайлашни тақдир қилди. Редакцион комиссия бир овоздан сайланди.

Съезд секретариати:

Андропов Ю. В. Попова Н. В.
Горкин А. Ф. Сердюк З. Т.
Гречко А. А. Соболев Н. А.
Жавашвили Г. Д. Соколов Т. И.
Заровин Я. Н. Сурганов Ф. А.
Лубенников Л. И. Табеев Ф. А.
Казанец И. П. Чернышев В. Е.
Кабан И. Г. Шевченко В. В.
Малин В. Н. Шелепин А. Н.
Шуйский Г. Т.

Съезд секретариати:

Андропов Ю. В. Попова Н. В.
Горкин А. Ф. Сердюк З. Т.
Гречко А. А. Соболев Н. А.
Жавашвили Г. Д. Соколов Т. И.
Заровин Я. Н. Сурганов Ф. А.
Лубенников Л. И. Табеев Ф. А.
Казанец И. П. Чернышев В. Е.
Кабан И. Г. Шевченко В. В.
Малин В. Н. Шелепин А. Н.
Шуйский Г. Т.

Съезд секретариати:

Андропов Ю. В. Попова Н. В.
Горкин А. Ф. Сердюк З. Т.
Гречко А. А. Соболев Н. А.
Жавашвили Г. Д. Соколов Т. И.
Заровин Я. Н. Сурганов Ф. А.
Лубенников Л. И. Табеев Ф. А.
Казанец И. П. Чернышев В. Е.
Кабан И. Г. Шевченко В. В.
Малин В. Н. Шелепин А. Н.
Шуйский Г. Т.

Съезд секретариати:

Андропов Ю. В. Попова Н. В.
Горкин А. Ф. Сердюк З. Т.
Гречко А. А. Соболев Н. А.
Жавашвили Г. Д. Соколов Т. И.
Заровин Я. Н. Сурганов Ф. А.
Лубенников Л. И. Табеев Ф. А.
Казанец И. П. Чернышев В. Е.
Кабан И. Г. Шевченко В. В.
Малин В. Н. Шелепин А. Н.
Шуйский Г. Т.

Съезд секретариати:

Андропов Ю. В. Попова Н. В.
Горкин А. Ф. Сердюк З. Т.
Гречко А. А. Соболев Н. А.
Жавашвили Г. Д. Соколов Т. И.
Заровин Я. Н. Сурганов Ф. А.
Лубенников Л. И. Табеев Ф. А.
Казанец И. П. Чернышев В. Е.
Кабан И. Г. Шевченко В. В.
Малин В. Н. Шелепин А. Н.
Шуйский Г. Т.

Съезд секретариати:

Андропов Ю. В. Попова Н. В.
Горкин А. Ф. Сердюк З. Т.
Гречко А. А. Соболев Н. А.
Жавашвили Г. Д. Соколов Т. И.
Заровин Я. Н. Сурганов Ф. А.
Лубенников Л. И. Табеев Ф. А.
Казанец И. П. Чернышев В. Е.
Кабан И. Г. Шевченко В. В.
Малин В. Н. Шелепин А. Н.
Шуйский Г. Т.

Съезд секретариати:

Андропов Ю. В. Попова Н. В.
Горкин А. Ф. Сердюк З. Т.
Гречко А. А. Соболев Н. А.
Жавашвили Г. Д. Соколов Т. И.
Заровин Я. Н. Сурганов Ф. А.
Лубенников Л. И. Табеев Ф. А.
Казанец И. П. Чернышев В. Е.
Кабан И. Г. Шевченко В. В.
Малин В. Н. Шелепин А. Н.
Шуйский Г. Т.

Съезд секретариати:

Андропов Ю. В. Попова Н. В.
Горкин А. Ф. Сердюк З. Т.
Гречко А. А. Соболев Н. А.
Жавашвили Г. Д. Соколов Т. И.
Заровин Я. Н. Сурганов Ф. А.
Лубенников Л. И. Табеев Ф. А.
Казанец И. П. Чернышев В. Е.
Кабан И. Г. Шевченко В. В.
Малин В. Н. Шелепин А. Н.
Шуйский Г. Т.

Съезд секретариати:

Андропов Ю. В. Попова Н. В.
Горкин А. Ф. Сердюк З. Т.
Гречко А. А. Соболев Н. А.
Жавашвили Г. Д. Соколов Т. И.
Заровин Я. Н. Сурганов Ф. А.
Лубенников Л. И. Табеев Ф. А.
Казанец И. П. Чернышев В. Е.
Кабан И. Г. Шевченко В. В.
Малин В. Н. Шелепин А. Н.
Шуйский Г. Т.

Съезд секретариати:

Андропов Ю. В. Попова Н. В.
Гор

СОВЕТ ИТТИФОҚИ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИНИНГ XXII СЪЕЗДИ

КПСС МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИНИНГ СОВЕТ ИТТИФОҚИ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ XXII СЪЕЗДИГА ҲИСОБОТИ

КПСС Марказий Комитетининг Биринчи секретари ўртоқ Н. С. ХРУШЧЕВ доклади

Ўртоқлар!

Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг XX съезидан сўнг қарийб олти йил ўтди. Утган йиллар партияга учун, совет халқи учун, бутун инсоният учун го-я катта, айтиш мумкин, оламшумул-тарихий аҳамиятга эга бўлди.

Совет Ватани буюк ишларининг бутун кенг фронти бўла-б коммунизм курашининг кенг аям олдирилган даврига кирди. Совет Иттифоқининг экономикаси ва маданий-иқтисодий кескин суратда юксалмоқда. Етти йиллик план—Ватани-мизнинг ишлаб чиқарувчи кучларининг зўр бериб ривож-лантириш ва муваффақиятли бақариламоқда. Халқ оммасининг иқтисодий кучлари бутун мамлакатда мингларча қайнар булоқдек жўш урмоқда. Совет ишларининг иқтисодий тарихида биринчи бўлаб кўсмосга қилган за-фарли парвозлари аjoyиб галабаларининг чуқурлиги, биз кураётган коммунизмнинг баланд кўтарилган бахро-фидир.

Социализм бутун жаҳон социалистик дўстлиги дои-расида қарор топди. Утган йиллардаги энг муҳим воқеа-лар замонамизнинг асосий қонуниятларининг ифодаси бўлди: жаҳон социализм системасининг ҳаётий кучлари-нинг ўсиши ва мустақамлашнинг процесси шиддат билан илгариллаб борди.

Партиямиз ва давлатимиз мураккаб халқаро вазиятда иш олиб борди. Империалистлар дунёни уруш хавфи ёқа-сига келтириб қўйишга, Совет Иттифоқининг кучини ва Совет Иттифоқи халқларининг мардликни синаб қўришга бир неча бор уришди кўришди. Кўпгина буржуа сиёсий аربоблари: Совет Иттифоқининг планлари барбод бўлади, социалистик лагер ақриқиб кетди, деган ҳам халқлар билан ўзарани юпатиб келдилар. Улар бизга қарши кўп итти-во ва қўрувчилик қилдилар. Партия, бутун совет халқи душманларнинг кирдиқорларини фож қилиб таш-ладилар ва барча синновлардан шараф билан ўтдилар. Эндилкида Совет Иттифоқи ҳар қачонгидан ҳам кучли ва мустақамлашди.

Советлар мамлакатининг иқтисодий кучлари рамак-топ-ган ҳозирги вақтда биз ўзимиз босиб ўтган қўриқона йў-лга назар ташлаб эганимиз бу йўл баъзи бирозларга осон ва олдий йўл бўлиб қўриқилиш мумкин. Ўш, XXII съез-даги кейинги давр осон ва олдий бўлмади, бу давр пар-тиямизнинг Совет Иттифоқининг барча халқларидан жўш-кўп куч сарфлашни ва филокорлик қўриқилиш талаб қилди. Совет халқининг, Совет Иттифоқи коммунистлар-Партиясининг зиммасига коммунистик қўриқилиш пионер-

лари бўлишдек, синалмаган йўллар оша коммунизм гала-басига етиб боришдек буюк вазифа тушди.

Тарих теп-текис йўлдан ривожланиб бормади, у го-яст паст-баланд, эгри-бугри йўллардан ва бурилишлардан ўтиб боради. Жаҳият тараққийида жадаллик билан олд-бориллаётган ва кескин бурилишлар юз бераётган шарон-тада умумий перспективани йўқотиб қўймаслик учун, ко-ммунизм олиб борувчи йўлни равшан қўриб туриш учун пар-тия қандай юксак сифатларга эга бўлмоғи керак! Ушуг-Ленин туган Совет Иттифоқи коммунистлар Партияси ана шундай сиёсий йўлбошчилик сифатларига тўла эга-дир. Асосий масалаларни тўғри хал қилиш йўлини то-пиш, ички ва ташқи сиёсат соҳасида беш йўлни ишлаб-чиқариш ҳамда бу йўлни қатъий амалга ошириш учун пар-тия, унинг Марказий Комитети асосларини чуқур тушу-ниб олиши, революцион жасорат ва қатъийат қўриқилиш-керак эди.

Турмуш партиянинг назарий ҳулосалари ва сиёсий йўли, унинг беш йўли тўғри эканлигини таъминла-ташдиқлади. Ўш миллион аъзоси бўлган Совет Итти-фоқи коммунистлар Партияси ўзининг XXII съезид-га бир жон-бир тан бўлиб, жинслашган ҳолда, совет халқи билан ҳамбарчас борадиган ҳолда келди. Съезимизнинг беш минг делегати — ушуг-Ленин, пар-тиясининг энг яхши ўғли ва қизлари билан халқ бирлигининг, уларнинг иродаси ва йўл-қиларининг жонли ифодасидир.

Партиямизнинг туган йўли социалистик мамлакат-лар бирлигини, халқаро коммунистик ва ишчилар ҳа-ракати бирлигини мустақамлаш учун, умумий тинчликни сақлаш ҳамда янги жаҳон урушининг олдини олиш учун жуда катта аҳамиятга эга бўлди. Совет давлатининг хал-қаро майдондаги оғри ва эътибори яна ҳам кўпроқ ошди. Коммунизм ва ишчи партиялар вакилларининг Кенга-шлари КПССнинг халқаро коммунистик ва ишчилар ҳа-ракатидаги ролига юксак баҳо берди.

Партиямизга билдирган ишончлари учун қардош пар-тияларга съезимиз номидан, Совет Иттифоқининг барча коммунистлари номидан қизғин миннатдорчилик билди-ришга ижозат этаёмиз. Бу ерда ҳозир бўлган азия меҳ-монларини — қардош партияларнинг делегатларини Совет Иттифоқи Коммунистик партияси ўзининг барча мамла-катлар меҳнатқашлари олдига, барча прогрессив инсо-ний олддаги интернационал бурчини бундан буюк ҳам бажариб боради, деб ишонтиришга ижозат этаёмиз.

I.

ЖАҲОНДАГИ ҲОЗИРГИ ВАЗИЯТ ВА СОВЕТ ИТТИФОҚИНИНГ ХАЛҚАРО АҲВОЛИ

Ўртоқлар! КПСС XX съезидан кейинги даврининг асосий мазмунини жаҳондаги ички социал системанинг — социалистик система билан капиталистик системанинг мусобақасидан иборатдир. Бу мусобақа ҳозирги тарихий босқичда жаҳон тараққийининг ўзига, негиз бўлиб қол-ди. Иқтисодий тараққийида ички йўл, ички тарихий тен-денция тўғрисида равшанроқ намоён бўлмоқда. Булардан бири — социал тараққийи, тинчлик ва яратувчилик йўли-дир. Иккинчиси — реакция, зулм ва уруш йўлидир.

Агар биз фикрлар ер курашини шу мусобақанинг кенг-майдонли деб тасаввур қилсан, у ҳолда биз социализмнинг эски дунёдан позицияларини қалам-бақалам курашиб қўтга олаётганлигини кўрамиз. Аввало, социализм хал қилувчи фаолият соҳасида — моддий ишлаб чиқариш соҳасида капиталистик дунёни жиддий суратда қисиб қўйди. Со-циалистик системанинг жаҳон ишлаб чиқаришидаги сал-моми ошди, унинг ривожланиш суръатлари капитализм-нинг энг тарқидий эгали мамлакатлари суръатларидан алгача ўзиб кетди. Социализм мамлакатлари ишлаб чи-қарувчи кучларини бениҳоя ривожлантиришга ҳамда ер юз-да моддий ва маънавий неъматларини ҳақиқатда мўл-кўл қилишга қодир эканлигини ҳамма қўриб турибди.

Биз тинчлик сибатини оғимай амалга ошириш билан бирга, империалистларнинг уруш хавфи солаётган-лиқларини ҳам эсимиздан чиқарганимиз йўл. Мудофаа соҳасида мамлакатимизнинг устултигини таъминлаш учун ҳамма зарур чоралар кўриди. Социалистик ишлаб чи-қаришнинг, совет фани ва техникасининг муваффақиятлари ҳарбий ишда чинакам революция қилишичига имкон бер-ди. Мамлакатимиз, бутун социалистик лагер эндиликда шундай қудратли кучга эгаки, бу куч социализмнинг бую-қ галабаларини империалистик агрессорларнинг таъжову-зорчилигини қаттиқ туриб ҳимоя қилиш учун таъминла-етарлидир. Совет Иттифоқининг ва бошқа социалистик мамлакатларнинг кучайган мудофаа қудрати, бутун дунё-даги тинчликсевар кучлар империалистларга ички система мусобақасини енги йўллардан қурулиб қўйишга йўлди-га, уруш йўлига солиб юборишга имкон бермади. Совет Иттифоқи тинч-тотув яшашнинг ленинча йўлини қатъий амалга ошира бориб, империалистларнинг иғволарини фож қилиш ва қатъийат билан бартараф этди.

Урушнинг олдини олишга муваффақ бўлишга-лиги ва совет ишчилари, бошқа мамлакатларнинг халқлари-нинг ҳаёт неъматларидан фойдалана олганлиқлари — Фак-ти партиянинг, унинг Марказий Комитетининг — Совет давлати қудратини ўстириш, ленинча тинчлик сибатини амалга ошириш соҳасида олиб бораган ишларнинг асосий натижаси деб, социализм мамлакатларидан қардош пар-тиялар фаолиятининг натижаси деб, барча мамлакатлар-даги тинчликсевар кучларнинг активлашганига натижа-си деб билимек керак.

Маълумки, кейинги йилларда империалистлар янги уруш оловини ёқиб юборишга, социалистик системанинг мустақамлашгани синаб қўришга бир неча бор уриндилар. АҚШ ва унинг энг яхши иттифоқчилари кейинги беш йил ичида бир неча марта қўпол суратда куч ишлатиб кў-ридилар, қўпол ишлатмоқчи бўлишди. Бирок, ҳар сафар ҳам Совет Иттифоқи, барча социалистик мамлакатлар агрессорини ўз вақтида тўхтатиб қолдилар. Социалистик мамлакатларнинг ўз озодлиги ва мустақамлаш учун курашаётган халқларини ҳимоя қилиб қиққанлиги алоҳида, принципиал аҳамиятга эга бўлди. Совет Иттифоқи, барча социалистик мамлакатлар халқларининг ўз озодлиги ва мустақамлаш учун, тараққийи ва тинчлик учун олиб бораётган курашида уларнинг ишончли таянчи эканлиги омманинг онгига янада чуқур синиб бормоқда.

Ички системанинг тинч мусобақаси жараёнида ка-питализм барча халқларнинг кўли олдига маънавий жиҳатдан чуқур мағлубиятга учради. Бутун инсоният олдига тур-ган муҳим проблемалардан биронтасини ҳам капитализм ҳал эти олмаслигига оддий ишчилар кўн сайин ишонч ҳо-сид қилмоқдалар. Фақат социализм йўлидан борадиган ҳо-са бу проблемаларни ҳал этиш мумкинлигини тобора кўпроқ аён бўлиб бормоқда. Капиталистик тизимга ва капитали-стик тараққийи йўлига ишонч тобора қайтариб бормоқда. Монополиялик капитал ўз таъсирини йўқота бориб халқ оммасини қўриқитишга олиб бориш, ўз ички сибатини амалга ошириш учун ошкора диктатура методларини иш-латиш ва бошқа мамлакатларга нисбатан агрессия ҳа-ракатлар қилиш йўлига тобора кўпроқ кирмоқда. Бирок, халқ оммаси реакциянинг ҳаракатларига борган сари кўпроқ қаршилик қўриқмоқда.

Ҳеч қимга сир эмаски, қўриқитиш ва дўш қилиш ме-тодлари қилувчи аломати эмас, балки капитализмнинг заифлиқларидан, унинг умумий қризис чўқурашган-лигини кўриқитиш. Отининг ёлдан ушлаб қилинган, ду-мидан ушлаб қилинган аломатиди — деган гап бор. Реакция халқ конституцияни бузиб у ёки бу мамлакатда парла-мент тарқатиб юбора олади, халқнинг энг яхши вакил-ларини турмага ташлай олади, «бўйсунмаганларни» ито-ат эттириш учун крейсерлар ва деңиз пийда аскарлари-ни юбора олади. Буларнинг ҳаммаси капитализм ҳу-қуқдорлигининг ўлим соати қияллашаётганлигини бир оз ордага суртиш мумкин. Бирок, бундай репрессия чоралари империалистларнинг босқинчилик моҳиятини яна ҳам кў-проқ фож этади. Империалистлар ўзлари ўтирган шохин ўзлари қирмоқдалар. Инсониятнинг тараққийи йўлидан боришини тўхтатиб қола оладиган қўл дунёда йўқ.

Воқеалар партиямизнинг XX съезида ишлаб чиқилган йўли тўғри, ҳақиқий йўл эканлигини кўриқмоқда: съезд

замонамизнинг асосий белгиси социализмнинг бир мамла-кат доирасидан қийиб жаҳон системасига айлани-шидир, деб таъкидлаган эди. Съезидан кейинги даврда янги муҳим силишчи юз берди — жаҳон социалистик системаси жаҳият тараққийининг хал қилувчи фактори бўлиб қолмоқда.

Партия мустақамлашчилигининг ҳақоқатга учраши му-қаррардир, деган ҳулоса чиқарди. Мустақамлашчилик сис-теманинг миллий-озодлик ҳаракатининг кучли зарбалари остида ҳақиқатда барбод бўлди.

Партия ҳозирги замонада давлатлар ўртасида уруш бўлиши муқаррар эмас, урушларнинг олдини олиш мум-кин, деган муҳим теънисни қўйди сурди. Утган йиллар-даги воқеалар бу ҳулосанинг ҳам тўғрилигини тасдиқлади. Бу воқеалар тинчликни қўриқлаб турган қудратли кучлар ҳозирги вақтда империалистларнинг жаҳон урушини бош-лаб юборишларига тўқниқлик қилиш учун жиддий асно-таларга эга эканлигини кўриқтди. Тинчлик ва социализм кучларининг империализм ва уруш кучларидан устулти-ги яна ҳам равшанроқ кўриқди.

Қисқа қилиб айтганда, ўртоқлар, ўтган олти йил жа-ҳон миёсида биз учун жуда яхши йиллар бўлди!

1. СОЦИАЛИЗМ СИСТЕМАСИ КУЧ-ҚУДРАТИНИНГ ЯНАДА ЎСИШИ, УНИНГ ЖАҲОН ТАРАҚҚИЙИНИНГ ХАЛ ҚИЛУВЧИ ФАКТОРИГА АЙЛИШИ. СОЦИАЛИСТИК МАМЛАКАТЛАР ИНТЕРНАЦИОНАЛ ҚАРДОШЛИГИНИНГ МУСТАҚАМЛАНИШИ

Ўтган давр ичида жаҳон социализм системаси тарихий тараққийининг муҳим босқичи тугалланди. Бу босқич-нинг характерли хусусиятлари қўйидагилардан иборат:

Совет Иттифоқи коммунизм курашини кенг аям ол-дириб юборди; халқ демократияси мамлакатларнинг қўриқилишда экономиканинг қўл уқладлигини тугатилди ва социализм кураш тугалланмоқда; социалистик мамлакатлар ўртасида қардошларча ҳамкорлик ва ўзаро ёрдам ҳар томонлама ривожланди. Энди фақат Совет Иттифоқидангина эмас, балки барча социалистик мамла-катларда ҳам капитализм тинчликнинг социал-иқтисодий имкониятлари тугатилди. Янги жаҳон сис-темаси қудратининг тобора ўсиб бориши социалистик мам-лакатларнинг сиёсий ва социал-иқтисодий ютуқларининг мустақамлашганига таъминлади. Чинакам овоз халқлар-нинг дўстлиги доирасида социализмнинг тўла галабаси таъминланди.

Жаҳон социалистик системасининг экономикаси ка-питализм экономикасига қараганда бекиёс қўли суръ-атлар билан ривожланимоқда. Социализм мамлакатлари-да ва капиталистик давлатларда саноат ишлаб чиқари-шининг ўсишини характерловчи маълумотларни кел-тирамай.

(Таққисланган территория бўйича 1937 йилга нисба-тан процент ҳисобида)

Йиллар	социализм мамлакатлари	капитализм мамлакатлари
1937	100	100
1955	362	199
1956	404	208
1957	445	215
1958	521	210
1959	610	231
1960	681	244

Қўриб турибсизки, социалистик мамлакатлар 1960 йилда саноат ишлаб чиқариш ҳажминин 1937 йилдаги-га нисбатан 6.8 марта қўпайтирганлар, ҳолбуки, ка-питалистик мамлакатлар 2.5 мартадан ҳам камроқ қўпай-тирганлар. Социализм мамлакатларининг жаҳон саноат ишлаб чиқаришдаги ҳиссаси 1955 йилда 27 процент бўлган бўлса, 1960 йилда тахминан 36 процентга кў-тарилди.

Барча социалистик мамлакатларда қишлоқ хўжалик ишлаб чиқариши билан саноат ишлаб чиқариши ўрта-сидаги нисбат ўзгарди. Саноат маҳсулотининг салмоми тез ўсиб бормоқда. Унинг салмоми социалистик лагер бў-йича ҳозирги вақтда қарийб 75 процентни ташкил этади. Жаҳон социализм системаси халқ хўжалигининг тарақ-қийи индустрия йўлидан бормоқда.

Халқ демократияси мамлакатларининг қўриқилиш-да қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришини кооперативлашти-ришнинг тугалланиши шу йилларда юз берган буюк ре-волюцион воқеа бўлди. Бутун система миёсида қишлоқ хўжалик ерларининг умумий майдони бўйича социали-стик секторнинг ҳиссаси ҳозир 90 процентдан ошиб кет-ди. Натижада жаҳиятнинг синфий структураси ўзгарди, ишчилар синфининг деҳқонлар билан иттифоқи мустақ-камланди, қишлоқнинг кичи томонидан эксплуатация қи-линишининг иқтисодий негизлари тугатилди. Халқнинг дастлаб бизнинг мамлакатимизда тарқиб топган маъна-вий ва сиёсий бирлиги барча социалистик мамлакатларда мустақамлашмоқда. Бизнинг халқимиз буюк Хитой хал-қининг, бошқа қардош халқларнинг социалистик қури-лишда ёришган ютуқларини чуқур ҳайрихоҳлик билан қабул қилишда ва уларга янги шояли галабалар тил-лайди.

Социалистик мамлакатларда халқ хўжалигининг ри-вожлантиришда ёришган муваффақиятлар асосида меҳ-натқашларнинг турмуш даражаси ошди. Бу шунинг учун ҳам қўриқилиш, дастлаб йилларда қардош мамлакат-ларда жаҳиятнинг революцион йўл билан қайта ташкил қилиниши муқаррар равишда жиддий қиқимлар ва қийин-чиқарилган билан боғлиқ бўлган эди капитализмдан мерос қолган иқтисодий қолқонлини тугатиш учун зарур бўл-ган катта қарайтлар қилини талаб этган эди. Энди-ликда, социал қайта қуришнинг муҳим босқичи тугалла-ниши билан экономика ва маданият янада ўстириш учун, меҳнатқашларнинг модий фаровонлигини ошириш учун янада қўлайроқ шароитлар вужудга келтирилди.

Жаҳон майдонда суверен социалистик давлатлар-нинг катта группаси пайдо бўлиши билан турмуш улар ўртасида ўзаро мусобақатлар ва ҳамкорлигини принци-пал жиҳатдан янги асосларда ташкил қилиш пробле-масини қўйди. Қардош партияларнинг умумий қў-ғайрати билан давлатлар ўртасидаги ўзаро мусобақат-ларнинг — тенг ҳуқуқлиқли, ўзаро маффақадорлик ва ў-тоқларча ўзаро ёрдам принциплари асосида иқтисодий, сиёсий ва маданий ҳамкорлик мусобақатларининг янги формалари топилди ва тақомиллаштирилмоқда. Соци-алистик мамлакатларнинг ўзлуқсиз қардошларча қий-лашуви, уларнинг сиёсий ва хўжалик жиҳатдан жипсла-шуви процесси бутун жаҳон социализм системасининг мустақамлашга ва бўзимаслигининг хал қилувчи фак-торларидан биридир. Биз ағона мақсад сари биргала-шиб бориш учун иттифоқи равишда жипслашганимиз. Бу иттифоқни ҳеч қим бизга ўзўра қабул қилдирган эмас. Ў бизнинг ҳаммаимизга ҳаво сингари зарурдир.

Жаҳон социализм системаси тараққийининг биринчи босқичида мамлакатлар ўртасидаги алоқалар асосан ик-ки томонлама ташқи савдо ва фан-техника ютуқларини айирбўлаш йўли билан амалга оширилди. Асосан бир мамлакатнинг бошқа мамлакатга ёрдам ва кредитлар бе-риш формалари кўпроқ қўйилдилар эди.

Кейинги йилларда қардош партияларнинг тақрибаси-лиги формани — бевосита ишлаб чиқариш ҳамкорлигини вужудга келтирди. Масалан, ўзаро иқтисодий ёрдам Кенгаши ишторичилари бўлган мамлакатлар халқ хў-жалигини тармоқларнинг 1956—1960 йилларга мў-ҳтақланган асосий тараққийи қўриқитишларини муво-фиқлаштиришга иштирокчи бўлиб қўйилди. Бу, олға қараб қўйилган муҳим қадам бўлди. 1959 йилдан бери халқ хў-жалигини ривожлантириш давлат планлари координация қилинмоқда. Ўш муҳим иқтисодий ва сиёсий проблемалар юзасидан партиялар ва ҳукуматлар рақбарлари ўртаси-да вақт-вақти билан консултациялар ўт-казиб, фикр ал-машиб туриш одат бўлиб қолди. Социалистик давлат-ларнинг коллектив органлари — Варшава Шартномаси ташкилоти ва ўзаро иқтисодий ёрдам Кенгаши мустақ-камланди.

Жаҳон миёсида овоз халқларнинг мустақам соци-алистик дўстлиги мавжуд деб тўла асос билан айтиш мумкин.

Социалистик мамлакатларда ва улар ўртасидаги му-носабатларда юз берган чуқур сифат ўзгаришлари — жаҳон социализм системаси тобора етилиб бораётган-лигини кўриқитувчи ақлоқ далилдир. Эндилкида жаҳон со-циализм системаси ўз тараққийининг янги босқичига қадам қўйди. Ҳозир асосий нараса — ҳамма ва ҳар бир социалистик мамлакатнинг экономикасини тўхтовсиз ри-вожлантириш бориш, ишлаб чиқаришини абсолют ҳажми жиҳатидан жаҳон социализм системасининг капитали-стик системадан устултигига эришишдан иборат. Бу — социализмнинг буюк тарихий галабаси бўлади. Комму-низм курашини кенг аям олдириш йўлига биринчи бў-либ кирган мамлакатимизнинг ютуқлари жаҳон соци-алистик системасидаги бошқа мамлакатларнинг комму-низм томон боришини осонлаштирди ва тезлаштирди.

Энди ҳар бир миллий хўжаликка рақбарлик қи-лиш форма ва методларини доим тақомиллаштириб бо-риш, ички ресурслар ва имкониятлардан максимал дара-жада раціонал фойдаланиш, ҳар бир айрим мамлакат-экономикаси тармоқларини ривожлантиришда илмий жи-ҳатдан асосланган пропорцияларга риоя қилиш алоҳида аҳамиятга эга бўлмоқда. Шунингдек, социализмнинг жа-ҳон системаси сифатида ривожланиши натижасида вуж-удга келган афзаллиқлардан — халқаро социалистик меҳнат тақсимотида, ишлаб чиқаришнинг иқтисодис ва кооперативлашдан, халқ хўжалик планларини координи-циялашдан, жаҳон социалистик бозорининг имкониятла-ридан оқилона, энг самарали фойдаланиш зарурияти ҳам ҳар қачонгидан ошиб бормоқда.

Ҳисобот даврида социализм мамлакатлари ўртасида товар обороти го-яст тез суръатлар билан ўси-ди, у ка-питалистик мамлакатларнинг ташқи савдо оборотининг ўсиш суръатларидан анча ўзиб кетди. 1950 йилдан 1960 йилгача бўлган даврда социалистик дўстлик мамлакат-лари ўртасида товар обороти уч мартадан зиёдор ўси-ди. Шу давр мобайнида капиталистик мамлакатлар ўртаси-даги товар оороти атиги икки марта қўйилди. Жаҳон социализм системаси тараққийининг янги босқичида ҳам қардош мамлакатларнинг ҳар икки томон учун фойдал-савдоси катта ўрни тутди. Келгусида бундай савдо, аф-тидан, ҳар бир социалистик мамлакатнинг ички-ри-сида қандай амалга оширилса, худди шундай асосда то-бора кенгроқ амалга оширилади, яъни иқтисодий зарур меҳнат сарфини қоплаш асосида амалга оширилади. Бу принцип қанча тўлароқ амал қилса, ҳар бир мамлакат-нинг хўжалигида иқтисодий стимуллар шунча самарали-роқ бўлади, суверенитетга ва миллий маффақиятларни ҳи-соба олишга асосланган давлатларо кооперативлаши-нинг ва халқаро социалистик меҳнат тақсимотининг та-раққийи шунча тезроқ боради.

Ҳар бир социалистик мамлакатнинг миллий хўжали-гини ривожлантириш соҳасидаги қўл-ғайрат иқтисодий ҳамкорлик ва ўзаро ёрдам мустақамлаш ва неггай-тириш соҳасидаги умумий қўл-ғайрат билан бирга қў-шиш — жаҳон социалистик хўжалигини янада юксалти-ришнинг тўғри йўли ана шундай.

Ўртоқлар! В. И. Лениннинг, социализм халқаро тарақ-қийига ўзининг асосий таъсирини хўжалик соҳасидаги муваффақиятлари билан ўтказди, деган қўриқамалари ўз аҳамиятини бутун ҳар қачонгидан кўра кўпроқ сақ-лаб қолади. Социализм ва коммунизм қурилишининг социалистик бўлмаган мамлакатлар халқларига таъсирин ҳар томонлама ўсгаётганлиги — бутун инсониятнинг про-гресс йўлидан ривожланиб боришини революционлашти-рувчи, тезлаштирувчи фактордир.

Социализм экономикаси ривожлантириш суръатлари жиҳатидан биринчиликни қўлида мустақам сақлаб ту-рибди, жаҳон илмий ва техника тараққийининг бир қанча энг муҳим соҳаларини ривожлантиришда капи-талист мамлакатлардан олдинда бормоқда. Империализм мамлакатлари социалистик бўлмаган жаҳон бозорини ишлаб чиқариш восталари билан таъминлашда, шунинг-дек кредитлар, заёмлар бериш ва техника хизматлари қўриқитиш соҳасида ўзининг бир вақтлардаги монополия-сини йўқотдилар. Осиё ва Африканинг ўзга мамлакатла-рининг мустақамлашчилиги ағулидан халос бўлган халқлар тобора тез-тез социалистик мамлакатларга назар солмоқ-далар, хўжалик ва иқтисодий ҳаётининг айрим соҳаларини таъкид қилишда уларнинг тақрибларини қабул қи-лмоқдалар. Улар озоқлик ва мустақамлаш қасд қилган мустақамлашчиларнинг таъжовузарли қарши курашда жа-ҳон социалистик системасининг ҳимоя ва мадалига умид боғламоқдалар.

Социалистик давлатлар қудратининг ўсиши тинчлик-нинг модий ва маънавий факторлари кучайганлигини билдирди. Энди ҳозирги замоннинг тўб масалала-рига, масалан, уруш ва тинчлик проблемаларига фақат капитализм қонуналирининг амал қилиш нуктаи назари-дангина қараб қилиш мумкин эмас. Эндилкида империализм ва унинг бурилиш қилинган асос, балки социализм ва унинг тинчлик ҳамда прогресс идеаллари жаҳон та-раққийининг ҳат қилувчи факторига айланди.

Социалистик мамлакатлар бутун дунёга халқлар ў-ртасида чинакам тенг ҳуқуқли, қардошларча мусобақат-лар намунасини қўриқитиб, халқаро ҳаётининг янги нор-маларига йўл очиб бердилар. Социализм идеялари таъсир остида меҳнатқашларнинг озоқлик кураши ва халқларнинг умумидемократик ҳаракатлари империализм таянчларини емирувчи умумжаҳон оқиғига бирлашмоқда.

Социализм янги галабаларга эриша бораган сари ҳар бир социалистик мамлакатнинг ичида ҳам, умуман жа-ҳон социалистик системаси миёсида ҳам халқлар бирли-ги тобора мустақамланади.

Чуқур илдан отган азиям дарахтга ҳеч қандай бўрон қўриқилчи бўлмаганлиги сингари, янги, социалистик дунёга ҳам ҳеч қандай фалокат ва ларзалар қўриқилчи эмас. Венгрияда ички реакция томонидан империали-стик кучларнинг ёрдамида ташкил қилинган контррево-люцион исён, Польшада, Германия Демократик Респуб-ликасида душманларнинг кирдиқорлари социализм ку-риқилиш даврида синфий қураш вақт-вақти билан қу-яйиш ва кескин тус олиши мумкинлигини кўриқтди. Ички реакция қолқонлари эски буржуа тартибларини тиклаш мақсадида империализм ёрдамида у ёки бу мамлакатни социалистик системадан ажратиб олишга бундан бую-қ ҳам уришнинг мумкин. Реакцион кучлар жаҳиятнинг революцион асосида қайта қуришдек янги ишда муқаррар бўлган қийинчиқлардан фойдаланиб қолқончи бўлади-лар, социалистик мамлакатларга ўз агентларини юбора-дилар.

Баъзи бир империалистик давлатларнинг рақбар дои-ралари социалистик мамлакатларга қарши қўрувчи-лик ҳаракатларини давлат сиёсати даражасига кўтарди-лар. Америка Қўшма Штатлари социалистик мамлакат-ларга қарши жусуслик ва диверсия ишларига уялмай-нетмай ошқор равишда юз миллионлаб доллар пул сарф-ламоқдалар. «Партизан отрядлари» деб аталган гуруҳлар тузиб, уларга пул учун энг жинжан

СОВЕТ ИТТИФОҚИ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИНИНГ XXII СЪЕЗДИ

Ўртоқ Н. С. ХРУШЧЕВ докладынинг давоми

(БОШИ ИККИНЧИ БЕТДА)

В. И. Ленин кўрсатиб ўтган иллатлари тўғрисида қилмоқда. В. И. Ленин 1913 йилдаёқ бундай деб ёзган эди: «Қаёққа қарасан — ҳар қандам одамда дарҳол бемаълум ҳал қила оладиган вазиёларнинг учратасан, киши. Капитализм ҳақиқат бериб турибди. У, тоғ-тоғ бойлик туғдириб олиб, одамларни шу бойликнинг қўллари айлан-тирибди. У, техниканинг энг мураккаб масалаларини ҳал қилибди — шу билан бир миллион-миллион аҳолининг қашшоқлиги ва подоллиги билан бир ҳовуш миллионерларнинг жуда ҳам хасислиги туғдирибди. Техника инглишларнинг амалга ошириши тўхтатиб қўйди».

Капитализм вақтида цивилизация, озоодлик ва бойлик дейилганда, кишининг фикрига тириклайин чириб кетаётган ва ёш аёлнинг яшашига йўл кўймаётган ва ёрилгунча семирб кетган бойни кўз олдинга келтирасан, киши» (Асарлар, XIX том, 403 бет). Лениннинг бу сўзлари худди бугун айтилгандек жаранглаб эшитилмоқда!

Фанинг янги ютуқларини жорий қилиш, техника тараққиёти капитализмнинг ҳал этиб бўлмаган задалларини бартараф қилиш у ёқда турсин, балки яна ҳам чуқурлаштириб юбормоқда. Капиталистик автоматлаштириш эндигина бошланди, миллионлаб ишчилар эса, ҳозирданқош ишлаб чиқариш процессидан улоқтириб ташланди. Импералистлар вужудга келган қийинчиликлардан эҳтиёткорона ҳарбийлаштириш йўли билан қутилишга кўч тиккан эдилар. Бироқ, уларнинг бу мўлжаллари пўча чиқди.

Албатта, ҳарбийлаштириш натижасида қурол ишлаб чиқариш билан боғлиқ бўлган саноат тармоқлари ривожланди. АҚШнинг фақат бевосита ҳарбий харажатларига беш йил мобайнида 220 миллиард доллардан ошиб кетди. НАТОнинг ҳамма мамлакатларида эса, сўнгги 10 йил мобайнида зўр бериб қуролланишга 500 миллиард доллардан кўпроқ маблағ сарфланди. Бироқ, ҳарбийлаштириш янги диспропорциялар туғдирди, хўжаликнинг бошқа тармоқларига жиддий зарба берди ва яна миллион-миллион меҳнаткашларни ишдан маҳрум қилди. Сўнгги беш йил мобайнида тўла ишсизлар сони АҚШда уч миллион кишидан камайган вақтлар олд-сонда бўлди. Италияда, Японияда ва бир қанча бошқа мамлакатларда оммавий ишсизлик доимий тус олди. Ҳарбий ишлаб чиқаришга қанча кўп пул кетса, капитализм экономикаси шунча беқарор бўлади, унинг задаллари шунча кескинлашади. Ҳозирги замон капитализми эндиликдаги энг муҳими шундан иборатки, исос меҳнатдан ваёронгарчилик ностратинин яраши шунча тўбора кўпроқ фойдаланилмоқда. Бундай задалларнинг вужудга келтиришдан иқтисодий тузум ўзини тўбора баҳом қилади ва ўз умрини тутатади.

Америкалик миллионер Гарриманинг «капитализм» сўзини тутатишнинг тақлиф қилиб чиқилгани ҳам бекизи эмас. «Хрушчев термнологияси билан айтганда, — деган эди у, — биз «капитализм» сўзини «гўрга тиқиниш» лозим». Гарриман, Америкада тапшиқарида яшовчи кишилар учун капитализм — имперализмнинг, камбағалларнинг бойлар томонидан эксплуатация қилинишини, мустамлакачиликни билдирувчи тушунчадир, бу ҳақорат сўзлар, даҳшат туғдирувчи сўзлар, деб эътироф қилишга мажбур бўлди. Тўғри гапни тўғри дейиш керак! Энг ўқир дори ҳам бу қора сўзни қон ва ифлосликдан тозалай олмайдди. Халқ «асли қора оқармас», деб жуда тўғри айтган. «Капитализм» сўзига ҳар қанаси мақсадда қўлган белкурча олган жаноб Гарриманинг бу ишни табриқлаш мумкин. Бироқ, капиталистик мамлакатларнинг халқлари ўзларининг тўғрорқ хўшасарини «чиқаришдан» ва «капитализм» сўзини эмас, балки бошдан бери чўриган капиталистик тузумни бундан иллатлари билан гўрга чиқаришдан қўқайди.

Сўнгги йилларда капиталистик дунё ичкидаги кучлар нисбатда жиддий ғазаринлар юз бермоқда.

Биринчидан, Америка Қўшма Штатлари жаҳон капиталистик ишлаб чиқаришда ва савдосида ўзининг асосий устунилигини йўқотди. АҚШнинг капиталистик дунёнинг саноат ишлаб чиқаришидаги ҳиссаси 1948-йилда 56,6 процентдан 1960 йилда 47 процентга тушиб қолди, экспортда — 23,4 дан 18,1 процентга, олтин запасида — 74,5 дан 43,9 процентга тушиб қолди. Натижада Америка Қўшма Штатлари бошқа капиталистик давлатлар орасида ҳозир, таъминан, урушдан олдин эгалаб турган жойига тушиб қолди.

Иккинчидан, Англия ва Франциянинг позицияси сезиларли даражада задалланди: бу давлатлар худди Бельгия ва Голландия сингари ўз мустамлакаларидан бутунлай маҳрум бўлмоқдалар. Улар жаҳон саноати ишлаб чиқаришида ўзларининг урушдан илгариги позицияларини тиклай олмадилар.

Учинчидан, енгилан мамлакатлар, айниқса Гаврий Германия ва Япония анча олдинга ўтиб кетди. Гаврий Германия, Япония ва Италия бирга олганда, уларнинг капиталистик дунё саноат ишлаб чиқаришидаги ҳиссаси ҳозирги вақтда қариб 17 процентни ташкил этади, яъни 1937 йилдан, иккинчи жаҳон уруши арафасидагидан кўпроқдир.

Гаврий Германия саноат маҳсулотининг ҳамми бўйича Англияга етиб олди, экспорт бўйича АҚШдан кейин иккинчи ўринга чиқиб олди. Урушдан кейинги йилларда АҚШ монополиялари Гаврий Германия ва Япония экономикасида жуда кўп капитал солишлар. Бу икки мамлакат бир қанча йил мобайнида амалда ҳарбий харажатларга маъмуриятнинг қўллангани билан АҚШ уларга америкалик қўлчилар қисибдан қурол-қурол, етказиб бериб турди. Гаврий Германия ва Япония ўз экономикасининг ҳал қилувчи тармоқларига жуда кўп капитал маблағ солиб, доимий натижаларни яқинлаштириб, ишлаб чиқариш ҳозирги замон асосида қайта курди. Натижада ҳозирдаёқ улар жаҳон бозорига Англия, Франция ва, ҳатто, Америка Қўшма Штатларининг жиддий конкурентлари бўлиб чиқмоқдалар.

Импералистик давлатлар ўртасида урушдан олдинги задалларни яна тиклаш ва янгилаш вужудга келди. Гаврий Европада ҳукмрон макъени эгалаб олиш учун икки импералистлар билан Гаврий Германия импералистлари ўртасидаги кураш тўбора кучайиб бормоқда. Француз имперализми инглиз имперализмига қарши курашда ўзининг кечати дўшмани бўлиш Гаврий Германия монополиялари тарафинан турмоқда. Гиния, гаврий инхота ўхшаш бу гаврий табиий иттифоқ Францининг ўзига тўбора кўпроқ зарар етказмоқда. Пиринк эндиликлар Америка Қўшма Штатларини Англиядан ва бошқа импералистик давлатлардан айирмоқда, бу эндиликлар НАТОда ҳам, бошқа агрессия блокларда ҳам намоён бўлмоқда.

Импералистик давлатлар ва уларнинг кузирлари халқаро кескинлигини юмшатишдан қўрқатилгани тўбора равшан бўлиб қолмоқда, чунки уларнинг шу кескин вазиёда ҳарбий блоклар тузиши, халқларни гўё социалистик мамлакатларнинг ҳужум қилиш хавфи бор деган ваҳима остида сақлаб тургани осонкордир. Импералистлар барча мамлакатларни зўр бериб қуроллантиришга, бошқа мамлакатлар экономикасида ўз экономикасида боғлиқ қилиб қўйишга, уни ҳарбийлаштириш йўлига солиб юборишга иштирокдорлар. Бу йўл Америка Қўшма Штатларининг Гаврий Германия ва Японияга нисбатан қўлатган савдосида аниққа иқидол фойдаланган. АҚШ импералистлари атайлаб Гаврий Германияга зўр бериб қуроллантириш йўлига иштирокдорлар. Уруш бошлангач қаттиқда, янги авантюра учун асосан немис халқининг қонини тўкиш уларга қўлайдир. Айна замонда улар билан савбат орқали Гаврий Германия экономикаси қувватлантиришдан ва шундай қилиб унинг жаҳон бозоридан конкурентлик қобилиятини задаллантириш мўлжалламоқдалар. Японияга нисбатан ҳам таъминан худди шундай савбат тутилмоқда.

Сўхбатларда Гаврий давлатлари лидерларининг ўзлари ҳам Гаврий Германияни қуроллантириш савбатини олиб бораётганликлари яшириштирилди. Улар таъминан маъна бундай муҳома юрнатишлар: агар Гаврий Германия қуролланишга, у қуролланишга маблағ сарф қилмайди, шундай бўлганда, у кучли ва хавфли конкурент бўлиб қолиши мумкин. Хуллас, имперализм латерда ўқир эндиликлар мавжудлар.

Келажакда ваҳимага тушган импералистлар ўз кучларини бириктиришга, ҳарбий, савбат, таъминан ва бошқа юшмаларини мустамлакаларга харажат қилмоқдалар. Реакция социализм мамлакатларига қарши агрессия йўлида қатъий тоқмоқчи. Урушдан олдинги даврда, у Гитлер Германиясига алоҳида умид болаган эди. Ҳозир жаҳон реакциясининг марказига айланган Америка Қўшма Штатлари асосий агрессия ядро ролда майдонга чиқмоқда. Америка Қўшма Штатлари импералистлари Гаврий Германия милитаристлари ва реваншистлари билан иттифоқ тузиб, иттиқлик ва халқлар оқийишга хавф солмоқда. Бироқ, бизнинг замонамизда эндиликлардан уруш очини орқали қутилиш йўлини ахтариш имперализм учун хавфли бўлиб қолди.

Йилдагига мустамлакачилар юз миллионлаб киши-

ларини эзиб келган Осиё, Африка ва Латин Америкасида имперализм позициялари тўбора зил кетмоқда. Бу қитъалар халқларининг революцион кураши гўят зўраймоқда. Кейинги олти йил мобайнида 28 давлат сёсий мустақилликка эришди. Асримизнинг олтинчи йиллари тарихта имперализм мустамлака системасининг таъминотида емирилган йиллари бўлиб қиради.

Бироқ, гарчи мустамлака системаси емирилган бўлса-да, унинг қолдиқлари тугатилмаганини унутмаслик керак. Осиё ва Африкада кўп миллионлаб кишилар ҳали ҳам мустамлака қўлтигидан азоб чекмоқда, ўз озодини учун кураш олиб бормоқда. Етти йилдирки, Жазиор ватанпарварлари озоодлик учун курашда қон тўқмоқдалар. Француз монополиялари Жазиордаги урушни тўхтатишни истамаётдилар, ҳолбуки, тиғ халққа қарши қаратилган бу «ишғолий уруш» минг-минглаб кишиларнинг ёстиғини қуритмоқда ва француз ҳамда жазиор халқларининг гардинга оғир қон бўлиб тушмоқда. Терроризмнинг жиҳатидан бизнинг Вологда областидан бир ярим ҳисса киши бўлган Португалия давлати ўз территориясидан қариб 25 марта натта майдонга эга бўлган мустамлакаларни асосатда тутиб келмоқда. Голландия мустамлакачилари Индонезия халқига унинг қадимий ери Гаврий Ирнани қайтариб беришдан ҳануз бош тортиб келмоқда. Хитрийнинг Тайвань оролини ва Япониянинг Окинава оролин босиб олган АҚШ бу ороларни қилиб ҳам ўз қўлида тутиб келмоқда. Куба халқининг иродасига тақдир равишида АҚШ Куба ерида жойлашган Гуантанамо ҳарбий базасига хўжайинлик қилмоқда.

Имперализм кучлари халқларнинг озоодлик ва мустақиллик йўлидаги, демократия ва тараққиёт йўлидаги ҳар қандай иттиқларига қарши чиқмоқда. Импералистлар ҳар турли мажбуриятлари баҳона қилиб миллий озоодлик ҳаракатини бўғиб ташлашга иштирокда, ёш давлатлардаги реакция кучлар билан битим тузиб, бу давлатларнинг ички ишларига қўлоқ суратга аралашмоқда. Улар Эронда, Покистонда, Конгода шундай қилган эдилар, ҳозир Лаос, Кувайтда шундай қилмоқдалар.

Бутун шу йиллар мобайнида Совет Иттифиқи ўзининг интернационал бурнини оғишмай, баҳра бориб, имперализм ва мустамлакачиликка қарши курашдаги халқларга ёрдам қилиб келди. Батан бирорларга бундай позиция ёқмаётди. Нима ҳам қилиб бўларди! Бизнинг эътиқодимиз шундай. Халқимиз помешниклар ва капиталистларнинг зулмига қарши, халқаро имперализм интервенциясига қарши қаттиқ ва узоқ давом отган курашда озоодликка эришди. Биз бу кураш қанчалик қимматга тушганини яхши эслаймиз, галаба йўлида берган қурбонлигимиз эсимиздан чиқгани йўқ. Биз ҳозирги вақтда ўз озоодлик ва бахт-саодати учун имперализмга қарши кураш олиб бораётган кишиларнинг ҳаммасига чин қалбимиздан муваффақиятлар тилаймиз. Биз чет эл зулмига барҳам бериш халқларнинг муқаддас ҳуқуқи деб ҳисоблаймиз ва уларнинг адолатли курашини қўллаб-қувватлаймиз. Мустамлакачилик ўлимга маҳкум этилган ва у тўғра абадий тинч бўлиши ташлашди. Халқларнинг иродаси ана шундай тарихнинг бориши ана шундай!

Мустамлака бўйинтуруғидан халос бўлган мамлакатлар миллий ва маданий ўғонини йўлида маълум муваффақиятларга эришдилар. Лекин Осиё ва Африкадаги озоод бўлган қўлчилар мамлакатларнинг иттиқсодий тараққиёти ҳали ҳам сўё бормоқда. Халқ оммасининг моддий аҳволи оғир ҳолда қолмоқда, уларнинг мамлакатининг бойликлари эса, ўзга мамлакат байликлари ва корпорацияларнинг пўлат сандиқларига олтин даре бўлиб қўйилмоқда. АҚШ монополиялари кам тарқатиб қўлган мамлакатларга сарф қилган ҳар бир долларлари учун икки-уч доллардан ҳаёи олмақдалар. Яқинда АҚШ монополиялари Латин Америка мамлакатларига ёрдам кўрсатиш учун 500 миллион доллар «ақратмоқчи» аналликларини эълон қилди. 20 мамлакатка беш йил мобайнида бериладиган 500 миллион доллар нима деган нарсас? Бу ахир, бойнинг ўн кўп йиллар мобайнида бери-йўғини талаб келган ва ҳали ҳам талаётган кишига ташлаган аризмас садла-ку. Таланган халқлар мустамлакачилардан ёрдам эмас, балки талаб олганган нарсаларини қайтаришни талаб қилишга ҳақлиқдилар.

Эндиликда мустамлакачилар ўз ҳукмронликлари тугатилганини сезиб, аҳволлари танг бўлса ҳам, силогарчиликни қўлдан бой бермаётдилар. Улар мустамлакалардан бизнинг ўзимиз кетмоқда, деб айтмоқдалар. Лекин, бунга ким ишонади? Улар ўзларининг бариниб шарикли дао-парисоси қилиб қайда юборилишларини биллиб, шундай қилмаётганликлари кимга равшан эмас дейсиз. Мустамлакачиларнинг биларнолари олдин қилиб айтганда, «бир тегиб қинаришга» беш минг қолганда эгаларни чиқиб кетинга муваффақ бўлмоқдалар.

Мустамлакачи давлатлар озоод бўлган мамлакатларга тенг ҳуқуқли бўлмаган шартномаларни мажбуран тўқитишмоқдалар, уларнинг ерларига ўз ҳарбий базаларини жойлаштиришмоқдалар, қўлликка солишнинг янги формаларини бири бўлган ҳарбий блокларга тўқитишга қаратилган қилмоқдалар. Мустамлака системасининг емирилиши натижада вужудга келган давлатларнинг қариб ярим тенг ҳуқуқли бўлмаган оғир шартномаларга дучор қилинган. Америка Қўшма Штатлари янгилаган, лекин илгаридан қолтирмайдиган шармандали мустамлакачилик системаси марказида турибди. Инглиз мустамлакачилиги, шунингдек Гаврий Германия имперализми АҚШнинг энг яқин иттифоқчилари ва айна замонда конкурентлари бўлиб чиқмоқда. Гаврий Германия имперализми инглиз ва француз монополияларини Африкадан, Яқин Шарқдан ва Ўрта Шарқдан беҳаларча сўриб қикармоқда.

Мустамлакачи давлатлар озоод бўлган мамлакатларга тенг ҳуқуқли бўлмаган шартномаларни мажбуран тўқитишмоқдалар, уларнинг ерларига ўз ҳарбий базаларини жойлаштиришмоқдалар, қўлликка солишнинг янги формаларини бири бўлган ҳарбий блокларга тўқитишга қаратилган қилмоқдалар. Мустамлака системасининг емирилиши натижада вужудга келган давлатларнинг қариб ярим тенг ҳуқуқли бўлмаган оғир шартномаларга дучор қилинган. Америка Қўшма Штатлари янгилаган, лекин илгаридан қолтирмайдиган шармандали мустамлакачилик системаси марказида турибди. Инглиз мустамлакачилиги, шунингдек Гаврий Германия имперализми АҚШнинг энг яқин иттифоқчилари ва айна замонда конкурентлари бўлиб чиқмоқда. Гаврий Германия имперализми инглиз ва француз монополияларини Африкадан, Яқин Шарқдан ва Ўрта Шарқдан беҳаларча сўриб қикармоқда.

Мустамлакачи давлатлар озоод бўлган мамлакатларга тенг ҳуқуқли бўлмаган шартномаларни мажбуран тўқитишмоқдалар, уларнинг ерларига ўз ҳарбий базаларини жойлаштиришмоқдалар, қўлликка солишнинг янги формаларини бири бўлган ҳарбий блокларга тўқитишга қаратилган қилмоқдалар. Мустамлака системасининг емирилиши натижада вужудга келган давлатларнинг қариб ярим тенг ҳуқуқли бўлмаган оғир шартномаларга дучор қилинган. Америка Қўшма Штатлари янгилаган, лекин илгаридан қолтирмайдиган шармандали мустамлакачилик системаси марказида турибди. Инглиз мустамлакачилиги, шунингдек Гаврий Германия имперализми АҚШнинг энг яқин иттифоқчилари ва айна замонда конкурентлари бўлиб чиқмоқда. Гаврий Германия имперализми инглиз ва француз монополияларини Африкадан, Яқин Шарқдан ва Ўрта Шарқдан беҳаларча сўриб қикармоқда.

Бундай сёбатнинг нимага олиб келиши Покистон мисолида қўриб турибди. Бу мамлакат ўз бюджетининг учдан икки қисминини ҳарбий мақсадларга сарфламоқда, бу ерда миллий саноат ривожланмаётган, чет эл капиталга эса, худди ўз уйлалардек хўжайинлик қилмоқда. Биз Покистон халқига фақат ахшилик истаймиз. Покистоннинг янгилик ҳисмати таъсирли кучлар, миллий бирлиги бўла-

ётган, прогрессив арбоблардан, биринчи навбатда, миллий мустақиллигини энг яқин ҳимоячилари сифатида ўзини кўрсатган коммунистлардан ўқ олаётган баъзи бир мамлакатлар жамоатчилигини ўйлаб қўришга мажбур этмоқда.

Антикоммунизм йўлига ўтиш — миллат кучларини парчалаб ташлаш, уларни импералистлар, мустамлакачилар олдида задаллантириб қўйиш демакдир. Ва аксинча — демократик миллий кучлар бирлиги қанча мустаҳкам бўлса, етилган социал иттиқсодий ғазаринлар қанча тўлароқ амалга оширилас, ёш давлат шунча мустаҳкам бўлади.

Маасан, нима учун Куба халқи ўз ҳукумати теварига бунчал ик қаттиқ уюшган? Чунки, Куба деҳқонлари давлатдан ер ва кенг моддий ёрдам олдилар. Чунки, Куба ишчилари савоатни национализация қилиш натижасида Америка монополиялари учун эмас, балки ўзлари учун меҳнат қилмоқдалар. Чунки, Кубанинг майда ва ўрта ҳол ишлари қиңарувчилар монополияларнинг жабр зулмидан ҳимоя қилинган. Бутун Куба халқи кенг демократик ҳуқуқ ва эркинликлар олди — унга турмуш шароити яхшиланиш учун, бахт-саодат ва раванқ топиш учун йўл очилган! Америка импералистлари Кубага бостириб киришни ташкил қилган даҳшатли савоатда бутун халқ ўз революциясини ютқузгани ҳимоя қилиш учун оёна турди. Қаҳрамон ватанпарвар ва революционер Ридел Кастро раҳбарлиги остида кубаликлар Американинг ёлланма маънавларини тезда тор-мор қилди, уларни Кочинес кўрпага, русча қилиб айтганда «чўқналар кўрпага»га улоқтириб ташлади. Уларнинг жойи худди ана шу эди!

Импералистларнинг агентлари озоод бўлган халқларга тўбора тез-тез мурожаат қилиб, ўғаришлар қилишга бормоқдалар. Кам ривожланган мамлакатларнинг халқларига: сиаларнинг ҳам Европа ва Америкадаги капиталистик мамлакатлар иттиқсодий тараққиётини ҳозирги даражасига эришгунга қадар ўтган узоқ йўлни ўтмай олишнингиз йўқ, деган фикрни сингдиришга ҳаракат қилмоқдалар. Бироқ, улар бу йўлни халқлар учун қандай қонли, маънафатли йўл бўлганлигини яшироқдалар. Улар XVII—XIX асрларда Англия, Франция ва Германиянинг йўллари ва тўрмалари қараблар, ва уйсилар билан тўлиб-тошганлиги, урларлар, кишилар XIX асрнинг ўрталарида ҳам қўнига 14-18 соатлаб ишлашга мажбур бўлганлиги, Англиядаги деҳқонлардан эса, ерларни тортиб олиб, қўй боқилганда ялғовга айлантирилганлиги ва ўша маҳалда айтганларидек, «қўйлар кишиларни еганлиги» тўғрисида лом-йим демасинини афзал қўймоқдалар.

Гаврий давлатлари ўз роҳаф-фароғатларини деб эзиб келган мустамлакаларнинг халқлари учун капиталистик тараққиёт йўли яна ҳам уқубатли ва узоққа қўзилган йўл бўлур эди. Хўш, нима учун ҳозир, XX асрнинг ўртасида, бу узоқ ва оғир йўлни халқларга мажбуран қабул қилдириш керак? Коммунистлар, халқлар асрий қоқоқликни социализм йўлида тугата оладилар, деб ҳисоблайдилар. Лекин биз ўз идеяларимизни ҳеч қандай мажбуран қабул қилдиришга аэмизмиз, шунга чиндан ишонамизки, барча халқлар ўзлари учун социализмдан бошқа бахт-саодат йўли йўқлигини эртан-кеч тушуниб оладилар. Ўртоқлар! Имперализм эндиликдаги кескин шунга капиталистик мамлакатлардаги ишчилар синфи олдида жиддий синовлардан ўтиш: 8 монополияларга бўйсуниб, ҳор-зор бўлиб алаш, ёш ўз ҳуқуқларини, ўш қелаятган учун курашмиш муаммосини қўймоқда. Ишчилар кураш йўлини таянмоқдалар ва бу курашнинг қаттиқ ва сабот-матонат билан олиб бормоқдалар.

Буржуа пайғамбарлари «синфий тотувчилик» дари бошланди, деб эълон қилган эдилар. Улар синфий жанглар замонини ўтиб кетди ва умуман ҳозирги вақтда марксизм назарияси эскириб қолди, деб айтган эдилар. Турмуш бундай пайғамбарларнинг маскарасини чиқарди. Меҳнаткашларнинг стапка кураши тўғрисида ўсиб бормоқда. Фақат 1960 йилдагина забастовка курашида 53 миллиондан кўпроқ одам қатнашди. Француз ва италян меҳнаткашларининг оммавий чиқишлари, Бельгия ишчиларининг стапкаси, Америка металлургияларнинг 500 мингдан ортик киши иштирок этган давомили забастовкаси, Англия машина-соқорларнинг стапкаси ишчилар синфи тарихига абадий қиради. Япон пролетариати ўзининг жангавор кучини бир неча бор намоиш қилди.

Сўнгги йилларда жаҳон майдонига ишчилар синфининг янги отрядлари чиқди. Осиё, Латин Америкаси ва Африка мамлакатларида 100 миллиондан кўпроқ киши ва хизматчи бор, булар социалистик бўлмаган мамлакатлардаги барча ёлланги ишловчиларнинг кирк процентига яқини ташкил қилади. Ёш ишчилар синфи революцион куч сифатида ўзини тўбора кўрсатиб бормоқда.

Капитал мамлакатлари меҳнаткашларининг ўз иттиқсодий ва социал ҳуқуқлари учун олиб бораётган кураши тўбора кескинлашиб бормоқда. Чунки ҳозир уларга қарши турган нарсас, одадга, тароқ соҳибдорлар эмас, балки кучли монополиялар бўлиб, бунинг устига давлатнинг бутун кучи шу монополиялар томонидир. Меҳнаткашларнинг кишилари тўбора кўпроқ сёсий тус олмақда. 1960 йилда сёсий забастовкаларда кик миллиондан кўпроқ киши ёш иш ташлаган жаи ишчиларнинг таъминан 73 процентни қатнашди. Ишчилар синфи ва халқ оммасининг кучли чиқишлари 1960 йилда Японияда, Италияда, Бельгияда ҳукуматларнинг ағдарилишига олиб келди. Францияда меҳнаткашлар ишчилар синфи теварига уюшиб, милитаристларнинг, ультрареакционерларнинг мамлакатда фашист режимини ўрлаб жорий қилишга уринишларини барбод этди.

Ўтган беш йил мобайнида йирик капиталистик мамлакатларда вужудга келган социал вазиет учун деҳқонлар ҳаракатининг ўсганлиги ҳам характерлидир. Франция, Италия, Гаврий Германияда ва бошқа мамлакатларда монополиялар ҳукмронлиги деҳқонларнинг хонавойрон бўлишга сабаб бўлмоқда, шунинг учун ҳам деҳқонлар анти-монополистик курашга тўбора ақтия қўйилмоқдалар.

Сўнгги йиллар таърибаси меҳнаткашлар эришган барча муваффақиятлар биргаликда қилинган ҳаракатлар натижаси эканлигини яна тасдиқлади. Шунга қарамай, ишчилар синфининг сафлари бўлиган ҳолда қилиб келмоқда. Социал-демократия ўнг лидерларининг қўроқчиллик фаолиятлари таъсир кўрсатмоқда, бу лидерлар ўз партияларини, ишчилар синфини капитализмга қарши курашдан қалтириш учун жон-жаҳдлари билан ҳаракат қилмоқдалар. Ўнг социалистларнинг лидерлари ва қўлгана касабаси союз қоралоилари аллақачонлароқ ишчилар синфи манфаатларига хоналик қилиб, монополистик капиталга савдат билан хизмат қилмоқдалар. Бироқ, оддий социал-демократлар, функционерлар орасида ва, ҳатто, раҳбарларнинг бир қисми орасида ишчилар синфининг манфаатлари учун олиб бораётган умумий курашда қатнашшига астойдил иштироқатган қўлгана софидла ишчилар бор. Сўнгги йилларда улар ўнг лидерлар сёбатига тўбора активроқ қаршилик кўрсатмоқдалар.

Шунинг учун коммунистлар социал-демократия ўнг арбобларининг гавий жиҳатдан оқиллигини ва ажратувчилик ҳаракатларини фаш этиб, айна замонда социалистлар орасидаги соғлом фикр юритишга барча кишилар билан ҳамкорлик қилишни, янгилик, демократия ва

социализм учун курашда улар билан бирга ҳаракат қилишни истадилар. Бу — муваққат тактика широр эмас, бу — ишчилар синфининг тўб манфаатлари тақозо қилган коммунистик ҳаракатнинг баш йўлидир.

Ишчилар ҳаракатини ривожлантиришда эришилган муваффақиятлар коммунистик партиялар фаолияти билан чамбарчас боғлиқдир. Коммунистик ҳаракат иккундй фаолиятининг кенг йўлига чинди. Ҳозирги вақтда ишчилар ҳаракати ози-қўли ривожланган бирор мамлакат йўқни, унда коммунистларнинг сёсий таъсирини бўлмаган бўлсин. Кейинги йиллар мобайнида коммунистларнинг аҳил оиласига яна 12 партия қўшилди, коммунистларнинг умумий сони эса етти миллион кишига қўлайди.

Реакция ёвуз антикоммунизмни зўр бериб қучайтиришга қарамай, бутун дунёда коммунистик партиялар ўсиб бормоқда. Коммунистларни «қора рўйхатларга киритмоқдалар, ишдан маҳрум этмоқдалар, «чет эл агентлар» деб эълон қилмоқдалар, тўрмаларга ташламоқдалар. 36 капиталистик мамлакатда коммунистик партиялар чўқур подпольеда ишлашга мажбур бўлмоқдалар. Бироқ, халқлар, ўз манфаатларининг энг содиқ ва ишончли ҳимоячиси коммунистлар эканлигига таърибда ишонч ҳосил қилмоқдалар. Коммунизм идеяларини «ўсиб бўлмайдй, уларни отиб ташлаб ёки қилин дорами тўрмаларга қамаб бўлмайди. Бу идеялар кишиларнинг ақли ва қалбидан жой олмақда, енгилмас қўлга айланоқда.

Тўғри, баъзи бир йирик капиталистик мамлакатларда коммунистик партиялар аъзоларининг сони хали ош. Лекин бу уларнинг тарихий ролини камситолмади. Ўз ишнинг ҳаққонийлигини англади билан қўли бўлган коммунистлар ҳар қандай шароитда ҳам ишчилар синфининг авангарди бўлиб чиқмоқдалар. Матълумки, масалан, АҚШда коммунистларнинг сони кўп эмас. Лекин бу энг йирик капиталистик давлат ҳарбий ва полиция аппарати қанчалик катта бўлишига қарамай, коммунистлар партиясидан кўрқмоқда, бу партиянинг ҳаракатига турли йўллар билан тўсқинлик қилмоқда. Демак, АҚШ коммунистларининг унча катта бўлмаган отряди марксизм-ленинчиларга муносиб ҳаракат қилмоқда! Бу ерда халқ мақоли билан «Оғинак» соғиниб, деб айтиш мумкин.

Социалистик мамлакатларнинг коммунистлари капиталистик мамлакатларда ишчилар синфининг галабаси учун, барча меҳнаткашларнинг иш учун курашдаги ҳаракатларимиз бошдан кечираётган қийинчиликлар ва маҳрумликларни ҳеч қачон унутмайди. Бутун XXII съезд делегатлари номидан, барча совет коммунистлари номидан капиталистик мамлакатларда марксизм-ленинзмнинг галаб байроғини юқори кўтариб бораётган коммунист ўртоқларимизга, реакция эндиликларига дўшманга баш эъланган, ўз халқининг манфаатлари учун мардона кураш олиб бораётган барча кишиларга гўят самийин, қардошлик саломин йўлаймиз!

СОВЕТ ИТТИФОҚИ КСМ ИСТИК ПАРТИЯСИНИНГ XXII СЪЕЗДИ

Ўртоқ Н. С. ХРУЩЕВ докладининг давоми

(БОШИ УЧИНЧИ БЕТДА)

Бу жанобларнинг мантқиқи жуда галати. Улар афтидан, ҳали ҳам ҳалқларнинг овозли ҳаракатини бўғиб ташлашга муваффақ бўлган замоналардаги тасаввурдан битан яшамокдалар. Бироқ, у замоналар абадий ўтиб кетди. Коммунистлар революцияни экспорт қилишга қаршиллар, бу эса, ГАРБга яхши маълум. Бироқ, биз ҳеч кимнинг контр-революцияни экспорт қилиш ҳуқуқини, ҳалқлар жандарм функциясини амалга ошириш ҳуқуқини танймаймиз. Бу ҳам яхши маълум бўлмоғи керак.

Имperialистларнинг революцияга қўзғалган ҳалқлар ишга аралашшга уринишлари агрессиядан — умумий тинчликка таҳдид қилишдан бошқа нарсани билдирмас эди. Биз тўғридан-тўғри айтишимиз керакини, имperialистлар контрреволюцияни экспорт қилгудек бўлсалар, коммунистлар барча мамлакат ҳалқларини қиллашшга, ўз кучларини сафарбар этишга ва, ҳалқон социалистик системанинг қудратига таяниб, овозли душманларига, тинчлик душманларига қатъий зарба беришга қарайди. Хуллас: қилмиш-қидирмиш!

3. ТИНЧ-ТОТУВ ЯШАШ — СОВЕТ ИТТИФОҚИ ТАШҚИ СИЁСАТИНИНГ БОШ ЙЎЛИ. ХАЛҚЛАР — ТИНЧЛИК УЧУН КУРАШДА ҲАЛ ҚИЛУВЧИ КУЧ

Ўртоқлар! Ҳисобот даври мобайнида жаҳон maidониди кучлар нисбатиди муҳим ўзгаришлар юз берди. Жаҳон социалистик системаси бизга дўст мамлакат ҳалқларининг на эмас, балки бутун инсониятни ҳам имperialизмнинг ҳарбий авантюризмидан қўриқловчи ишончли қалқонга айланди. Кучлар устуниги ҳалқларнинг социалистик дўстлиги томониди эканлиги факти бутун инсоният учун буюк бахтдир. Шу билан бирга, бутун дунёда тинчликсе-вар кучлар тагин ҳам ривожланди.

Бундан бир неча йил илгари ҳалқаро муносабатларда икки қарама-қарши лагер — социалистик лагер ва имperialистик лагер бўлиб майдонга чиққан эди. Энди чет эл зулмидан овоз бўлган ва овоз бўлаётган Осиё, Африка, Латин Америкаси мамлакатлари ҳам ҳалқаро ишларда актив роль ўйнай бошладилар. Бу мамлакатларнинг қўлинича бетафр мамлакатлар деб атайдилар. Уларни фақат шу маънода бетафр деб ҳисоблаш мумкин, улар мажмууд ҳарбий-сиёсий иттифоқларга кирмагандар. Бироқ, бу мамлакатларнинг қўлиничи ҳозирги замоннинг туб масаласи — тинчлик ва уруш масаласи тўғрисида сўз борганида, асло бетафр эмас. Уруш, одадат, ғурага қарши тинчликни янаб чимокдалар. Мустамлакачилар ҳалос бўлган мамлакатлар тинчликни жилайи факторига, мустамлакачилик ва имperialизмга қарши кураш факторига айланди-лар, уларнинг манфаатларини ҳисобга олмасдан туриб, жаҳон сиёсатининг асосий масалаларини энди ҳал қилиб бўлмайд.

Капиталистик мамлакатларнинг ўзида ҳам ҳалқ оммаси урушга қарши тобора активроқ курашмоқда. Ишчилар синфи ва бачча меҳнатқиллар эъри бериб куrollанишга қарши, уруш оловини ёқувчиларнинг ҳалокатли сиёсатига қарши кураш олиб бормокдалар.

Шундай қилиб, эндиликда устан кучлар имperialистик давлатларнинг агрессия йўлига қарши турибди. Социализм мамлакатларининг ва барча тинчликсевар кучларнинг янги агрессия ва уруш тайёарлашга қарши кураши ҳозирги жаҳон сиёсатининг асосий мазмунини ташкил қилади.

Утан йилларда уруш ва агрессия кучлари умумий тинчликни бир неча марта ҳавф остида қоллоқди. 1956 йилда имperialистлар Венгрияда контрреволюционий исён билан бир вақтда Мисрда қарши ҳукум чўштордилар. 1957 йилнинг иккинчи ярмида имperialистлар Сурияга босқинчи киришди тайёарландилар, бу катта уруш олови чиқиш ҳавфини солган эди. 1958 йил базда, Ироқдаги революция муносабати билан, улар Ливан ва Иорданияга интервенция қилдилар ва айни замонда Хитой Халқ Республикасига тегишли бўлган Тайвань ороли ойониди аҳолини кескинлаштирдилар. 1960 йилнинг апрель ва майда Америка имperialистлари ўз ҳарбий самодетларини СССР осмонига юборди. Парижда юксак даражада таъқи-ладиган негнатиш барбод қилдилар. 1961 йилнинг баҳориди улар ёлланма шайқалларнинг Кубага куroll билан бос-тириб киришини ташкил қилдилар. Ласоси ўзларига бўйсун-диқмоқчи ва уни агрессия ҳарбий блок — СЕАТОга тор-тиқмоқчи бўлдилар. Бироқ, имperialистларнинг бу қирди-корларининг ҳаммаси барбод бўлди.

Бироқ, агрессия планларини оролб бўлиш имperial-истларнинг ақлини кирғизди, деб ўйлаш-жуда катта ҳато бўлур эди. Фактлар бунинг аксини кўрамоқда. Имperial-истлар ҳалқаро вазианти яна ҳам кескинлашмоқчи ва дунёни уруш ёкасига келтириб қўйишга уринишларини тўхтатмаётдилар. Кейинги ойларда имperialистлар иккин-чи жаҳон уруши қолдиқларини тутатиш. Германия билан сулҳ шартномаси тузиш ва ГАРбий Берлиндаги аҳолини нормаллаштириш тўғрисидаги бизнинг тақлибимизга жа-вобан куroll ишлатиш билан дўқ қилиб, Европанинг марказида атайлаб ҳавфли вазианти туғдирилди.

Ҳалқаро аҳвол кескинлашган шароитда биз Ватанимиз-нинг агрессорлар таъжовуздан ҳавфсизлигини таъминлаш ва инсониятни янги жаҳон уруши ҳавфидан ҳалос қилиш учун зарур чораларни кўришга мажбур бўлдик. Совет ҳукумати куroll кучларини 1961 йилда мўлжалланган инквиртишнинг тўхтатишга, мудофаа қаражатларини кўай-тиришга, соллар ва матросларни залагга чиқаришни кейин-га суришга, куrollларнинг энг кучли янги қиллари си-новларини янгидан бошлашга мажбур бўлди. Биз бу тад-бирларни ўтказишга мажбур бўлдик, бу тadbирлар ҳалқим-из томонидан яқинлиқ билан қўллаб-қувватланди ва улар Совет Иттифоқи ҳеч қачон биринчи бўлиб уруш чи-қариш йўлига кирмаслигини билган бошқа мамлакат ҳалқ-лари томонидан тўғри тушунилди. Совет кишилари агрес-сорларнинг кирдиқорларини яхши билидилар. Биз ўлар Ватан уруши йилларини, гитлерчи Германиянинг Совет Иттифоқига ҳолилик билан разилона қилган ҳужумини эсимиздан чикарган эмасмиз. Имperialистлар вужудга келтирган ҳарбий ҳавф олдида бепарволик ва бегамликка ўрин йўқ ва бўлиши мумкин эмас.

Гарбда ҳозирги вақтда баъзи бировлар Совет ҳукума-тининг Ватанимиз муносабасини мустаҳкамлаш юзасидан кўрган тadbирларини тинч-тотув яшаш сиёсатидан воз кечишди, деб даъво қилмоқдалар. Бу, мутлақо бўлмағур гап. Тинч-тотув яшаш сиёсати бизнинг тузумимизнинг мо-ҳиятидан кетмай чиқади.

Мен мана бундай бир фактни асло-би ўтмоқчиман. Мамлакатимиз оқ гвардиячилар ва чет эл интервен-тарларининг кутариб қилган атакларини қайтариб турган кун-ларда Совет ҳукумати давлат герби масаласини муҳокама қилган эди. Гербининг биринчи проентида қилич тасви-рланган эди. Владимир Ильич бунга қатъий қарши чиққан эди. «Қиличнинг нима кераги бор? — деган оди в. — бос-қинчиликнинг бизга кераги йўқ. Босқинчилик сиёсати бизга мутлақо ётдир. Биз ҳужум қилаётганимиз йўқ, бал-ки ички ва ташқи душманларнинг ҳужумини қайтармоқ-дамиз; бизнинг урушимиз — мудофаа урушидир, шунинг учун қилич — бизга эмблема бўлолмайд». Маълумки, тинч инқилоб меҳнат симболи бўлган ўроқ ва Болга мам-лакатимизнинг эмблемаси бўлиб қолди.

В. И. Ленин ишлаб чиққан ва партиямиз ҳужжатлари-да ривожлантирилган тинч-тотув яшаш принциплари со-вет ташқи сиёсатининг ўзармас боли бўлиб қолмоқ-да. Совет ҳукуматининг бутун ташқи сиёсати партиянинг, бутун совет ҳалқининг тинчликсевар денимга бўлига со-диқ эканлигини яққол кўрсатиб турибди.

Бироқ, бир киши сув, иккинчи киши керосин қўйиб турган гулхонни ўқирини қўйиб бўлганидек, бир томонла-ма тартибда уруш ҳавфининг олдини олиб қилиш ҳам қийиндир. Терморлар ҳалокатидан ҳоли бўлишда биздан ҳам манфаатдор бўлмаган ГАРб давлатлари ҳам, ўз нав-батда, низоли масалаларни ўзаро мақбул асосларда тар-тибга солиш йўлини ахтаришга тайёр эканлиқларини бил-диришлари керак.

Гарбдаги баъзи бир пафистички кейфиятдаги кишилар соддалик қилиб, агар Совет Иттифоқи ГАРб давлатлари-га кўпроқ ёз бериб турганида эди, ҳалқаро кескинлик ҳам кучаймаган бўлур эди, деб ўйлайдилар. Бундай кишилар имperialистик давлатларнинг сиёсатини, шу жумладан уларнинг ташқи сиёсатини ҳам янгидан бошлашга моно-полистик капитализмнинг синфий манфаатлари белгиланиши, агрессия ва уруш шу монополистик капитал моҳиятидан келиб чиқшини ҳисобга олмайдилар. Оманинг таъсири остида озим-кушим мўтадилли сиёсат тарафдорлари устуи келгудек бўлса, ҳалқаро кескинлик юмшайди, уруш бўлу-лари бир оқ тарқалади. Оманинг таъсири бўлашиб, эъри бериб куrollаниш ҳисобига боийетган ва урушни қўшим-ча бойлик орттириш имкони деб билидиган буржуа гу-руҳлари галаба қозонгудек бўлса, ҳалқаро вазианти кескин-лаша бошлайди.

Шундай қилиб, иктымий тузуми турлича бўлган давлатларнинг тинч-тотув яшаш барча ҳалқларнинг им-perialистларнинг агрессия иштишларига қарши фидо-корона кураши билангина санданиши ва таъминланиши

мумкин. Социалистик лагернинг қудрати қанча ошса ва капиталистик мамлакатларнинг ўзида тинчлик учун кураш қанча активлиги билан кенгайса, имperialистларнинг ўз агрессия планларини амалга оширишлари шунча қийин-лашади.

Тинчлик ва тинч-тотув яшаш жуда ҳам бир хил маъ-нони билдирмайди. Тинч-тотув яшаш — урушларнинг шунчаки йўқ дегани эмас, урушлар ўртасиданги му-ваққат, беқарор ярашув дегани эмас, бу — урушни ҳалқаро низоларини ҳал этиш воситаси сифатида қўлла-нишдан ўзаро воз кенишга асосланган иккинчи қарама-қарши иктымий системанинг ёнма-ён яшашидир.

Тарих таърибаси ўргатадиги ён беришлар билан аг-рессорнинг қўлини ололмайсан. Ҳаётий муҳим масала-ларда имperialистларга ён бериш — тинч-тотув яшаш сиёсати эмас, балки агрессия кучларга таслим бўлишдир. Биз бунга ҳеч қачон рози бўлмаймиз. Имperialистлар, ниҳоят, энди инсоният тақдирини ҳал қилувчи бўлмай қолганлиқларини ва социализм, уларнинг истаи-истамас-лиқларидан қатъи назар, яшай бериши, ривожлана бери-ши ва мустаҳкамлана беришини тушунимоқдалар керак. Бироқ, жаҳон имperialистлар бу ҳақиқатни кўиб олма-ганга ўхшайдилар. Улардан ўз миллионлаб кишиларни ҳалокатга солувчи авантюристик ҳаракатларини куттиш мумкин. Шунинг учун агрессорларга эри бериш керак эмас, балки уларни жилаволаб қўймоқ керак!

Қўпгина мамлакатларда турли иттифоқларга ва ҳара-катларга уюшган тинчлик тарафдорлари агрессия ва уруш кучларига қарши курашга катта ҳисса қўшдилар. Эли-гинчи йилларнинг бошида ўз миллионлаб кишилар атом қуролни тақдирини қўлаб қиққани. Европа ҳалқлари машум «Европа мудофаа бирлашмаси»нинг тузилишига ва унда ГАРбий Германиянинг иштирок этишига қарши ғазаб билан норозилик билдириб қиққани ҳамманинг эси-да. Ҳалқ оммасининг парламентларга ва ҳукуматларга таъйини қилиш таъсир қилди.

Тинчлик тарафдорларининг ҳаракати янги уруш ҳавфи кучайган ҳозирги вақтда айниқса муҳим аҳамиятга эга. Ҳозирги шароитда яхши ниятли кишилар тинчлик фой-дасига фирм билдириш билангина қийналган қолмайдил-лар. Жамоатчиликнинг тинчлик фойдасига қўлдан-қўл чиқаришларга қарамай, агрессия ва уруш кучлари тобора сурбетлашиб бораётганининг қўрмаслик мумкин эмас. Ҳақиқатда ҳам, бундан бир неча йил бурун ГАРбдаги бир-ташқам сиёсати ўз лавозимдан маҳрум бўлиб қоли-ши ҳавфидан чўшиб, герман бундесверини куrollани-риш тўғрисида гапиролмас ҳам эди. Эндиликда эса, ГАРбий Германияни қарбийлаштириш жуда авж олиб кетди. бундесвер ГАРбий Европада энг йирик ҳар-бий куч бўлиб қолди. ГАРбий Германиянинг ҳар-бий министри Штраус Германия Федератив Респу-бликаси НАТОга кирибгина қолмасдан, балки у ерда қўмондонлик ҳам қилапти, деб сурбетларга мақтан-моқда. Бунинг устига ҳали мисли қўрилмаган бир ҳодиса юз берди. — Англия ва Франциянинг, яъни ўт-мишда герман милитаризмидан жабр кўрган мамлакат-ларнинг ҳукуматлари ўз территорияларидан бундесверга полигон ва назарларлар бердилар ва ўз куroll кучлари-ни собиқ гитлерчи генераллар қўмондонлигига топшири-лар.

Шундай қилиб, бундесвер солдатлари Британия ту-проғини оёқ ости қилмоқдалар, ҳолбуки улар икки жаҳон урушида куroll ердам билан ҳам бу ерга келолмаган эдилар.

Биз ўз жонажон ерлариди ГАРбий герман реванши-чилар машқ қилиб юрганлигини қўриб турган француз ва инглиз ватанпарварларининг алам ва қаҳр-ғазабларига қўшиламиз.

Сўз шамоди тегирмонни юригмайди, дейилди ма-қолда. Айниқса тинчлик тўғрисидаги гаплар билан агрессорларнинг ҳарбий машинасини тўхтатиб қўйиш мумкин эмас. Уруш оловини ёқувчиларнинг инквирто-рога на қўлини, фурсатини қўлдан бой бермай, ўз вақтида тўх-татиб қўйиш учун кескин ва актив ҳаракат қиломоқ керак. Албатта, тинчлик учун кураш, қар қандай кураш синга-ри, кучларни сафарбар қилишни ва чимдил бўлишни талаб қилади. Олиштирилган фақат мушт урибгина қо-май, ўзинг ҳам мушт ейсан. Бироқ, гап бутун инсоният-нинг тақдир устида бораётган бир вақтда бундан қўриб-туриш керакини. Шунинг англамоқ керакики, ер юзиди тинч-лик бўладими, ёки инсоният янги жаҳон уруши ҳалокат-ига дучор қилинадими — бу, аввало, ҳалқларнинг ўзига боғлиқ, уларнинг қатъий аҳди ва актив ҳаракатларига боғлиқдир. Уруш оловини ёқувчи имperialистларнинг кирдиқорларига қарши ҳалқларнинг ҳушёрлигини оши-риш керак. Ҳалқларнинг урушга қарши актив чиқиш-ларини уруш бошланishiга қадар кечиктириб бўлмайд, ядро ва терморядо бомбалари туша бошланishi кутиб ўтирмай, курашни дарҳол бошлаб юбориш керак.

Тинчлик тарафдорлари ҳаракатининг кучи унинг оммавийлиги, уюшқонлиги ва қатъий ҳаракатлариди. Бир ҳовуч монополистлардан гапшари барча ҳалқлар, жаҳоннинг барча қатламлари тинчликдан манфаатдор-дилар. Бинобарин, ҳалқлар тинчлик сиёсатини амалга оширишга қатъий туриб талаб қилишлари ва шу мақсад-га эришмоқ учун курашининг барча формаларидан фойда-ланмоқлари лозим. Ҳалқлар аҳмоқона милитаризм ва уруш идеяларига мутлақо бўлганларнинг таъсирини тўтиб қўлоқлариди ва тортиб қўйишлари лозим. Тинчлик учун курашда ҳалқлар ҳал қилувчи кучдир.

4. ХАЛҚАРО ПРОБЛЕМАЛАРНИ ТИЧ ЙУЛ БИЛАН ҲАЛ ҚИЛИШГА ЭРИШАЙЛИК. УРУШ ОЛОВИНИ ЁҚУВЧИЛАРНИНГ КИРДИНОРЛАРИНИ ВА ХИЯЛА-НАЙРАНГЛАРИНИ ФОШ ЭТАЙЛИК. ДАВЛАТЛАР ЎРТАСИДАГИ ЎЗАРО МУНОСАБАТЛАРИ ЯХШИЛАЙЛИК

Ўртоқлар! Вужудга келган вазианти туб ҳалқаро про-блемаларни тинч-тотув яшаш принциплари асосида кечки-тирмай ҳал этишни талаб қилади. Совет Иттифоқи XX съезидан кейин умумий тинчликнинг сақланиши ва мус-таҳкамланиши тўғрисидаги ҳаракатининг кенг ва реал программасини илгари суриди. Бу программанинг моҳияти қандай қилиб айтганда, инсониятнинг ҳавфли ва машаққат-ли эъри бериб куrollанишдан ҳалос этишдан, иккинчи жаҳон уруши қолдиқларига барҳам беришдан, ҳалқаро вазианти соғломлаштириш йўлидаги тўсиқларни олиб ташлаш-дан иборатдир.

Еппасига ва батамом куrollасиланиш учун кураш партиямиз ташқи сиёсий фаолиятининг муҳим тарбиявий қисмидир. Совет Иттифоқи бу курашни кўп йиллардан бери изчиллик билан ва қатъий туриб давом эттирмоқда. Биз эъри бериб куrollанишнинг ҳақиқати қўлини муҳоли-фари бўлиб келдик, чунки ўтмишда бу соҳадаги рақобат ҳалқ эммасига оғир юк бўлиб тушшин билан бирга му-қаррар равишда жаҳон урушларига ҳам олиб келган эди. Биз ҳозирги даярда — ҳарбий ишла жуда катта техника ўзгаришлари бўйи берган ва ҳозирги замон куrollарини ишлатиш муқаррар равишда ўз миллионлаб кишиларнинг ёстигини қуратиши мумкин бўлган даврда эъри бериб ку-rollанишнинг яна ҳам қатъийроқ муқофаларидимиз.

Совет уруш ва ҳарбий нақсаси вазиантида бу хил ку-рамнинг тўлиқлиги ҳалқматли оқибатларга олиб кели-ши мумкин. ГАРбий турган жойида «кнопка» олдида навибчилик қилиб бирон бирон ҳарбий кишининг аса-би бўлиш қилфатлар солданига воқеалар юз беради.

Албатта, биз еппасига ва батамом куrollасиланиш про-граммасини илгари сувар эканмиз. Сўз социализмнинг им-perialизм олдида бир томонлама куrollасиланиш тўғ-рисида эмас ва, аксинча, имperialизмнинг социализм ол-дида бир томонлама куrollасиланиш тўғрисида эмас, бал-ки давлатлар ўртасидаги низоли проблемаларни ҳал қи-лиш воситаси сифатида куroll-яроғлардан еппасига воз кечиш тўғрисида боради. Капиталистик мамлакатларнинг ва, биринчи навбатда, АҚШ, Англия, Франциянинг ҳўк-мон доиралари куrollасиланишга қарши эканлиқларини айтишга боғинолмай, Совет Иттифоқи куrollасиланиш устидан контрол ўрнатишга қарши, деган афсонаи тўки-чи қийардилар. Биз бу найрангни фаш этиб ташлашдан ва биз агар улар еппасига ва батамом куrollасиланиш тўғрисидаги тақлибимизни қабул қилсалар, биз уларнинг энг қатъий ҳалқаро контрол тўғрисидаги ҳар қандай тақлибларига олдиндан қўқилишга тайёрмиз, деб очкидап-очки айтдик.

Ҳозирги вақтда имperialистлар, бизнинг ядро куroll-ларини экспериментал портдашлар ўтказишга мажбур бўлганлигини муносабати билан, кўни қалитиш мақса-дида, мунофиқона шовқун-сурон кўтармоқдалар. Лекин уларнинг шовқун-суронлари бизнинг бундай қилишимизга ГАРбий давлатларнинг куrollасиланиш проблемасини ва ядро куrollарли синовалари тўғрисидаги муноқаралари боши берк кўчага олиб кириб қўйиб, қуч янжидатдан со-

циалистик мамлакатлардан устуи бўлиб олиш учун ҳам-ма ерда ўз ҳарбий машиналарини тап-тайёр қилиб қўй-ганлиқлари сабаб бўлганлигини ҳалқларнинг тушуниб оли-шига ҳалатиб бермади. Биз бунинг олдини олдик ва шун-дай қилиб, устуи мавқени тинчликни қўриқлаб турган социалистик лагер томониди сақлаб қолдик.

Бизнинг тadbирларимиз мажбуран курилган тadbир-лар эди. АҚШ синовларини қайталан бошлашга аллақа-чонлар тайёрланиб қўйганлиги, Франция эса, синовларни бир неча марта ўтказганлиги маълум эди. Ҳозирги ша-роитда ҳалқларнинг эъри бериб куrollанишдан ҳалос бў-лиш учун кураш олиб бориш зарурати яна ҳам равшан-роқ бўлиб қолади. Куrollасиланиш проблемаси ҳар бир ҳалқнинг ва бутун инсониятнинг туб манфаатларига таа-луқлидир. Бу проблема ҳал этилган, ядро куrollига ва бинобарин, уни ишлаб чиқариш ва сынаб қўришларга ҳам ҳеч қандай эҳтиёж қолмайд.

Иккинчи жаҳон уруши қолдиқларини тутатиш про-блемаси тинчликни сақлаш ва мустаҳкамлашда жуда кат-та аҳамиятга эга. Гитлерчи босқинчилар устидан галаба қозонилганидан буюн 16 йил ўтганига қарамай, Германия проблемасини тинч йўл билан ҳал қилиш ҳали ҳам тугал-ланмаганлиги каби ҳолга йўл қўйиб бўлмайд. Бундай ке-чириб бўлмайдиган даражада пайсалга солишининг бу-тун масъулияти АҚШ бошлиқ ГАРб давлатлари эммасига гушади. Улар ҳалқ манфаатларини менсимай, уруш таомом бўлиши биланок, германия милитаризмининг тиклаш йўлини тутдилар.

Сулҳ шартномасининг йўқлиги Бонн реваншистларига қўз қилди. Улар Америка имperialистларни ёрдамиди янги агрессия учун ўз армияларини тикладилар. ГАРбий Гер-мания милитаристлари ўзларининг собиқ муҳолифлари-ни — Гитлерга қарши коолиция давлатларини бир-бири билан тўқнаштириш учун Европадаги беқарор вазиантидан фойдаланиб қилишни тушлариди ҳам кўрмоқдалар. Улар Германия Демократик Республикасини ютиб юборишни, бошқа қўшин мамлакатларини қўз қилиб олишни, иккинчи жаҳон урушида мағлубиятга учратганлиги учун қасос олишни орзу қилмоқдалар.

Биз сулҳ шартномаси Германиянинг Потсдам битими билан белгилаб берилган чегараларини мустаҳкамлаб, реваншистлар қўлини боғлаб қўлди ва уларнинг авантю-рларига бўлган майлига хотима беради, деб ҳисоблаб кел-дик ва шундай деб ҳисоблаймиз. Социалистик мамлакат-лар шарҳнома имзолашнинг Вашингтонда, Лондонда ва Парижда соғлом фикр устуи келар деган умид билан узон вақт кутдилар. Биз ГАРб давлатлари билан бирга-лиқ муноралар йўли билан ҳар икки томон талабига мос келадиган ва маъқул тушадиган битимни ахтаришга ҳозир ҳам тайёрмиз.

СССР ташқи ишлар министри Ўртоқ Громико яқинда, Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Бош Ассамблея-сида бўлган вақтда Қўшма Штатларнинг давлат секре-тари ва президенти билан суҳбатлар ўтказди. У, Англия ташқи ишлар министри билан ва баш министри билан ҳам суҳбатлашди. Шу суҳбатлардан кейин бизда, ГАРб ҳам суҳбатлашди. Шу суҳбатлардан ташқари улар ГАРб давлатлари вазианти бирмунча тушунаштирилди ва улар Германия проблемасини ва ГАРбий Берлин масаласини ўзаро мақбул асосда ҳал қилиш йўлини қидиришга мойил бўлмоқдалар, деган таассурот туғилди.

Бироқ, ГАРб мамлакатлариди ва, аввало, Қўшма Штатларда галати ҳусусини пайло бўлмоқда. Шу мамла-катларда давлат арбоблари ўртасиди суҳбатлар вақтида бир хил гап гапирилдию, асло матбуотда бошқа хил гаплар айтилиди, ҳолбуки, бу суҳбатларнинг характери-дан матбуотини ҳабардорлиги очик бўлиниб турибди. ГАРб матбуотида Германия билан сулҳ шартномаси маса-ласи ақлга тўғри келмайдиган, норелистик тараза баён қилинмоқда. Масалан, Германия масаласини ҳал қилган-да кимдир боғин ўнга олиб, бунинг авазига олма бермоқ-чи, деб таъна қилмоқдалар. Бу образ, эҳтимол, унинг ав-торларига ёрётганлар ҳам. Аммо шу масалада бу образ ҳақиқий ҳолатни ас эттирмайди.

Маълумки, Совет ҳукумати Германия билан сулҳ шартномасини имзолашнинг тақлиб қилапти. Сулҳ шарт-номаси давлатлар ўртасида нормал муносабатлар вужуд-га келтирмоқ учун — имкон борича — йўлни тозалаш ва янги уруш ҳавфини даф қилибгина қолмасдан, шу билан бирга, ҳалқаро кескинлигини юмшатиш учун ҳам тузила-ди.

Биз, гитлерчилар Германияси тор-мор келтирилгани-дан кейин ажузга келган ҳақиқий аҳолини — иккинчи гер-ман давлати мажмууд эканлигини ва урушдан кейин ўрна-гилган чегараларни назарда тутиб иш қилмоқдамиз. Ҳар қандай уруш, қанчали оғир ва қонли бўлмасин, сулҳ шартномаси имзолашнинг билан тугалланиши керак. Аг-рессия қилганлар, уруш бошлаганлар жавабгар бўлиш-лари, жаълолашлар керак. Шундай бўлиши шарт. Бу гапга боғинг нима дахли бор-у, олмангир нима дахли бор?

ГАРбининг баъзи сиёсатдонлари, сулҳ шартномасини имзолаш Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамла-катлар учун ҳатари деган гапни айтиб, бизга, гўё «яхши маслаҳат» бермоқчи бўладилар. Ҳўш, бун қандай тушу-ни керак? Қачондан бери, урушни фақат бир томон учунгина ҳатари деб ҳисоблайдиган бўлиб қолдишди? Имperialистик давлатлар ҳўқуронлик қиладиган вақтлар сира қайтмас бўлиб ўтиб кетди. Эндиликда Совет Иттифо-қи қудратли социалистик давлатдир. Тараққий этган са-ноатга ва қишлоқ ҳўжалигига, илғор фан ва техникага э-га бўлган кулг социалистик лагер муваффақиятли ра-вишда ривожланоқда.

Ўйлаймизки, моҳомки биз тараққий этган сановат ла-қиниш ҳўжалигига эга эканмиз, у қолда Совет Армия-нинг куroll-роғларга аниг замонавий талабларга шўб-ҳасиз мос эканлигини имperialистик доиралар фаҳма-салар керак.

Ҳозир социализм кучлари, тинчлик учун кураш по-зициясида турган барча кучлар агрессия имperialистик кучларга қараганда қудратлироқ деб ҳисоблаймиз. Лекин Қўшма Штатлар президентининг, бизнинг кучларимиз тенг бўлиб қолди, деб яқиндагина айтган гапига қўйилгани-мизда ҳам, шу тақдирда ҳам, уруш очамиз деб аўқ қи-лиш сира ақлга тўғри келмайдиган ишдир. Моҳомки, кучлар тенг бўлиб қолганлиги эътироф қилинаётган экан, бундан тегишли ҳўқусалар чиқариб олиниши керак. Биз-нинг замонамизда аўравонлик позициясига таъяувчи сулҳ шартномаси қилинади.

Германия сулҳ шартномаси ГАРб давлатлари билан биргаликда иш уларнинг иштирокисиди — барбериб имзолашнинг керак ва имзоланади ҳам. Шу шартнома асосида эркин шаҳар сифатида деми-литаризация қилинган ГАРбий Берлиндаги аҳвол ҳам нор-маллаштирилади. ГАРб давлатлари ва дунёдаги барча мамлакатлар ГАРбий Берлинга кириш ҳўқуқидан ҳалқаро нормаларга мувофиқ фойдаланишлари лозим, яъни Германия Демократик Республикасининг ҳукумати билан тегишли суратда келишиб қўймоқчи лозим, чунки ГАР-бий Берлинни ташқи дунё билан боғлаб турадиган барча коммуникациялар Германия Демократик Республикаси территориясидан ўтади.

ГАРб давлатларининг баъзи намойендалари Германия билан сулҳ шартномасини шу йил яқинда тузиш тўғриси-даги тақлибларини ушътиятмоқ, демоқдалар. Аммо бу, нотўғри даъводир. Совет Иттифоқининг сулҳ шартно-маси тузиш ва шу асосда ГАРбий Берлин масаласини ҳал этиш, ГАРбий Берлинни эркин шаҳарга айлантириш тўғ-рисидаги тақлиблар 1958 йилдаёқ илгари сурилган эди-ку. Ушга пайтдан буюн қаш ақт ўтди. Биз ГАРб мамла-катлари билан ҳамжиҳатликка эришишга умид боғлаб, бу масаланинг тараф ҳал этилишини талаб қилмадик. Ҳўш, қани бу ерда ушътиятмоқ? Совет ҳукумати Германия билан сулҳ шартномасини тузишни тақлиф этганида ҳеч қандай ушътиятмоқ қўймади, балки етилган ана шу маса-лани ҳал этишни бундан буюн кечиктириш асло мумкин эмаслигини асос қилиб олди.

Совет ҳукумати ҳозирги пайтда ҳам Германия маса-ласини тараф ҳал этишни талаб қилмоқда. Совет ҳуку-мати бу масаланинг да деб пайсалга солиनावерилишига қийиндир. Агар ГАРб давлатлари Германия проблемаси-нинг ҳал этилишга тайёр эканлиқларини билдирсалар, Германия билан сулҳ шартномасини имзолаш муздатла-ри тўғрисидаги масала унчалик катта аҳамиятга эга бўл-майди; биз у вақтда су

(БОШИ ТУРТИНЧИ БЕТДА)

(ДАВОМИ ОЛТИНЧИ БЕТДА)

Бизда халқ истеъмоли молларини ишлаб чиқариш қандай ўсганлигини кўрсатувчи баъзи маълумотлар ма-на бундай:

	1955 йилда ишлаб чи- қаришга	1961 йилда ишлаб чи- қаришга қўйилган	1961 йилда ишлаб чи- қаришга қўйилган	1961 йилда ишлаб чи- қаришга қўйилган	% йил билан
Гўшт (саноат йўли билан ишлаш — миллион тонна)	2,5	4,5	178		
Мол ёғи (саноат йўли билан ишлаш — минг тонна)	463	794	171		
Ёғи олинмаган сўт махсу- лоти (миллион тонна)	2,6	9,0	345		
Ўсимлик ёғи (миллион тонна)	1168	1730	148		
Давлавлдан қилинган қанд- шаркар (миллион тонна)	3,2	6,5	200		
Балиқ (овлаш, миллион тонна)	2,7	3,7	136		
Ўстки ва ички кийимлар (миллиард сўм)	6,0	9,2	152		
Чарм пойабзал (миллион жуфт)	271	443	163		
Газмол — ҳаммаси (миллион квадрат метр)	5543	6661	120		
Шу жумладан жуфт газмол (миллион квадрат метр)	321	452	141		
Радиоприймниклар ва телеви- зорлар (минг дона)	4044	6345	157		
Рўзгор холодликликлари (минг дона)	151	731	4,8 марта		
Мебель миллион сўм)	491	1280	261		

Кўриш кўрсатишича, бизда истеъмол буюмлари ишлаб чиқариш йили ўтмишдагига нисбатан тезроқ ўсмоқда. Энди биз бу буюмларни ишлаб чиқаришни йил сайин тобора кўпайтириб бориш имкониятига эгамиз. Етти йилликнинг уч йили ичидигига пиландан ташқари бир миллиард метрдан ортиқ газлама ва қарийб 70 миллион жуфт пойабзал ишлаб чиқарилди. Лекин совет кишла-риниқ эҳтиёжлари аяада тўлароқ қондирлиши лозим. Тўқимачилик ва пойабзал саноатини ҳамда уларнинг хом ашё базасини ривожлантириш учун ҳукумат етти йилликнинг қолган йилларида қўшимча суратда қарийб икки ярим миллиард сўм маблағ ажратди. Етти йил-ликнинг охирига бориб бизнинг саноатини йилга тўқ-қиз миллиард квадрат метрдан кўпроқ газлама ишлаб-чиқаради; аҳоли жон бошига қарийб уч жуфт пойабзал ишлаб чиқарилади. СССР бу товарларни ишлаб чиқа-риш жиҳатида Англия, Франция ва Ғарбий Германия-ни қўшиб ҳисоблаганда улардан анча устун кетади.

Албатта, пахта майдоларини кенгайтириш, унинг ҳосилдорлигини ошириш лозим бўлади. Бу вазифа ҳеч сўзсиз бемалолдир. Нурин гидроэлектростанцияси қури-либ бўлгандан кейин Тоқтинистон ва Ўзбекистонда 1,2 миллион гектар сугорилмайдиган ери ўзлаштириш ва бу ерларга пахтанинг энг қимматли—узун толали навларини экиш имконияти туғилади. Ўзбекистонда Мирзачўлни ўзлаштириш мумоасидга билан пахта етиштириш анча кўпаяди. Лекин сунъий ва синтетик тодалар ишлаб чиқа-радиган заводал қурилиши программасини амалга оши-риш натижасида тўқимачилик саноати энг ишқончли хом ашё базасига эга бўлади.

Бизнинг планларимиз — тинч қурилиш планларидир. Партия мамлакатнинг итисодий қудратини юксалтириш тўғрисида гаммуҳури қилмоқда, унинг мудоффа қобилия-тини мустаҳкамлаш зарурлигини ҳеч қачон унут-майди. Бизда гўят аниқ асбобсозлик саноати, махсус металлургия, атом электрон ва ракета саноати, реактив авиация, ҳозирги замон кемеасозлиги, автоматика воситаларини ишлаб чиқариш саноати аъжудга келтирил-ди. Бу саноат тармоқлари ердагина эмас, ҳатто космосда ҳам яхши муваффақиятларга эришди. Улар тинчликни иши-га, мудоффа ишига жуда яхши хизмат қилмоқда. Бизда ҳозир қўйғалларда баллистик ракеталар, зенит ракета улар ракета белгиланган раёнага қачон ва қандай аҳдидан 77-диган етиб бораётганлигини аъбд оляпти. Биз ракеталари-миз ниҳоятда аниқ ишлаётганлиги ҳақида хабарлар оляб-тутибди.

12 минг километрдан ҳам узоқ масофага учиб бора-диган янги ракетааримизнинг синовлари тўғрисидаги ха-барлар матбуогага эълон қилинди. Ракеталар бориб туша-диган ёрмонда бизнинг кемеаримиз турибди ҳамда улар ракета белгиланган раёнага қачон ва қандай аҳдидан 77-диган етиб бораётганлигини аъбд оляпти. Биз ракеталари-миз ниҳоятда аниқ ишлаётганлиги ҳақида хабарлар оляб-тутибди.

СОВЕТ ИТТИФОҚИ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИНИНГ XXI СЪЗДИ

Ўртоқ Н. С. ХРУЩЕВ докладынинг давоми

(БОШИ БЕШИНЧИ БЕТДА)

Батъи маълумотларини келтирмаган. Совет Иттифоқида саноат ишлаб чиқаришининг йиллик ўртача ўсиш суръатлари 1956-1961 йилда 10,2 процентни, АҚШда 2,3 процентни ташкил қилди; аҳоли жон бошига саноат маҳсулотини ишлаб чиқаришининг йиллик ўртача ҳажми бизда 8,2 процент, АҚШда 0,6 процент кўпайди; сўнгги олти йил ичида капитал маблағ сарфлашининг ўртача йиллик ўсиши СССРда 12 процентни ташкил қилгани ҳолда, АҚШда ҳеч қандай ўсиш бўлмади, ҳатто бир қадар пасайиб бўлди.

Маҳсулот ишлаб чиқаришининг абсолют ўсиши ва маҳсулот ишлаб чиқариш даражасидаги тафовутнинг қисқариши қандай борапти? Сўнгги олти йил ичида пўлат эритиш мамлакатимизда 26 миллион тонна кўпайди, АҚШда эса 15 миллион тонна камайди; нефть чиқариш СССРда 95 миллион тонна кўпайди, АҚШда эса — тахминан 20 миллион тонна кўпайди.

Ҳозир СССР саноат маҳсулотини Америка саноат маҳсулотининг 60 процентидан кўпрогини ташкил қилади. 1961 йилда саноатнинг энг муҳим турлари бўлиб қолган нисбат мана бундай (дастлабки ҳисоблар бўйича):

	СССР	АҚШ	СССР АҚШга нисбатан %
Чўйиш — миллион тонна	51,1	62,0	82
Пўлат — миллион тонна	71,0	91,0	78
Кўмир, нефть, газ ва ёқилғининг бошқа турларини шартли ёкига ўтказиб қисоблаганда — миллион тонна	724	1.430	51
Электр энергияси (шундан бериладиган) миллиард киловатт-соат	306	872	35
Шу жумладан саноатда истеъмол қилинадиган электр энергияси — миллиард киловатт-соат	213	425	50
Цемент — миллион тонна	51	54	94
Ил-ғазалма (хон сурун) — миллиард квадрат метр	5,3	8,5	62
Жўн газламалар — миллион метр	353	270	131
Чарм пойафзал — миллион жуфт	443	610	73
Қандашар — миллион тонна	6,5	3,7	175

Шуни эслатиб ўтамкин, бундан айтиш йўли бир йил илгари Совет Иттифоқи АҚШ саноат маҳсулотининг 30 процентидан камрогини ишлаб чиқарар эди. Ҳозирги вақтда СССР темир руда ва кўмир қазиб чиқариш, кокс, йилма темир-бетон, магистрал тепловоз ва электровозлар, ёғоч-тахта, жўн газламалар, қанд, мол ёғи, балик ва бошқа баъзи маҳсулот ва буюмларни ишлаб чиқариш ҳажми жиҳатидан Америка Қўшма Штатларидан ўтди кетди.

Бизнинг мамлакатимиз ҳозир бутун жаҳон саноат маҳсулотининг деярли бешдан бир қисmini — Англия, Франция, Италия, Канада, Япония, Бельгия ва Нидерландиянинг ҳаммасини бирга қўшиб ҳисоблаганда ҳам улардан кўп маҳсулот ишлаб чиқармоқда. Ваҳоланки, булар — юксак даражада ривожланган мамлакатлар бўлиб, уларда жамъи 280 миллион аҳоли ишайди. 220 миллион аҳолиси бўлган мамлакатимизнинг саноат ишлаб чиқаришининг умумий ҳажми жиҳатидан улардан ўзи кетганлиги социалистик экономика олға қараб нақдлар даражада тезлик билан қадим ташлаб бораётганлигидан далолат беради!

Етти йиллик план бажарилиши натижасида бизнинг Ватанимиз шундай бир маррага чиқадими, у вақтда иқтисодий жиҳатдан Қўшма Штатлардан ўтди кетди, унинг оғина вақт кера бўлади, ҳоло. Совет Иттифоқи асосий иқтисодий вазири ҳал қилган, Америка Қўшма Штатлари билан олиб борилаётган тич мусобақада оламшумул-тарихий ғалабага эришди.

2. СОЦИАЛИСТИК ЭКОНОМИКАНИНГ РЕЗЕРВЛАРИДАН ТУЛАРОҚ ФОЙДАЛАНИЛИК, ИСРОРГАЧИЛИК ВА ХУЖАСИЛИКНИ ТУГАТАЙЛИК. МЕХНАТ УНУМДОРЛИГИНИ ҲАММА ВОСИТАЛАР БИЛАН ОШИРАЙЛИК

Ўртоқлар! Қўриб турибсизки, ишларимиз яхши борапти. Етти йиллик планини бажариш учунгина эмас, балки ошириб бажариш учун, шу билан планини Программасининг проектида белгилаб берилган янада буюроққ вазириларни ҳал қилишга мустаҳкам негиз яратиб учун бизда барча имкониятлар бор. Бу имкониятлар ҳақиқатда айлана-тўғри учун кўп меҳнат қилиш, резервлардан яхшироқ, оқилона фойдаланиш, планлаштиришни ва халқ хўжалигига раҳбарлик қилишни тинмай тақомиллаштириш бориш лозим.

Асосий эътибор меҳнат унумдорлигини бутун чоралар билан оширишга қаратилиши керак. Тақриба шунинг кўрсаткичи, етти йиллик планининг меҳнат унумдорлигини ошириш соҳасидаги топириқлари ошириб бажарилиши мумкин. Вазири — катта ва муҳимдир. Уни бажариш учун чинакам қаҳрамонлик керак. Лекин, қаҳрамонлик бизнинг шароитимизда интилий, матонат, иштиёққина эмас. Айни замонада у маҳорат, билим, юксак маданият, илғор техника ва новаторлиқдир.

Бизнинг ота-боболаримиз дубирушқа деган машҳур қўшиқни тўқилган. Гарчи қўшиқдан бирор сўзин олиб ташлаб бўлмас ҳам, халқ революциядан бурунқо бу қўшиқдаги «эх, дубирушқа» сўзларини «эх, машинушқа» сўзларига алмаштириб, ўша вақтда машинанинг гўят катта қуч қувватини тўшутиш эди. Ҳозир эса Совет Иттифоқи — илғор техника мамлакатидир. Юксак, чинакам коммунистик меҳнат унумдорлиги учун курашда биз қудратли техникага қаттиқ таянишимиз лозим.

Биз техника тарақиётдаги ютуқларимизни қадрлар билан бира, бу соҳада халқ ҳал қилинмаган қўлгина наизфалар борлигини кўрсатишимиз мумкин эмас. Янги техника ишлаб чиқаришга сениклик билан жорий қилинаётганлигини кўрсатувчи фактлар учраб туради. Масалан, Лихачёв номидagi Москва автомобиль заводида олиб кўринг. У бундан 14 йил бурун ишлаб чиқарила бошлаган тўрт тонналик юк автомобилларини сал-пал модернизация қилиб халқ ҳам чиқармоқда. Бу заводнинг ва Москва шаҳар Халқ хўжалиги кенгашининг раҳбарлари ўзларининг асхи техникага ёпишиб олганликлари нима билан оқлай оладилар? Нима учун янги автомобиль конструкторларини ишлаб чиқиш олти йилдан бери қўзилиб келмоқда? Ахир, мукамалроқ автомобиль ишлаб чиқаришнинг ташкил қилиш учун заводга катта ердан бериладиган эдику.

Янгиликни жорий қилиш баъзан маълум ишлаб чиқариш чиқимлари билан, қўшимча ташвишлар билан, баъзан эса ҳатто ҳафтарачиликлар билан боғлиқ бўлади. Бутун кеча қилинган ишни, эртага бутун қилинган ишни қилиш нақадар осон ва беташвишдир. Афсуски, бизда ҳали бутун кунини беғам-беташвиш ўтказишни ҳолайдиган раҳбарлар бор. Совет хўжалик ҳўжамини таҳлилда ишлар-масалани керак. Эскилик, турғунлик социалистик ишлаб чиқаришнинг бутун табиати — ҳаракатчан, революцион, ҳамма вақт олға интилувчи социалистик ишлаб чиқариш табиати эдику. Биз мамлакатимизда фан ва техника юз-юзига келтирётган ҳамма парсадан тез ва яхши фойдаланишимиз, ҳет э тақрибсиз бераётган энг яхши парсаларни даражаси билан қабул қилишимиз, иқтисодлаштириш ва кооперативлаштиришнинг кенг ривожлантиришимиз, ишлаб чиқаришнинг комплекс механизациялаш ва автоматлаштириш суръатини тезлаштиришимиз лозим. Биз коммунистик экономикани яратар эканмиз, техникадаги консерватизмга тоқат қилолмаймиз. Қари от билан баланд гондан ўтди бўлмайди, дейдилар!

Ҳар бир заводда, фабрикада, конда, қурилишда қандай техника ишлатилганлигини кўриб билан синчиқлаб текшириб қўриш лозим: эскирган техникани янги билан алмаштириш, потек линиялар бўлмаган жойда уларни қуриш керак. Янги корхоналар қуриш ва мавжуд корхоналарини техника жиҳатидан қайта қурулантириш, энг замонавий станоклар ишлаб чиқариш, потек линиялар қуриш, автоматикани жорий қилиш, технология процессларини тақомиллаштириш лозим.

Электрлаштириш техника тарақиётда етакчи роль ўйнайди. Автоматика, радиотехника, электроника, кибернетика, ишлаб чиқаришнинг техника даражасини белгиловчи ҳамма энг мукамал воситалар электрлаштириш асосида ривожланади. Янги энергетика қувватларини тез-

лик билан ишта солиш, халқ хўжалигининг барча тармоқларини электрлаштириш суръатини кучайтириш лозим.

Мамлакатини эпсасига электрлаштиришнинг амалга оширилиши, кучли гидроэлектр станцияларининг қурилиши айни замонада бошқа комплекс халқ хўжалик проблемаларини ҳал қилишга киришни учун ҳам имкон беради. Биз Волга ва Днепрдаги электр станциялар каскадлари қурилишини тугаллашимиз лозим, бу эса янги чуқур сув йўллариини барпо қилишга ва миллион-миллион гектар ерларни суғоришга имкон беради.

Волга, Кама ва Днепрда ўнги гидроэлектр станциялари ўзининг тўла қуввати билан ишлаб турибди. Тўрттаси қурилмоқда. Волга — Кама ҳавзасини реконструкция қилишни тугаллаш учун яна тўртта гидроэлектр қуриш. Печора ва Вицгеда каби шимолдаги дарёлариинг бир қисми сувини Кама ва Волга орқали Каспий деңизига ташкил учун ишюотлар қуриш лозим. Днепрда олтинчи станцияни — Каневский ГЭСини қуришга, Припять дарёсини реконструкция қилишга ва каналлар системаси ҳамда Неман дарёси орқали Қора деңиз билан Болтиқ деңизини бир-бирига боғлашга тўғри келади.

Ленин партияси мана шундай улғувор планларни ишлаб чиқмоқда! Биз бу планларни амалга ошириш учун шу етти йилликдаги ишта киришни имкониятига эгамиз. Энг муҳим масалалардан бири, ўртоқлар, капитал қурилишдир.

Етти йиллик план бўйича биз давлат йўли билан капитал маблағ солишим 194-197 миллиард сўм ҳажмида белгилаган эдик. Бизнинг душманларимиздан баъзилари ўша вақтда, улар бунча капитал маблағини ўзлаштири олмайдилар, део гинишган эдилар. Хўш, амалда нима бўлди? Капитал маблағ солишининг йиллик ўртача ўсиши энг 8,6 процент бўлганда эдик, амалда дастлабки энг йил ичида ўртача йиллик ўсиш 11 процентни ташкил қилади. Капитал солиш планининг бундай ошириб бажарилиши — биз етти йилликнинг энг йили ичида халқ хўжалигига қўшимча суратда уч ярим миллиард сўм маблағ солимиз, демекдир.

Шубҳа йўқки, биз яхшироқ ва тезроқ кура бошлашди. Лекин қурилишда халқ жуذا кўп камчиликлар бор. Мамлакатимизда ҳозир юз мингдан кўпроқ қурилиш бор, уларнинг яримини ишлаб чиқариш аҳамиятига эга бўлган қурилишлардир. Бу қадар кўп объектлар бир вақтининг ўзида қурилганда моддий ва пул ресурслари сочилиб кетади, кўпгина корхоналар техника имкониятлари жиҳатдан мумкин бўлган мuddатдан 2-3 йил кеч иштирилади. Сарф қилинган маблағлар узоқ вақтгача бекор тўхтаб қолади, хўжалик оборотига кирмайди, давлатга қайтиб тўшмайди.

Нима учун бундай бўлган? Бу ҳолда кўпроқ қуриш истаги оқилона, реал қурилишни душманга айланади. Қўпича умумдават манфаатлари тўғрисида гапмуҳри қилиш баҳонаси билан ўта кетган маҳаллийчилик, қўпол қилиб айтганда, област, ўлка, ҳатто республика миқёсидаги юлғучлик ниқобланади. Республиканиларнинг Министрлар Советлари, Халқ хўжалик кенгашилари, министрликлар, маҳаллий партия органилари мумкин қадар кўпроқ объектлар қуриш учун маблағ олишга интиладилар, бу объектларни қурилиш материаллари, ишчи кучи, асбоб-ускуна билан таъминлаш имкониятларини ҳисобга олмайдилар, планлаштиришчи органлар эса давлатга қарш бундай халқ-харажатларнинг олдини олмайдилар. Бу эса бекор туриб қолишларга, меҳнат унумдорлигининг пасайишига, қурилиш мuddатларининг қўзилиб кетишига, қўшимча харажатларга, қурилишнинг қимматга тушиб кетишига сабаб бўлади.

Агар биз бу камчилишни бартараф қилсак, — буни бартараф қилиш эса раҳбарлик қилиш маҳорати, бизнинг продажига боғлиқдир, — қурилиш суръатини янада тезлаштириш учун шароит яратимиз. Чамаси маълум бир мuddатга, айтايлик бир йилга янги корхоналарни бошламай туриш, шу вақт ичида тўпланиб қоладиган барча маблағларни қурилиш бошланган объектларни тезроқ тугаллашга сарфлаш лозим бўлади. Бундан энг муҳим қурилишлар алобига Иттифок ҳукуматининг қарори билан мустасно қилиниши мумкин. Марказий Комитет ва Совет ҳукумати яқинда қарор қабул қилиб, бунда капитал қурилишдаги тартибни белгилаб бериладилар.

Ишни шундай олиб бориш, шундай планлаштириш керакин, натижада халқ хўжалигини ривожлантиришда пропорционаликка қатъий риоя қилиниши, барча резервлардан мумкин қадар тўла фойдаланилиши. Яқинда ташкил қилинган йиллик иқтисодий раёнлар ва уларда ташкил қилинган Халқ хўжалик кенгашилари ишчи координациялаш ва планлаштириш Кенгашлари бунда муҳим роль ўйнашлари лозим.

Саноатнинг айрим тармоқларини ривожлантиришда тўғри, иқтисодий жиҳатдан асосланган йўли танлаб олиш катта аҳамиятга эгадир. Янги корхоналар қуриш ва мавжуд корхоналарни реконструкция қилиш проектларида маблағ ва материаллари жуذا ҳам харажат қилиб, амалга ошириладиган энг мукамал техника ва технология тадбирларини назарда тутин лозим.

Масалан, пўлат қўйиш ишлаб чиқаришини қандай ривожлантириш керак деган масала иқтисодий жиҳатдан жуذا қизик масалалар. Пўлатни конверторларда қислоқроқ ишлатиш йўли билан эритиш, уни мартен пешонада эритишга қараганда анча фойдаланиш аналитик тақрибда исботланган: ҳар бир миллион тонна пўлат ҳисобига фан капитал маблағ солишдаги тахминан олти миллион сўм ва эксплуатация вақтида бир миллион сўмдан кўпроқ маблағ тежаб қолинади. Конверторларда пўлат эритишнинг фойдалилиги очик қўриноб турганлигига қарамай, бу усулда пўлат эритишни кенгайтиришга мутлақо кам эътибор беришмоқда.

Ўзларини темир йўл транспорти соҳасида зўр мутахассис деб ҳисоблаган консерваторлар XX сўздида нақадар қаттиқ таъқид қилинганлигини эсласангиз керак. Ўзини «темир халқ комиссари» деб атаган Каганович уларнинг идеологи эди. Улар узоқ вақтгача паровозга қаттиқ ёпишиб олиб, электровоз ва тепловозга йўл бермаган эдилар. Ўша вақтда биз уларнинг қаршилигини сиздирдик, шундан кейин транспортни техника жиҳатидан қайта қурулантириш тез сурат билан бориб. Шайтон гуноҳдор қилишга ёпишиб олгандек, консерваторлар ҳали ҳам халқ хўжалигининг бошқа баъзи тармоқларида эскиликка ёпишиб олганлар.

Социалистик хўжаликни юргизиш корхоналар, қурилишлар, саноат тармоқлари фаолиятининг иқтисодий томонини чуқур, ишнинг қўзани билан анализ қилишни талаб қилади. Давлат пулини ҳисоблашга ўрганмаган ёки ҳисоблай олмайдиган, ўш вазирисини планини нима қилиб бўлса ҳам бажаришдан иборат деб билладиган ҳодимларни хўжалик қурилишининг раҳбарлик ўринларида сақлаб туриб бўлмайди. Масалан, Пермь Халқ хўжалиги кенгашининг раҳбарларини олиб кўринг. Уларда ҳамма иш тўғ яхши кетаётгандек қуринади, улар ялли маҳсулот чиқариш топириқларининг бажарилаётганлиги тўғрисида ўш вақтида рапорт бериб турадилар. Улар хўжалигини қандай юргизаётганликлари бир назар солинг. Ўтган йили иқтисодий раёндаги ҳар ун корхонанинг бири фойдаланиш планини бажаришда, натижада 27 миллион сўм камгарма нам олинди. Халқ хўжалик кенгаши санки миллион сўмдан кўпроқ ҳар қил штрафлар тўлади, брак маҳсулот ишлаб чиқарганлиги учун олти миллион сўмин ноубуд қилди ва шу йили 26 миллион сўм оборот маблағи етмай қолди.

Сиз, Халқ хўжалиги кенгашининг раиси ўртоқ Солдатов жондай таъқид қилинган деб ўйларсиз, ўртоқлар? Йўқ, бундай эмас. Уни Бутун Россия Халқ хўжалиги кенгашида раҳбарлик ишта кўтарилган.

Хом ашё, материаллар, электр энергиясидан фойдаланиш иқтисодий раёндаги ҳар шифақисиз руш эълол қилиш лозим. Масалан, бизда жуذا кўп металл ўрикис сарфлаётганлиги тўғрисида неча марталаб тақрибиди. Ҳар йили тўрт миллион тоннадан кўпроқ металл қириндида қилиб кетмоқда, яна бунга қанчалар-қанча куч, яш вақти, электр энергияси, инструментлар сарфламоқда.

Биз табиий ва нефть билан бирга чиқадиган газ каби бойликдан текча-тергаб фойдаланмоқдамизми? Сўнгги уч йилда очик фонтанларда қайиб ўтти миллиард кубометр газ ҳавога чиқариб юборилди ва нефть конларида машаққат қилиб ёқилди. Сиз биздай хўнажасиз давлатга қанчага тушшини тасаввур қила олишингиз учун шуни айтиш қийонки, ноубуд қилинган табиий газ Москва, Ленинград, Киев, Минск ва Магнитогорск каби йирик саноат марказларининг бир йили бутун ахтиёжини қондириш учун етар эди, нефть билан бирга чиқадиган ноубуд қилинган газдан бир миллион тоннага яқин синтетик каучук ишлаб чиқариш мумкин бўлур эди.

Ишлаб-чиқаришнинг барча соҳаларида сўм билан контролни кучайтириш лозим. Катта ишда ҳам, кичик ишда ҳам иқтисод қилиш, табиий ва моддий бойликлардан мақсадда мувофиқ равишда фойдаланиш давлат сийасати даражасига қўтарилиши лозим.

Планлаштириш практикасини тубдан яхшилаш лозим. Шунинг айтиб ўтиш керакин, план органлари ишлаб чиқариш ҳажмининг белгилашда халқ ҳам қўпича хато ва камчиликларга йўл қўймоқдалар. Маҳсулот ишлаб чиқариш планларини ҳамма вақт ҳам моддий-техника таъминоти ва кооперативлаштириш асосида мол етказиб бериш планлари билан, қурилиш планлари эса акратиган пул маблағлари билан, моддий фондлар билан, асбоб-ускуна етказиб бериш билан боғлаб олиб бориладилар. Ҳар бир хўжаликда муайян резервалар бўлиши лозим. Улма-уч қилиб планлаштириш керак эмас.

Корхоналарда зарур оборот моддий маблағларини жуз-жузда келтириш учун ҳозир бизда ҳамма шароит бор. Илгари бунч қилиш қийин эди, чунки битта иқтисодий раёнда ўнлаб министрликлар хўжалигининг қилар ва бўларининг ҳар бири ўз участкаларини чегара устувлари билан ўраб олар эди. Ҳозир бу устувлар олиб ташланди. Иқтисодий раёон аёона хўжаликка айланди, унинг раҳбари Халқ хўжалик кенгаши бўлиб қолди. Бинобарин у ўз корхоналари ва қурилишларининг ишлаб чиқариш ва ремонт ахтиёжларини қондириш учун уларни материаллар билан етарли даражада таъминлаши лозим.

Партия ва хўжалик органларининг партия ва ҳукуматнинг қарор ва директиваларини бажариш учун жавабгарлигини ошириш, аппаратининг барча звеноларида партия ва давлат иқтисодини мустаҳкамлаш лозим. Планили хўжаликда, таъминотчилик, иқтисодийликка асло тоқат қилиб бўлмайди. Бир қанча халқ хўжалик кенгашлари, чункичи Днепротетровск, Брянск, Ўзбекистон Халқ хўжалик кенгашлари «ўз» иқтисодий раёонларининг ахтиёжларига баъзи материаллар ва асбоб-ускуналарнинг фондларини ортинча қилиб олиб юрналлар ва бу билан бошқа иқтисодий раёонларга мол етказиб бериш планларини бажаришга зарар етказмаганлар. «Ўз одамнинг хизмат кўрсатмасдан бўладими!» деган принцинга амал қилладиган қиллар шундай ҳаракат қилладилар. Давлат ҳисобидан маҳаллий бошлиққа «хизмат кўрсатишга» тайёр бўлган, партия ва давлат иқтисодини қасддан бузаётган принципсиз хўжалик раҳбарларини қаттиқ жазолаш лозим.

Вазири — ишлаб чиқаришнинг ташкил қилиниши яхшилаш ҳисобига, илғорлар тақрибасини саноатнинг барча тармоқларида ва қурилишда кенг жорий қилиш ҳисобига маҳсулот чиқаришнинг анча кўпайтиришдан иборатдир.

Энг яхши тақрибани тезроқ жорий қилиш, орадада қолган ва ўртача корхоналарни илғорлар даражасига сабоқ-матонат билан кўтариш лозим.

Саноат қурилиш, транспортдаги аниқойб ютуқларга қараган совет ишчилар синифининг, ишкеришлар, техникалар, конструкторлар, олимларнинг, филокорона меҳнати тўғрисида эришилди. Бундан бун ҳам уларнинг тақрибаси, билими, сийаси ва меҳнат ахтиёжлигига суяниб, биз коммунистик қурилишнинг XXII сўзда томонидан белгилаб берилган буюк вазириларини бажарамиз.

3. ЮКСАН ДАРАЖАДА РИВОЖЛАНГАН ҚИШЛОҚ ХУЖАЛИГИ — КОММУНИЗМ ҚУРИЛИШИНИНГ ЗАРУР ШАРТИ. ҚУРИҚ ЕРЛАРИНИ ЎЗЛАШТИРИШ — СОВЕТ ХАЛҚИНИНГ БУЮК ҚАҲРАМОНЛИГИ

Ўртоқлар! Ҳисобот даврида партия қишлоқ хўжалигини ривожлантириш масалаларига алоҳида эътибор берди. Бу ўз-ўзидан тушунарли. Уруш оқибатлари, шунингдек колхоз ва совхозларга раҳбарлик қилишда йўл қўйилган хато ва камчиликлар натижасида қишлоқ хўжалигини оғир ахволга тушиб қолган эди.

Партия олдида энг зарур ва ҳаётий масалалардан бири — қисқа мuddатда қишлоқ хўжалигининг қолоқлигини тугатиш, халқнинг озиқ-овиқатга бўлган, саноатнинг қишлоқ хўжалик хом ашёсига бўлган ахтиёжини қондириш вазирисини қўдаланг бўлиб турди. Марказий Комитетнинг сентябрь (1953 йил) ва ундан кейинги пленумларида қишлоқ хўжалигига раҳбарлик қилишдаги хато ва камчиликларнинг илдиэлари очиб ташланди, уни ҳар томонлама юксалтириш программаси ишлаб чиқилди. XX сўзди ўтказилган тадбирларни яқинлида қилиш маъмуладилар ва Марказий Комитет зиммасига дои, техника ва ахтиёжлар, гўшт, сут ва бошқа маҳсулотлар ештиришнинг тез кўпайтириш учун зўр тайрат билан кураш олиб бориш вазирисини топириқ қилиш лозим.

Шу йилларда қишлоқ хўжалигини соҳасида энг муҳим тадбирлар амалга оширилди, бу тадбирлар коммунистик қурилишга катта таъсир кўрсатди, бундан бун эса янада кучлироқ таъсир кўрсатади. Партия бутун халқнинг ахтиёж иштирокчида қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг қўлгина асосий масалаларини муваффақият билан ҳал қилди.

— Колхоз ва совхозларнинг моддий-техника базаси мустаҳкамланди. 1956-1960 йилларда олдинги беш йилликка нисбатан қишлоқ хўжалигига сарфланган капитал маблағларининг умумий суммаси 13,9 миллиард сўмдан 27,2 миллиард сўмга кўпайди. Ёки деярли икки марта ортди. Қишлоқ хўжалигига ўтган беш йилдаги 427 минг ўринга 747 минг трактор ва бошқа қўлгина техника етказиб берилди.

Машина-трактор станциялари қайта ташкил қилинди, бу эса, ер билан техникани бир қўлда тўплаш, қишлоқ хўжалигини ишлаб чиқарувчи қурилишдан яхшироқ фойдаланиш учун шароит яратиб икмонини берди.

— Қўриқ ва буз ерларининг жузига катта масалалари ўзлаштирилди. Нативада дон ештиришни кўпайтириш соҳасида ҳал қилувчи ютуқлар қўлга киритилди ва чорвачиликни янада тезроқ ривожлантириш учун шарт-шароит яратилди.

— Коммунистик қурилишда совхозларнинг роли оширилди. Етти йил ичида уш мингдан кўпроқ янги совхозлар ташкил қилинди, ҳозир ҳаммаси бўлиб 8 мингга яқин совхоз бор. Қўлгина совхозлар амалда қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришини социалистик асосда ташкил қилиш намунасини кўрсатувчи юқори унумли намунали хўжалиқлардир. Совхозларнинг экин майдони 15 миллион гектардан 80 миллион гектарга етди, совхозларнинг маҳсулот тайёрлашдаги салмоғи эса дон бўйича 43 процент, гўшт бўйича 28 процент, сут бўйича 32 процент, жун бўйича 31 процентни ташкил қилди.

Планлаштиришнинг янги тартиб жорий қилинди. Бу тартиб давлат раҳбарлигини омманинг яқиний ташаббуси билан қўйилган билан ривожлантириш билан қўйиб олиб бориш принциптига асосланган бўлиб, бу эса, қишлоқ меҳнаткашларининг ахтиёжларини ошириш, қол-қоллар ва маҳаллий органларнинг ерлар ва техникада яхшироқ фойдаланишдаги масъулиятини ошириш.

— Колхозчилар, совхоз ишчилари ва мутахассисларнинг қишлоқ хўжалик маҳсулотлари ештиришнинг кўпайтиришдан ленинча моддий манфаатлардан принципти тикланди. Давлат мажбурий паставналардан маҳсулотларни харид қилишга ўтди, тайёрлаб баҳоқларини аниқлагани ошириш, қишлоқдаги ишлаб чиқаришда ишлатиладиган товарларнинг нархларини қаматтирди.

— Колхоз ва совхозлар раҳбар кадрлар ва мутахассислар билан мустаҳкамланди. Партия қачиринг билан юз минггаб коммунистлар ва партиясизлар қишлоқда ишлатишга бориладилар.

Партия томонидан амалга оширилган асосий тадбирлар ана шунлардир. Бу тадбирлар қишлоқ хўжалигини юксалтириш учун, бутун социалистик экономикани ривожлантириш учун чинакам революцион аҳамиятга эга бўлди. Ўтган беш йиллик ичида қишлоқ хўжалигининг ялли маҳсулотини ундан олдинги беш йилликка нисбатан қанчага 43 процент кўпайди. Дон, гўшт, сут ва бошқа қишлоқ хўжалик маҳсулотларини ештириш учун анча ортди. Ямаот ишлаб чиқаришнинг юксалтириш асосида колхозларнинг пул даромадлари ва бўлимас фондлари икки марта кўпайди. Ямаот хўжалигини ривожлантириш колхозчилар фаровонлигини оширишнинг асосига айланди.

Қишлоқ хўжалигининг энг муҳим тармоқлари қандай ахволда эканлигини қўриб чиқамиз.

Марказий Комитет қишлоқдаги барча меҳнаткашларнинг куч-гайратини қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг асоси бўлган дон ештиришнинг кўпайтиришга қаратди. Партия деҳқончиликда ўт-дала системасини шаблон тарофа қўланилишини таъқид қилди, энг ҳосилдор ва қимматли экинлар бўлган бўғдой ва маккажўхори эканлигини майлорларни анча кўпайтириш чоралари қўрилди, уруғчилик иши яқиний суратда яхшиланди. Партия томонидан амалга оширилган тадбирлар системасида қўриқ ва буз ерларни ўзлаштириш катта аҳамиятга эгадир. Марказий Комитет сўзга шунинг маъмуладилар билан билдир

СОВЕТ ИТТИФОҚИ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИНИНГ XXII СЪЕЗДИ

Ўртоқ Н. С. ХРУЩЕВ докладининг давоми

(БОШИ ОЛТИНЧИ БЕТДА)

Кўриб турибсизки, чорвачилик маҳсулотларини харид қилиш анча ошган. Ҳозир колхоз ва совхозлар мамлакатни чорвачилик маҳсулотлари билан таъминлашда ҳал қилувчи кучга айланиб қолганлиги алоҳида таъкидлаб ўтиш керак. Уларнинг гўшт тайёрлашдаги салмоғи ўтган йили 87 процентни ва сўт тайёрлашдаги салмоғи 93 процентни ташкил қилди. Бу, партияимиз сиёсатининг катта ғалабасидир, социалистик ҳўжалик системасининг ғалабасидир.

Ўртоқлар! Қишлоқ ҳўжалиги соҳасида аниқгина ютуқларга эришганимиз шак-шубҳасиздир. Бироқ, нима учун бизда ҳалигача баъзи маҳсулотлар, айниқса гўшт етишмайди, умуман жиддий ютуқларни қўлга киритганимизга қарамай, нима учун биз аҳолини чорвачилик маҳсулотлари билан таъминлашда кўпгина қийинчиликларга дуч келишимиз, деган савол турлади.

Бунинг сабаби аввало шунки, қишлоқ ҳўжалик маҳсулотлари етиштиришнинг ўсиш суръати саноатнинг таркибидан суръатидан ва аҳолининг ўсиб бораётган эҳтиёжларидан ҳали ҳам орқада қолмоқда.

Сўнгги йилларда мамлакат ҳаётида юз берган ўзгаришларга бир назар ташлайдик. Мамлакатимиз аҳолиси аниқгина ўсиб, аҳоли сони 1955 йилда қараганда юқорида таъкидлаганимиз, 20 миллиондан зиёд бўлди. Маҳсулотларнинг даромадлари билан саноат охири бормоқда. Иш ҳақининг ошгани, солиқларнинг бекор қилингани, заём чиқаришнинг тўхтатилиши, пенсиялар миқдорининг кўпайтирилганлиги, аҳолининг даромадлари 1960 йилда 1955 йилга нисбатан 24 миллион сўм кўпайди. Ишчи эки хизматчи бу пуллари сандиққа солиб қўймайди, албатта, балки бунга озиқ-овқат, буюм сотиб олади. Шунинг учун гўшт, сўт, ёғ истеъмол қилиш кескин ўсганлиги табиийдир. Чорвачилик маҳсулотларини давлат ва кооператив савдоси орқали аҳолига сотиш қуйидаги миқдорда кўпайди:

	1953 йилда (миң тонна)	1960 йилда (миң тонна)
Гўшт ва гўшт маҳсулотлари	1757	4158
Сўт ва ёғ олимаган сўт маҳсулотлари	1980	8214
Мол ёғи	330	613

Энг қимматли озиқ-овқат маҳсулотларини истеъмол қилишнинг бу қадар ўсганлигини ҳали гоёт хурсандимиз. Партия совет кўчилигининг яхши оқоватличилиши учун, ҳалқ фаровонлигининг янада ошиши учун интилади. Истеъмол бўладиган кейин ҳам тўхтовсиз кўпайиб боради. Бундан эса, биз қишлоқ ҳўжалиги масалаларини доимо диққат марказида тутишимиз, қишлоқ ҳўжалик маҳсулотлари етиштириш учун бўлган талабдан доимо олдидан борадиган қилиб ривожлантириш таъминлашга керак деган ҳулоса келиб чиқади. Баҳоқилини, кўпгина партия ва совет ташкилотлари 1959-1960 йилларда қишлоқ ҳўжалигига эътиборини сўсатиб юбордиларки, бу айниқса гўшт ва сўт етиштириш суръатларининг етти йиллик топириқларидан жиддий суратда орқада қолиб кетишига сабаб бўлди.

Бу ҳол партияни ҳаққоний равишда ташвишга солиди. Марказий Комитетнинг 1961 йил январда бўлган Пленуми қишлоқ ҳўжалигига раҳбарлик қилишда йўл қўйилган қамчиликларни қаттиқ таъкид қилди, бетамалик ва хотиржамликнинг ҳар қандай кўринишларини қоралади. Марказий Комитет Пленумида ва зонал кенгашларда қишлоқ ҳўжалигини янада ривожлантириш вазифаларни чуқур ва ҳар томонлама кўриб чиқилди ва қишлоқ ҳўжалик маҳсулотлари етиштиришнинг кўпайтиришнинг конкрет тадбирлари ишлаб чиқилди.

Совет кишилари партия томонидан белгилаб берилган тадбирларни қаттиқ қўллаб-қувватладилар, уларнинг реаллигига ишондилар ва Марказий Комитет январь Пленумининг қарорларини ўз ҳақрамоҳона меҳнатлари билан муваффақиятли суратда амалга оширмоқдалар. Шундан кейин кўп вақт ўтгани йўқ ва партия томонидан қабул қилинган тадбирлар қишлоқ ҳўжалигига аҳолига ҳали тўла таъсир қилганича йўқ, албатта. Лекин ҳозиргача қилган ишларнинг ўзи, шу йил ичиде эришилган натижалар қишлоқ ҳўжалик маҳсулотлари етиштириш қисқа муддат ичиде кескин даражада кўпайтирилишига қаттиқ ишонч туғдиришмоқда.

1961 йилда қандай натижаларга эришилди? Янги дон ҳосили ўтган йилга нисбатан кўпайди. Ғалла харид қилиш охири, 15 октябрда қадар 3 миллиард 86 миллион пуд дон ёки 1960 йил шу вақтгачага нисбатан 354 миллион пуд кўпроқ дон харид қилинди. Бу йил давлат ҳаммаси бўлиб тахминан 3 миллиард 300 миллион пуд дон — ўтган йили харид қилинганига қараганда 450 миллион пуд кўпроқ дон харид қилди. Бу партия ва ҳалқнинг катта ғалабасидир. Бу ғалаба шунинг учун ҳам қимматли, у иккинчи шартлари учун яхши бўлмаган йилда қўлга киритилди.

Дон етиштириш ва харид қилишнинг бундай юқори даражада бўлишини нима таъминлади? Бунда колхоз ва совхозлар Марказий Комитет Пленумининг қарорларини амалга ошириб, экин майдонларининг структурасини қайта кўриб чиқилди, камҳосил экинларни серхосил экинлар ва, аввало, маккажўхори ва дукнакли экинлар билан алмаштирилди, ҳал қилувчи роль ўйнади: шунинг ҳам айтиб ўтиш керакки, бу жузма ҳудуд тадбирлари барча колхозлар ва совхозлар ҳам бажардилар, деб бўлмайди.

Партия томонидан қабул қилинган тадбирлар қишлоқ ҳўжалигининг аҳолига қанчалик самарали таъсир қилганини ўқина ислоҳида яққол кўринади. Эсингизда бўлса керак, январь Пленумида Украина Коммунистик партиясининг ва республика Министрлар Советининг, област партия комитетлари ва област ижроия комитетларининг раҳбарлари қишлоқ ҳўжалигига раҳбарлик қилишда йўл қўйилган қамчиликларни учун ва, аввало, дон етиштириш паст даражада бўлганини учун қаттиқ таъкид қилинган эдилар. 1960 йилда Украинада фақат 359 миллион пуд ғалла тайёрланган эди.

Бу албатта, ёдингизда бўлса керак, украин ўртоқлар, бунинг унутмагандирсиз.

Залдан овоз: — Унутганимиз йўқ, бунинг украинлардан бошқадар ҳам эслайдик.

Н. С. Хрущев: — Ундай бўлса яхши.

Украина партия ташкилотлари таъкидиди тўғри қабул қилдилар. Улар қишлоқдаги меҳнаткашлар оммасини жипсаштирдилар ва уларни янги катта вазифаларни ҳал қилишга бошлаб бориладар. Республика колхоз ва совхозлари ердан яхши фойдаландилар, ўз резервларини тўлароқ сақаб қолдилар, мажбурият ва пландарни бажариш учун мусобақани қизитиб юбордилар. Миллионлаб ишчиларга маккажўхори етиштиришнинг илгор методлари ўргатилди. Бу йил республикада дон олиш учун экинлардан маккажўхори майдонлари анча кўпайди ва унинг ҳосилдорлиги бирмунча ошди. Нўхат экинларини майдонлар 342 миң гектар кўпайди, унинг ўртача ҳосилдорлиги эса ҳар гектардан 17,4 центнерни ташкил қилди. Буларнинг ҳаммаси дон етиштириш ва харид қилишнинг кўпайтиришда ҳал қилувчи роль ўйнади.

Украиннинг айрим областларида дон харид қилиш соҳасида аҳоли қандай ўзгарганлигига назар ташлаган:

Давлатга сотилган дон	1956-1960 йилларда (15 октябрдан)	1960 йилда (15 октябрдан)
Полтава	73 миллион пуд	22 миллион пуд
Днепропетровск	70	44
Харьков	60	25
Кировград	60	31
Запорожье	54	41
Винница	41	27
Луганск	40	10
Черкасск	37	20

Бу йил Украина ССР колхоз ва совхозлари давлатга ҳаммаси бўлиб тахминан 850 миллион пуд дон сотадилар, 15 октябрда қадар 774 миллион пуд дон сотилди. Шунинг қадар қилиб ўтиш мўҳими, колхоз ва совхозлар шу қадар кўп ғалла сотанларини ҳолда, ўзларини уруғлик билан тўла-тўғиз таъминладилар, ема кетадиган дошга ҳақондиган кура кўпроқ ғамлаб қўйдилар. Колхозлар колхозчиларнинг меҳнат кўнглигига етарли миқдорда дон бердилар, юқори ҳосил олганлиги учун тўнаданган қўшмича меҳнат ҳақини ҳам батамом тўлаб бўлдилар.

Ўртоқлар, бу қувонлиқ ҳодиса Мен Украинада кўп йил яшадим, меҳнатсевар украин ҳалқини яхши билман,

урушгача ҳам, урушдан кейин ҳўжалигини тиклашда ҳам бу ҳалқ билан бирга ишлаганман. Лекин ростики айтсам, Украина дон етиштиришда ҳозир эришган даражани ўша вақтда биз ҳаёлимизга ҳам келтира олмаган эдик. Биз қўшмича: турмуш оғини белгилайди деймиз, аммо баъзан ҳазиллашиб «турмуш» ҳам оғинга ердам беради, деб қўлимиз. Хуллас, украин ўртоқлар шайинга қилинган таъкид қилиш, лекин адолатли таъкид эди. Таъкид тўғри қабул қилинди ва тўғри тушуниб олишди. Таъкид кишиларни силжитиб қўйган, улар ҳам нималарга қодир эканликларини кўрсатдилар. Биз украин ўртоқларини маътаймиз ва улар қишлоқ ҳўжалик ишлаб чиқаришини таъмин ҳам юқори поғонага қўтардилар, деб умид қиламиз.

Украина Коммунистик партияси, бутун украин ҳалқини жузда катта ғалабани қўлга киритдилар, XXII съездада шундай ақолиб ютуқлар билан келган Украина меҳнаткашларига шон-шарафлар бўлсин.

Бу йил Россия Федерациясидаги кўпгина областларнинг меҳнаткашлари ғалла учун курашда кишини ҳур-санг қилдиган муваффақиятларга эришдилар. Республика колхоз ва совхозлари 15 октябргача давлатга 1 миллиард 828 миллион пуд дон ёки ўтган йил шу вақтгачадан 91 миллион пуд кўпроқ дон сотдилар. Ҳаммаси бўлиб республикада 2 миллиард пуд дон харид қилинса керак. Озиқ-овқатга ва ема кетадиган дон ресурсларини кўпайтиришда бу ерда ҳам, Украинадаги каби, маккажўхори муҳим роль ўйнади.

Катта майдонларда бу экиндан юқори ҳосил етиштирилди. Масалан, Краснодар ўлкасини олиб қўйалик. 1961 йилда баҳорини қуруқчилик натижасида Кубанда боқориди дон экинларидан гектардан 19 центнердан, ёки ўтган йилдаги қараганда 4 центнердан кам ҳосил олинди. Ўтган йили гектардан 23 центнердан ҳосил олинган эди. Ғалла эса бу йил давлатга анча кўп сотилди. Ўлканинг колхоз ва совхозлари 1961 йилнинг 15 октябргача 116 миллион пуд, ёки ўтган йилнинг шу вақтгачага қараганда 35 миллион пуд кўп дон сотдилар. Ҳўш, гап нимада? Ўлканинг колхоз ва совхозлари 400 миң гектар майдонда маккажўхоридан яхши ҳосил етиштирдилар. Натижада 1961 йил 15 октябргача давлатга 33 миллион пуд маккажўхори дон сотилди, ваҳоланки ўтган йили шу вақтгача 16 миллион пуд маккажўхори дон сотилган эди.

Бу йил Марказий Қўратуворқ зонасининг областларидаги, Волга бўйи, Урал ва Сибирнинг бир қанча районларидеги колхозлар ва совхоз ишчилари дон етиштиришнинг кўпайтиришда катта натижаларга эришдилар ва бу билан Россия Федерацияси қишлоқ ҳўжалик маҳсулотларини кўп етиштириш учун нақадар катта резервларга эга эканлигини кўрсатдилар. Баъзи областлар бўйича давлатга дон сотишнинг ўсиши тўғрисидаги қиссий маълумотлар мана бундай:

Давлатга сотилган дон	1961 йилда (15 октябргача)	1956-1960 йилларда йилдаги ўрта ҳисобда
Сталинград	125 миллион пуд	75 миллион пуд
Воронеж	66	38
Тамбов	42	28
Пенза	42	27
Волгоград	37	19
Курск	36	23
Липецк	28	17

Бу ютуқлар — колхозчилар, совхоз ишчилари, қишлоқ ҳўжалик мухтабассиларнинг фидокорона меҳнати, қабул қилинган мажбуриятларни бажариш учун умумхалқ мусобақасини қизитиб юборган партия ташкилотларининг катта ташкилотчилиги ва сиёсий ишонинг самарасидир.

1961 йилда украинлар ўз имкониятларини намойиш қилган бўлсалар, энди Россия Федерациясидаги ўртоқлар уларнинг тажрибасини эътиборга олишлари, тегишли ҳулосалар чиқариб олишлари керак. Россия Федерацияси катта имкониятларга эга ва у қўлларини тушуниб олиб, ишга астойдил киришмоғи лозим.

Ғарбдаги кўпгина сиёсий арбоблар баъзида шундай дейишади:

— Саноатининг муваффақиятларига-ку ишонамиз, лекин қишлоқ ҳўжалигига аҳолини қандай қилиб тўзатиб олишларинингизга ақлимиз етмайди.

Улар билан сўхбатлашган вақтда мен бундай дедим: — Тура туринглар, биз қишлоқ ҳўжалик маҳсулотлари етиштиришда ҳам ҳали кўзингизни мошдек очиб қўйамиз.

Бизнинг битмас-туганмас имкониятларимиз бор. Лекин ана шу имкониятларини тўла тушуниб олиш ва улардан фойдаланиш керак. Чамаси, қишлоқ ҳўжалик ҳодимларининг республикалар, ўлка ва областларда кенгашлари ўтказиш тажрибасининг партия съезидан кейин яна тақрирлаш керак. Айрим жойларда баъзи бир кишиларни силжитиб қўйиш, гап кирадиган бўлиши учун уларнинг қўлларини бироз ишалаб қўйиш керак бўлади.

Россия Федерациясининг меҳнаткашлари ўз имкониятларидан янада тўлароқ фойдаландилар, қишлоқ ҳўжалигининг барча тармоқларини ривожлантиришда янгидан-янги ютуқларни қўлга киритдилар, деб ишонч билдиришга рухсат этгайсиз.

Марказий Комитетнинг январь Пленумида бир қанча районларнинг қўлу ва дукнакли экинлар етиштириш соҳасида йўл қўйиб бўлмас даражада орқада қолаётганлиги кўрсатиб ўтилган эди. Бу йил ана шу экинларнинг етиштириш ва харид қилиш аниқгина яхшиланган. Агар 1960 йилда 21 миллион пуд дукнакли экинлар донини харид қилинган бўлса, бу йил 41 миллион пуд харид қилинган. Гренча ва тарик ҳам кўпроқ тайёрланди.

Шунингдек пахта, қанд лавлагини, қунабоқар ва бошқа экинларни етиштириш ҳам кўпайди. Суз етишмаган бу йилги қийин шароитда Ўзбекистон, Тожикистон, Туркменистон, Қирғизистон республикаларининг ва Қозғистон республикаси, Жанубий Қозғистон областининг колхозчилари, совхоз ишчилари жузда аўр гайрат ва сабот билан меҳнат қилдилар. Улар пахтадан яхши ҳосил етиштирдилар ва ўз устларига олган мажбуриятларини муваффақият билан бажармоқдалар. Умуман мамлакат бўйича 15 октябргача 3 миллион тонна, ёки ўтган йил шу вақтгача қараганда 663 миң тонна кўпроқ, шу жузмадан энг йирик пахтакор республика бўлган Ўзбекистонда 1 миллион 982 миң тонна, ёки ўтган йил шу вақтгачадан 453 миң тонна кўпроқ пахта тайёрланди.

Грузия колхоз ва совхозлари чой етиштиришда ўтган йилдаги каби анча муваффақиятларга эришдилар. Давлатга 154 миң тонна чой бағри сотилди, план 107 процент бажарилди.

Деҳқончиликни ривожлантиришда қўлга киритилган бу йилги дастлабки ажулар ана шулар. Чорвачилик масаласига келсак, бу соҳада ҳам баъзи муваффақиятларга эришилди. Колхоз ва совхозлардаги қорамоллар сонини бир йил ичиде тўрт миллион, шу жузмадан ситилар бир миллион 700 миң, чўчкалар 5 миллион ва қўйлар уч миллион бош кўпайди. Чорвачилик маҳсулотлари етиштириш ва харид қилиш ҳам ошди.

Бироқ, гўшт ва сўт етиштириш суръатини ошириш ҳали ҳам бизга керак бўлган даражада эмас. Бу маҳсулотларни етиштиришнинг 1962 йилдаги анча кўпайтириш учун кўп ва аўр бериб ишлаш ва, аввало, имкониятлардан тўлароқ фойдаланиш лозим.

4. ҚИШЛОҚ ҲЎЖАЛИГНИ РИВОЖЛАНТИРИШДАГИ ЮТУҚЛАРНИ МУСТАҲКАМЛАЙЛИК ВА КЎПАЙТАРАЙЛИК. АҲОЛИНИНГ ҚИШЛОҚ ҲЎЖАЛИК МАҲСУЛОТЛАРГА БЎЛГАН ТАЛАБИНИ ТЎЛАРОҚ ҚОНДИРАЙЛИК.

Ўртоқлар! Бизнинг резервларимиз жузда катта. Улар Марказий Комитет январь Пленумининг қарорларига кўрсатиб ўтилганидек, яхши йиллар ичиде дон харид қилишнинг йилга 4 миллиард 200 миллион пудга, гўшт харид қилишнинг 13 миллион тоннага, сўт харид қилишнинг 50 миллион тоннага етказишга имкон беради. Қишлоқ ҳўжалик маҳсулотларини етиштиришнинг анча кўпайтириш ва уни харид қилишнинг юқорида кўрсатилган миқдорга етказишга қандай қилиб эришиш мумкин?

Дон етиштиришнинг кўпайтиришда асосий вазифа экин майдонларининг структурасини янада яхшилаш ва ҳосилдорлигини оширишдан иборат бўлиши керак. Кам ҳосил берадиган экинларни далад сўриб чиқариш, улар ўрнига серхосил экинларни экин, тўғри алмашлаб экинни жорий қилиш лозим. Бу, ўртоқлар, ҳақиқатан ҳам қишлоқ ҳўжалигигадики энг ақтуал ва асосий вазифаларининг биридир. Бизда ҳали кўпгина районларда ҳўжалик пухта ўйлаб олиб борилаётган. Бу жиҳатдан Киров, Кострома, Ярославль областлари айниқса характерлидир.

Масалан, 1960 йилда Киров областида 477 миң гектарга сули, 515 миң гектарга бир йиллик ва кўп йиллик ўтлар экинлар. Ҳаммаси бўлиб бу экинлар бир миллион гектар ерин, ёки экин экинлардан ерларнинг 44 процентини банд қилган. Бундан ташқари, 514 миң гектар ер тоза тўлароқ қилиб қўйилган. Агар бир йиллик ўтларнинг ҳар гектаридан 7-8 центнер пичан, олинганлигини, сули эса 5-7 центнердан дон берганлигини ҳисобга олсак, экин экинлардан ернинг ярмисидан кўпи аслида бекор ётганлиги равшан бўлиб қолади. Айни вақтда маккажўхори билан нўхат областда 155 миң гектар ерга эки бутун экин майдонининг атиги 7 процентига экинлар. Экинлар ана шундай структураларда экинлардан дон қаёқдан олинади-ю, ема-хашак қаёқдан олинади, чорвачиликни қандай ривожлантириб бўлади, деган савол турлади. Киров областида деҳқончилик маданияти тўғрисида жузда кўп нўтилар сўзланди-ю, лекин энг асосий нарсаси унутиб қўйилди.

Биз деҳқончиликнинг юқори маданияти тўғрисида таъкидлаганда нияни назарда тутамиз? Аввало ҳар бир гектар ердан сарф қилинган меҳнат единиқчаси ҳисобига энг кўп маҳсулот етиштиришнинг назарда тутамиз. Бунга энг серхосил экинлар экинлардаги ва алмашлаб экин тўғри жорий қилингандаги, колхоз ва совхозлар фар ютуқларидан ва ишлаб чиқариш новаторларининг тажрибасидан кенг фойдаланганлариданга эришиш мумкин. Деҳқончилик системаси худди ана шу мақсадга — энг кўп маҳсулот олишга, ерлардан яхшироқ фойдаланишга, тўпуқнинг ҳосилдорлигини оширишга жавоб бериши керак.

Афсуски, ҳали бизда кўпгина олимларимиз, мутахассисларимиз ва практикларимиз деҳқончиликнинг ўт-далади системасидан кутула олмаётлар: ҳолбуки бу системани шаблон тарзида таътиб қилиш қишлоқ ҳўжалигига катта зарар етказди. Биз деҳқончиликдаги шаблондан қанчалик тез кутулсак, қишлоқ ҳўжалигининг етилган масалаларини қанчалик иқоиди қил қилсак, энг яхши колхоз ва совхозлар, илмий муассасаларнинг тажрибасини қанчалик тўлароқ ҳисобга олсак дон ва бошқа қишлоқ ҳўжалик маҳсулотлари етиштиришнинг кўпайтириш вазифаси шунчалик тезроқ ҳал қилинади.

Экин майдонларининг структураси қайта кўриб чиқилганда маккажўхори ҳамда дукнакли экинлардан дон етиштиришнинг кўпайтиришга алоҳида эътибор берилиши керак. Биз маккажўхори етиштирилган энг қулай районларда — Украина, Россия Федерациясининг жанубида, Молдавия, Грузия, Озарбайжонда, Қозғистоннинг жанубида ва Ўрта Осиё республикаларида катта майдонларда ҳар гектардан 50 центнердан кўроқ дон олсак бўлади. Биз тегишли навлар ва гибридарини тандаб олишимиз, Марказий қўратуворқ областларда, Волга бўйида ва бошқа районларда дон берадиган маккажўхори экин ёштиришимиз, уни шимолга суришчимиз лозим.

Шунинг тушуниш керакки, ўртоқлар, колхоз ва совхозлар маккажўхори эмасалар, дон етиштиришда лозим даражада қўтарила олмайдилар. Маккажўхори улуг Совет Иттифонининг барча районларда яхши ҳосил бериши мумкинлигини кўрсатди. Мамлакатнинг айрим районларда маккажўхори номинатига экинлар, колхоз ва совхозлар кам ҳосил олаётган экинлар, бунда иқлим эмас, балки раҳбарлар айбдордилар. Маккажўхори битмаётган жойларда унинг бир «компоненти» борки, у маккажўхорининг ўсишига ердам беради. Бу «компонентни» раҳбарлар орасидан излаш керак. Қайси эвенодаги раҳбарлар орасидан? Аввало, колхоз ва совхозлардаги, шунингдек район, область, ўлкалардаги ва хатто республикалардаги раҳбарлар орасидан излаш керак. Ўзлари қуриб қолган ва маккажўхори каби экинни қурибгатаган, унинг кенг қўлиб еилиши имкон бераётган ҳодимларини бошқа ҳодимлар билан алмаштириш керак.

Бу йил кўп миңлаб колхоз ва совхозларнинг тажрибаси маккажўхори билан бир қаторда дон етиштиришнинг етиштириш асосий резервларидан бири — нўхат ва лавининг баҳори дон экинларидан салмоғини кескин кўпайтириш эканлигини яққол кўрсатиб берди. Нўхат Қариат тоғларининг эталаридан бошлаб Сибирь ва Қозғистоннинг қўриқ ерларгача бўлган жойларда ҳар гектардан 20-30 ва ундан ҳам кўпроқ центнердан ҳосил беради. Маккажўхорини, нўхат ва хашани лавининг кенг жорий қилиш — ҳусусий бир вазифа бўлмасдан, балки деҳқончиликнинг ривожлантиришдаги энг муҳим йўллар.

Қўриқ ерларни ўзлаштиришнинг давом етириши ва улардан фойдаланишнинг яхшилаш дон етиштиришнинг кўпайтиришдаги катта резервдир. Янги йиллар ичиде қўшимча суратда камиде сақки миллион гектар ер ўзлаштирилиши керак. Шундай қилиб, 50 миллион гектар янги ер ишга солинади. Бундан катта ер массивларидан тўғри фойдаланиш умумхалқ аҳамиятига эга бўлган ишдир. Ҳозир қўриқ ерлардан фойдаланишда катта қамчиликлар борлигини айтиб ўтиш керак. Масалан, Қозғистонда асосан монокультура ҳукмронлик қилади, совхоз ва колхозлар кўп йиллардан бери фақат баҳори бўғайи, яъни кетма-кет ғалла экинлардан. Бу ҳол зааларини бегона ўтлар босиниша қолди келди, ҳосилдорлигини ўсишини тўхтатиб қўйди. Қозғистон Компартияси Марказий Комитети ва республика Министрлар Совети қўриқ ерларнинг келажиги ҳақида ўйлаб қўрмдилар, қўриқ ерларда деҳқончиликни ривожлантириш масалаларини ҳал қилишда нотўғри позиция тутдилар.

Йўл қўйилган катталарни тўзатиш лозим, қўриқ ерлардан ҳар томонлама фойдаланиш, чопиқ қилинадиган экинлар майдонини кенгайтириш, маккажўхори, нўхат, хашани лавия, қанд лавлаг экин, зарур жойларда тоза шудгор қилиш лозим. Қўриқ ерларда ҳозир қилиш системаси мувофиқ бўлган машиналар ҳам бўлиши керак. Қўриқ районларда чопиқ қилинадиган экинларни экин фақат юксак механизация асосида олиб борилиши мумкин.

Жузда қаттиқ агрономия интизомини ўрнатиб, заводда ишлаб чиқариш технологияси процесси қанчалик мажбурий бўлса, агротехника тадбирлари комплекс ҳам шунчалик мажбурий бўлишига саноатда инженер қандай роль ўйнаса, колхоз ва совхозларда агроном ҳам худди шундай роль ўйнашига эришиш мумкин.

Қўриқ ер, ўртоқлар, партияимиз ишининг самарасидир, ҳалқимизнинг ифтихоридир! Биз қўриқ ерлардан деҳқончилик соҳасининг қишлоқ ҳўжалик маданиятининг сим-волига айланишига эришганимиз лозим.

Дон етиштиришнинг кўпайтириш чорвачиликни ривожлантириш проблемасини ҳам тезроқ ҳал қилишга имкон беради. Биз дон гўшт, сўт етиштириш проблемасига атайлаб ягона вазифа сифатида қараймиз. Дон проблемаси билан чорвачилик проблемасини ҳал қилишнинг биридан аксиритиб қўйиш нотўғри бўлур эди. Бу проблемалар бир бутун проблема ҳолда қараш керак ва улар комплекс ҳолда ҳал қилиниши лозим. Дон проблемасини ҳал қилиш нима дегани? Бу — озиқ-овқат учун ҳам, чорвачилик эҳтиёжлари учун ҳам зарур миқдорда дон етиштириш таъминлаш демакдир. Ҳўш, чорвачилик проблемасини ҳал қилиш нима дегани? Бу — аввало, гўшт, сўт ва ёғ ишлаб чиқаришнинг кўпайтириш демакдир. Қўроқ қўшиқ оғза йиртар деган мақол бор. Киши нонини нўхат билан ёйиш учун унинг устига ёғ суриши керак, бунинг учун эса ёғ, гўшт ва бошқа чорвачилик маҳсулотлари керак. Етарли миқдорда дон бўлмаса, чорвачилик проблемасини ҳал қилиш органик ўғитлар ишлаб чиқаришнинг кўпайтириш демакдир ва у ҳосилдорлигини оширишга ердам беради.

Колхоз ва совхозлар эришилган ютуқларга таяниб, орттирилган тажрибадан фойдаланиб, ҳалқнинг гўшт ва сўтга бўлган эҳтиёжини тўла қондиришлари ва аҳоли жон бошига чорвачилик маҳсулотлари етиштириш жиҳатидан Америка Қўшма Штатларига етиб олишлари ва ундан ўзиб кетишлари лозим.

Бу ерда Америка журналистлари ўтиришибди, улар бизнинг ана шу широрин

СОВЕТ ИТТИФОҚИ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИНИНГ XXII СЪЕЗДИ

Ўртоқ Н. С. ХРУЩЕВ докладининг давоми

(БОШИ ЕТТИНЧИ БЕТДА)

Совет Иттифоқида халқ истеъмоли тўхтовсиз ўсиб бормоқда. Давлат ва кооператив савдосининг чакана товар оборот ҳажми 1960 йилда 1955 йилга нисбатан бир ярим мартадан кўпроқ ошди; етти йилкининг дастлабки уч йилда товар оборотининг ўсиш суръати контроль рақамларда кўзда тутилганидан юқори бўлди. Совет кишилари гўшт, сут ва сўт маҳсулотларини, қандин тобора кўпроқ истеъмол қилмоқда, кийим-бош, пойабзал, меъбел ва маданий-маиший товарларни сотиш кўпаймоқда. Лекин аҳолининг ана шу товарларга бўлган талаби ҳали тўла қондирилмаётгани йўқ. Баъзи товарларнинг маганларда йўқлиги — ишимизга жиддий таъкидидир. Аҳолининг ўсиб бораётган эҳтиёжларини қондириш учун партия ва ҳукумат халқ истеъмоли товарларини ишлаб чиқаришни кўпайтиришга қарор қилдилар.

Барча товарлар сифатини жуда яхшилаш вазифасини янада ескини қўйиш вақти келди. Кўпгина магазинларда ҳали ҳам баъзи моллар топилайди, ваҳоланки, складлар «ўтмас товарлар» деб аталадиган моллар билан тўлиб ётади. Бу қандай товарлар? Бу, қариндор қўриб оқсаниб қайтиб кетадиган паст сифатли маҳсулотлар. Масалан, пойабзалга бўлган талаб тўла қондирилмаётган, савдо шоҳчаларида эса, бир ярим миллиард сўмликдан кўпроқ пойабзал йиғилиб қолган. Еки кийим-бошининг сифатини олиб қаранг. Ҳамма совет тазламалари жуда чидамли деб гапиради, бироқ костюм ва пальтолларнинг фасонлари, уларнинг безаклари ҳусусида шикоятлар бор. Баъзи яхши материаллардан кўпича ёмон буюмлар ишлаб чиқарилади, сўнгра камчилиги ва бракларини йўқотиш учун маблаг сарф қилинади ва эски мақола айтилганидек:

— Ақуля, тескари тикалсанми?

— Оважон, мен буни қайтадан сўкаман,— деган йўсинда ишлайдилар.

Батырбир ҳўжалик ходимларимиз қачонгача бундай Ақуля методи билан ишлайдилар?

Енгил саноат корхоналарининг ишини яхшилаш; ҳамма халқ истеъмоли товарларининг пикиш-пукта, шунингдек чиройли, аъло сифат товарлар бўлишига эришиш лозим.

Партия халқ ҳаётини яхшилаш учун кураш олиб бориб, фаровонлигини ошириш билан болғик масалаларга кўп эътибор бермоқда. Ишчи ва хизматчиларнинг иш ҳақини тартибга солиш тугалланмоқда, иш ҳақининг минимал даражаси оширилмоқда. Беш йил ичида ишчи ва хизматчиларнинг иш ҳақини оширишга деярли тўрт миллиард сўм сарф қилинди. Айни замонда баъзи бир категориядаги ходимларнинг меҳнатига ҳақ тўлашдаги ортқиқчиликлар йўқотилди.

Хозирги вақтда қарийб қирқ миллион ишчи ва хизматчи меҳнатга ҳақ тўлашининг янги шарт-шароитига ўтказилди. Яқин йилларда меҳнатга ҳақ тўлашининг янги шарт-шароити бутун халқ ҳўжалигида жорий қилинади. Иттилоқиянинг ўқитувчилар ва врачлар каби кўп соғлиқ отрядларининг иш ҳақини ошириш кўзда тутилган. Етти йилкининг қолган йилларида иш ҳақининг минимуми 50-60 сўмгача етказилди. Ўртача ҳақ оладиган ишчи ва хизматчиларнинг ставка ва оқладлари кўпайди.

Солиқларни бекор қилиш юзасидан ўтказилаётган тадбирлар натижада меҳнаткашлар иш ҳақлари яна сезиларли даражада ошди. Бу қўшимча 1960 йил 1 октябрдан, яъни солиқларни бекор қилиш бошланганидан бунён бир йил ичида 360 миллион сўмин ташкил қилди. Солиқларни бекор қилишнинг шу йил 1 октябрдан бошланган иккинчи босқинини амалга ошириш натижасида меҳнаткашлар йилга қўшимча равишда 400 миллион сўм даромад оладилар. 1965 йилнинг охирига бориб, бизда аҳолидан ҳеч қандай солиқ олимайдиغان бўлади. Солиқларнинг бекор қилиниши — совет халқининг энг катта соғина ютуғидир.

1960 йилда барча ишчи ва хизматчилар етти ва олти соатлик иш кунига ўтдилар. Шундай қилиб, иш ҳафтаси олти ярим соат қисқарди, иш вақти қисқариши билан бир вақтда, иш ҳақи сақланиб қолди ва ҳақто ошди. Яқин йилларда иш кунини етти соат бўлган ишчи ва хизматчиларни 40 соатлик иш ҳафтасига кўйириш назарда тутилди.

Иш ҳақининг ошиши, иш кунининг ва иш ҳафтасининг қисқариши билан бир вақтда меҳнат умумдорлиги ҳам ўсиб бориши лозим. Меҳнат умумдорлиги қанчалик юқори бўлса, жамият халқ фаровонлигини ошириш учун шунчалик кўп имкониятларга эга бўлади. Ҳар бир киши — жамият учун, жамият — ҳар бир киши учун! — бизнинг ўзгармас принциплари ана шундай.

Сўнги вақтда пенсия таъминотини яхшилаш соҳасида катта тадбирлар амалга оширилди. Қариллик пенсияларининг ўртача миқдори икки мартадан зиёд қўйилди, инвалидлик пенсияси ва оила бокучисини қолғилар учун бериладиган пенсия кўпайди. Давлатнинг пенсиялар тўлаш учун қилаётган харажатлари 1955 йилдаги уч миллиард сўмдан 1961 йилда 7,6 миллиард сўмга етди. 1963 йилда пенсияларнинг минимал миқдори яна оширилди. Колхозлар экономикаси ўса борган сайин, колхозчиларни пенсия билан таъминлаш тобора кенг қўламда амалга оширилиб боради.

Совет Иттифоқида уй-жой қурилиши ҳақиқатан ҳам мисли қурилмаган даражада кучлор ёзди. Қурилиш крани бозининг символлиси бўлиб қолди, деб беҳиштер айтиб юборишг келди. Давлат йўли билан 1956—1960 йилларга мўлжалланган уй-жой қуриш программаси муваффақиятли бажарилди. Сўнги беш йил ичида ундан илгариги 15 йил мобайнида қурилгандан кўра кўпроқ уй қурилди. Ўйлаб қаранг, ўртоқлар, 50 миллионга яқин киши, яъни мамлакатимиз аҳолисининг деярли тўртдан бир қисми янги уй-жой олди! Совет Иттифоқи уй-жой қурилишининг ҳажми ва суръати жиҳатидан дунёда биринчи ўринда туради. Сўнги йилларда ҳар минг киши ҳисобига Совет Иттифоқида АҚШ ва Франциядагига нисбатан икки марта кўп, Англия ва Италиядагига нисбатан икки мартадан кўпроқ квартира қурилмоқда.

Шунга қарамай, бизда ҳали уй-жой еттишматини, уй-жой проблемаси жуда ескини проблема бўлиб қолмоқда. Сўнги йилларда СССРда шаҳар аҳолиси мўлжаллангандан анча тез ўсмоқда. Етти йилкининг таъхнини 15 миллион кишидан кўпроқ ошди. Демак, янада кўпроқ уй-жой керак бўлади. Марказий Комитет ва Совет ҳукумати уй-жой қурилишини тезлаштириш учун чоралар қўймоқда. Етти йилкининг қолган тўрт йилда қарийб 400 миллион квадратметр уй-жой қуриш лозим, бу тўрттинчи ва бешинчи беш йилларда қурилган ҳамма уй-жойдан 1,6 марта кўпдир. Қишлоқ жойларда тўрт миллиондан кўпроқ уй қурилади.

Қишлоқда уй-жой қурилиши масаласи алоҳида эътибор берилиш талаб қилади. Сўнги йилларда қишлоқда куяли уй-жойлар, яхши мактаб, клуб, касалхона, маганлар қад кўтармоқда. Бирок, қишлоқ қурилиши кўпича ҳўжалик тараққиётининг перспективасини ва турмуш яхшилашни ҳисобга олмаган ҳолда олиб боришмоқда. Қишлоқлардаги қурилишга катта маблаг сарфланаётганлигига қарамай, улар тароққ ҳолда, тегишли маиший қўлайликларсиз қурилмоқда. Қишлоқ районларда, айниқса қўриқ ерлардаги совхозларда янгидан барпо қилинаётган аҳоли пунктлари шаҳар типидagi посёлкалар тарзида қурилиш лозим.

Биз кўп қуриямиз. Лекин биз ишининг бошқа томонини ҳақиқат жиддий йўлаб қўришимиз лозим — баъзан улар шониб-пишиб жуда чала ҳолда бойлаланишга берилмоқдаки, бу ҳол меҳнаткашларни қўлайсиз қилиб қўймоқда. Меҳнаткашларнинг қазаланишга ҳақлари ҳам бор! Уй-жой қурилишида бракка йўқ қўйюқчаларни қоралаш, уй-жойларни тақсимлашда вақтда камсатчиллик ишторикюла янада каттироқ тартиб ўратиш, аввало уй-жойга жуда муҳтоб бўлганларни биринчи навбатда таъминлаш керак.

Совет Иттифоқида давлат меҳнаткашларнинг соғлигини муҳофаза қилиш тўғрисида гамҳўрлик қилиниши ўзига олган. Давлат бу олижаноб вазифани қандай бажаратганилини шу фақт ёркин кўрсатиб турибдики, СССРда аҳоли ўлими даражаси жаҳонда энг паст бўлиб, умр қуриш эса дономо узялиб қолмоқда. Аҳолига медицина хизмати кўрсатишни бундан бунён ҳам яхшилаб бориш, физкультура ва спортни ривожлантириш, айниқса қишлоқ жойларда ва мамлакатнинг шарий районларида касалхона, санаторий, поликлиника ва бошқа медицина муассасаларини кўпроқ қуриш лозим.

Аҳолига маиший хизмат кўрсатиш масалалари — кичик масала эмас, иккинчи даражада нарса эмас. Кишиларнинг қайлийти ва уларнинг меҳнат умумдорлиги кўп жиҳатдан уларнинг маиший аҳоли қандайлигидан, уларга хизмат кўрсатиш маданияти қандайлигидан болғидир. Турмуш яхшилаш вазифасини ҳал қилиш йўли ҳозирги замон техникаси билан жиҳозланган юқори умумли маган, ошхона, маиший хизмат кўрсатиш комбинати, фабрика-ошхоналар барпо қилишдан иборатдир.

Партияимизнинг (сиёсати: ҳамма нарса инсон учун, инсоннинг бахт-саодати учун! деган коммунизм улуг идеяси билан сугорилганлар.

Биз меҳнаткашларнинг моддий фаровонлигини янада ошириш вазифасини фақат иш ҳақини тўғридан-тўғри кўпайтириш ва товарлар нарҳини намайитириш йўли билан ҳал қилишимиз керакми? Албатта, иш ҳақини ҳали узоқ вақтгача ходимларнинг жамоат ишлаб чиқаришда меҳнат қилиб, қўшаётган ҳиссасига қараб, уларни моддий жиҳатдан рағбатлантиришнинг асосий формаси бўлиб қолади. Лекин шу билан бирга, совет кишини моддий ва маданий неъматларнинг тобора кўпроқ қисмини жамоат фондлари орқали олади.

Ҳозирнинг ўзидаёқ меҳнаткашлар эҳтиёжининг катта ҳиссаси жамоат фондлари ҳисобидан қопламмоқда. Агар 1940 йилда аҳолига жамоат фондлари ҳисобидан нафақа ва иттифоқда юзасидан тўланган пул 4,2 миллиард сўмин ташкил қилган бўлса, 1960 йилда 24,5 миллиард сўмин ташкил қилди. Етти йилки план бўйича — унга киритилаётган тузатишларини ҳам ҳисобга олганда — жамият истеъмоли фондлари кўпайиб, 1965 йилда 40 миллиард сўмга етди. Хозирги вақтда ана шу фондлар ҳисобидан 20 миллиондан кўпроқ пенсонер тайминилиб турибди; олий, ўрта ва профессионал-техника ўқув юрларининг тўрт миллионга яқин ўқувчиси давлат стипендияси ва ётоқхона билан таъминланмоқда; интернат мактабларининг 600 мингдан ортқиқ ўқувчиси асосан давлат ҳисобидан таъминланмоқда. Етти миллиондан ортқиқ ишчилар, колхозчилар, хизматчилар ва уларнинг боалари социал-страхование ва колхозларнинг маблаглари ҳисобидан ҳар йили санаторийларда, дам олиш уйларида, пионер лагерларида дам олмоқда ва шифоланмоқда. Етти миллионга яқин она давлатдан нафақа олмоқда. Жамоат фондлари ана шундай нарсал!

Ўртоқлар! Биз совет жамияти дунёда энг маърифатли жамиятга айлانганлиги билан, совет фани эса билимининг энг муҳим соҳаларида олдинги позицияларини эгаллаганлиги билан ҳақли суратда фарҳалла оламиз.

Биринчи биринчи совет сўнги йўлдоши планетамизни айланиб чиққан вақтда Америка Қўшма Штатларида мактаб ишининг қўйилишини текшириш бўйича махсус комиссияс тўзилди. Комиссия АҚШ ва СССРдаги аҳолини таққослаб қўриб, совет маориф системаси фойдасига ҳулоса чиқарди. Лекин партияимиз худди ўша вақтда мактабнинг ўқувчиларга фан асосларини янада мустаҳкамроқ билим бериши, турмушга янада ақинроқ бўлиши учун мактабда ўқитиш ишларини қайта қура бошлад.

Мактабда ўқитишни қайта қуриш тажрибаси партиянинг бу соҳада кўрган тадбирларининг ўз вақтида қўйилган, асосли тадбирлар эканлигини тасдиқлади. Умуман олганда мактабнинг турмуш ва ишлаб чиқариш билан алоқаси мустаҳкамланди. ўқувчиларни меҳнатга ўргатиш яхшиланди. Ўрта мактабда таълим олганлар халқ ҳўжалигида муваффақият билан ишламоқдалар. Ишчи ёшлар ва қишлоқ ёшлари мактабларининг соин йилдан-йилга ўсмоқда, юз мингга ёшлар ишлаб чиқаришда ишлаб туриб ўқимоллар.

Бу соҳада катта ишлар қилинди. Лекин, мактабни қайта қуриш ишига буюмроқларча муносабатда бўлиш фактлари ҳам учраб турибди. Маориф ходимларининг ҳаммаси ҳам политехникалаштириш соҳасидagi вазифаларини тушуниб олганлар деб бўлмайди.

Мамлакатимизда ўқув юрларининг янги тили — интернат-мактаблар, қуни узайтирилган мактаб ва группалар берп қилинди ва улар халқ томонидан маъқулланди. Ҳозир интернат мактабларда, қуни узайтирилган мактаб ва группаларда бир ярим миллионга яқин ўқувчи таълим олмоқда. 1965 йилда фақат интернат мактаблардагина икки ярим миллион бола ўқийди.

Совет Иттифоқида умумий мажбурий 8 йиллик таълим жорий қилинган, ҳоҳлаган кишиларнинг тўла ўрта маълумот олиши учун шароит яратилган. Халқ маорифи соҳасидagi бундан бунёнги вазифа умумий ўрта таълимга ўтишдан иборатдир.

Коммунистик жамият кишинини тарбиялаш мактаб олдинга янги юксак талаблар қўймоқда. Мактаб тез ривожланаётган ҳозирги замон фани ва ишлаб чиқаришдан кейинда қолмаслиги керак. Ҳамма мактабларни педагог кадрлар билан тўла таъминлаш учун бундай кадрлар тайёрлашни кўпайтириш, ўқитувчиларга бутун халқ гамҳўрлик қилиши ва уларни ҳўрмат қилиши лозим. Корхона ва колхозлар мактабни қайта қуришда унга ёрдам беришлари, ўқувчиларга эса уларнинг яхши билим олишлари ва керакли хунарларни ўрганиб чиқишлари ёрдам беришлари лозим. Кўпроқ мактаблар қуриш, мактабларда кўп сменда машғулот олиб боришни батамом тугатиш керак. Агар 1965 йилда мактабларда қарийб қирқ уч миллион бола ўқийшини ҳисобга олinsa, бу — катта ва-зифадир.

Олий, ўрта махсус ва профессионал таълим мактабни қайта қуриш билан чамбарчас болғик ҳолда ривожланмоқда. Маълумки, бу ўқув юрларида ҳам ўқиниш ҳаётга, ишлаб чиқаришга яқинлаштириш вазифаси қўйилган. Бу йил олий ўқув юрларининг қулдўзги бўлимларида қабул қилинган студентларнинг ярмидан кўпи амалий иш етганига эгадир. Сўнги беш йил мобайнида кичик ва сиртиги таълим системаси орқали қарийб ярим миллион олий маълумотли мухтаёсиз тайёрланд.

Совет Иттифоқида Америка Қўшма Штатларидагига нисбатан уч ҳисса кўп инжениер тайёрланмоқда. Ҳозир мамлакатимизда ҳаммаси бўлиб йигирма миллиондан ортқиқ ақлий меҳнат ходимлари бор! Бу рақамлар аълоли қилинганда, улар қўшимча билимнинг коммунизмиз қолоқ ва маданиятнинг жамият қилиб қўрсатиб юрган коммунизм душманларини эканлигитиб қўйди. Энди улар бу масалаларда алам ва изтироб билан ўз фикрларини ўзгартиришга, қўшимча тўғридан-тўғри аҳмақона уйдирмалар тўқиб чиқаришга мажбур бўлмақдалар. Кишиларнинг бошини айлантириш учун улар: Совет Иттифоқида маълумотли кишилар қанча кўпайса, совет кишиларнинг коммунизмдан қайтиши учун шунчалки кўп имконият яратилади, деган афсоналар тарқатмоқдалар.

Капитализм идеологиясига нима деб izaвоб бериш мумкин? Капитализм, идеологиялар халқ маорифи учун катта маблаглар ажратиб билиши ўз ҳукуматларини талаб қилишлар, тушун уларнинг маънавияти кўра, жамият қанчалик ўқимли бўлса, у капитализмга шунчалик қаттиқ ёнишиб оларини. Ҳозир бундай эртакларга уларни тўқиб чиқарган кишиларнинг ёшлари ҳам ишонмайдилар. Коммунизм ҳаммага билим беради, коммунизм муваффақият билан олаб бориш учун оламнинг билимидан, унинг юксак маданиятидан куч ва ишонч олади!

Совет фанининг равақ топганига — бунинг энг қол далилидир. Бизда 350 мингдан кўпроқ илмий ходим бор. Мамлакатда қарийб 4 минг илмий муассаса бор, шуниси айниқса мароқлики, сўнги 5-6 йил ичида иттифоқда республикалардаги илмий муассасалар соини жуда кўпайди. Фаилар академикларини Сибирь бўлими мамлакатнинг Шарқда илмий тадқиқотларни ривожлантиришда катта роль ўйнамоқда.

Совет олимлари Ватан олимлари ўз бурчларини шараф билан бажармоқдалар. Олимларимизнинг физика, математика ва кибернетикани ривожлантиришда, тез ишлайдиган ҳисоб машиналарини яратишда, бир-бирига уланб кетувчи реакцияларнинг ҳисил базарисини ва полимерлар химиясини ишлаб чиқиш, биологика, фойдалар қазилмаларнинг энг катта қондиларини очини ва ўргатишда, автоматика ва телемеханика, радиотехника ва электроника, металлургия, машинасозлик ва фанининг бошқа соҳаларини ривожлантиришда эришган ютуқлари кенг шўҳрат қозонди. Ижтимоий фаилар соҳасида ишловчи совет олимлари ҳам бир қанча ютуқларини қўлга киритдилар.

Совет олимлари ҳозирги замоннинг энг муҳим проблемаларидан бири бўлган термоядр реакциясини бошқаришга эришиш йўлида кенг миқёсда иш олиб бормоқдалар. Совет олимларининг ишлари, уларнинг халқаро миқёсда қилаётган ҳамкорлиги бутун дунёда эътироф этилади. Мамлакатимизда термоядр тадқиқотларини янада ривожлантириш термоядр энергиясидан тинч йўл билан бутун инсоният бахт-саодати учун фойдаланиш вазифасини тезроқ ҳал қилишга ёрдам беради. Фанимизнинг космосини эгаллаш соҳасидagi ютуқлари инсониятнинг ялғин билимларини ривожлантиришда янги порлоқ саҳифа очди. Совет Иттифоқи дунёда биринчи бўлиб Ерининг сўнги йўлдошини учирди. Совет космик ракеталари биринчи бўлиб Ерининг тортиш кучини енгиб, планеталар орасидagi трассаларга чиқдилар. Биз биринчи бўлиб ўз империализмни Ойга чиқаришга ва унинг ерга тескари томонини суратга олишга муваффақ бўлдик. Совет Иттифоқининг граждандари, партия XXII съездининг делегатлари Юрий Алексеевич Гагарин ва Герман Степанович Титов бироқчи бўлиб ўз бешиг — Ердан тапқаришга чиқишга журъат қилиб, космос сарй зафарли нарвоз қилдилар!

Биз совет фанининг буюк ютуқларидан нега фарҳланмайлик! Барча совет олимларига шу юксак минбардан турби самийий ташаккур айтишга, Совет Ватани шўҳрат учун, коммунизм таътанаси учун уларга янгидан-янги катта ижодий галабалар тилашга руҳсат этгайсиз, ўртоқлар!

Совет Иттифоқининг космосни эгаллаш соҳасидagi ютуқлари натижада капиталист дунё социалистик жамиятининг муваффақиятларига, СССРда фан ва саноатнинг ривожланишига бошқача қарадиган бўлиб қолди. Чунотчи, Америка давлат арабои Честер Боулс бундай деди: «Биринчи совет йўлдоши учирлаганига қадар деярли ҳеч ким Американинг саноат, ҳарбий ва фан соҳасидagi устултигига шубҳаланмас эди. Тўсатдан ер тенаригада учувчи йўлдош пайдо бўлиб қолди, шундан кейин миллион-миллион кишилар ўз-ўзларига: термоядр натижада коммунизм галаба қозонмасмикни? деб савол бера бошладилар».

Ҳа, галаба қозонади, жаноб Боулс, қозонади! Ҳатто ўз маслаҳатининг Бернер фон Браун — ракеталар бўйича мухтаёсиз бўлган, ҳозирда АҚШда ишлаётган неми олим — бу саволга мана бундай жаов беради: «Руслар ўз философияларини асосан шундай системани яратдиларки, бу система уларнинг ана шундай муваффақият қозонишларини таъминламоқда. Афсуски, бизнинг системамиз Россия эришган муваффақиятларга эришишга имкон бермайди». Яхши айтилган-а, ўртоқлар!

Ҳозир, мамлакатимиз коммунизм қуришининг ултувор планларини амалга ошираётган бир вақтда совет фани олдинда янги, янада ултувор вазифалар турибди. Илмий тадқиқотларни муайян мақсадни қўлаб туриб олиб бориш, фан эшикларини ёш кучларга каттароқ очин лозим. Фан ва техниканинг барча асосий тармоқлари бўйича дунёда олдинги позицияларни эгаллаш — вазифа мана шундай.

Ўртоқлар! Совет адабияти ва санъати ўз гоъийи мазмунининг бойлиги билан бутун дунёда катта ороу қозонди. Совет ёзувчилари, композиторлари, расмчилари, кино ва театр ҳодимларининг бадий маҳорати юксак баҳо олди. Сўнги йилларда адабиёт ва санъатнинг социалистик воқелидини тўғри ва ёркин акс эттирган янги асарлари яратилди.

Санъатимизнинг ютуқлари, унинг традициялари жуда катта аҳамиятга эгадир, улар бутун инсониятнинг бадий жиҳатдан қамолатга эришувига янги босқичдир. Еркин бадий ижодий гуллатиш учун, маданий бойликларни яратишда кенг омiani актив иштирок эттириш учун фақат социализм шароитидагина энг қулай имкониятлар яратилиш мамлакатимиз тажрибасида исботланди. Совет санъати бутун инсониятнинг маънавий хазинасини бойитмоқда, коммунистик маданият таътанасига йўл очмоқда.

Коммунистик жамиятнинг игона маданияти, деб кўрсатган эди В. И. Ленин, капитализм зулмидан қутулган ҳар бир халқнинг миллий маданиятини гуллаб-йиллатиш йўли билан барпо қилинади. Социалистик миллатларнинг ижодий алоқаси процессида, уларнинг ҳамкорлигида бутун совет маданиятига хос бўлган янги ҳусусиятлар ву-жудга келди, ривожланади ва бир-бирини бойитди. Бизнинг вазифамиз — социалистик маданиятларнинг интернационал бирлигини авайлаб қўлаб-қувватлашдан ва унинг ривожланишига ёрдам беришдан иборатдир. Халқ ёзувчи ва санъат арбобларидан янги асарлар яратишни, бунларда жамиятнинг революцион ўзгаришларидagi қаҳрамон на дарвисмонини муносиб суратда ифодалаб беришни кутмоқда ва шундай қилишларига ишонади. Партия, санъат кишиларни аввало ҳаётнинг ижодий мисолларида тарбиялаш, кишиларни коммунизм руҳида тарбиялаш лозим, деб биллади. Совет адабияти ва санъатининг, социалистик реализм методининг кучи — ҳаётгаги асосий ва ҳал қилувчи нарсаларни тўғри акс эттириб беришдир. Ҳозирги шароитда эстетик тарбияга, барча совет кишиларда бадий дил тугригидаги жиддий аҳамият бериш, дидактик нимадарга намён бўлмасин — формализмга мафтунликдан ёки санъатдан, ҳаётдан, турмушдаги «гузаллик» тўғрисидаги мешчаларча тушунчалардан, — унга қарш кескин кураш аълоли қилиш лозим.

Энг гузал нарса — инсон меҳнатидир, бинобарин, янги меҳнаткаш инсонни, унинг маънавий истақларининг бойлигини, умри тугаб бораётган эскиликка қарши унинг олиб бораётган курашини ҳаққоний кўрсатиб беришдан олимаборроқ вазифа йўқ. Биз совет кишиларига коммунистик меҳнат романтикасини очиб берувчи, маъсада етқи учун ғайрат ва куч билан ишлашни ўргатадиган жоюбардор асарлар беришимиз керак.

Бизнинг партияимиз совет адабияти ва санъати бундан бунён ҳам совет халқининг ишочили қуроли, унинг бутун ҳаётда самийий ва оқил маъсатқатиси бўлишига ишонади!

6. СОЦИАЛИСТИК ИЖТИМОИЙ МУНОСАБАТЛАРНИНГ КОММУНИСТИК ИЖТИМОИЙ МУНОСАБАТЛАРГА ЎСИБ ЎТИШИ, СОВЕТ ДЕМОКРАТИЯСИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ, СОЦИАЛИЗМ ВА ШАХС ЭРКИЛИГИ

Ўртоқлар! Партия XX съезд қарорларини амалга ошира бориб, социалистик ишлаб чиқариш муносабатларини ва бошқа ижтимоий муносабатларни ривожлантириш ва тақомиллаштиришга катта эътибор бериб келди. Партияимиз бун коммунистик ижтимоий муносабатларга — оозд, бу томонлама ривожланган ва юксак даражада олғил бўлган кишилар ўртасидagi муносабатларнинг энг мунамаал тилига, дўстлик ва ўртоқликка асосланган муносабатларга ўтишининг асосий йўли деб биллади. Карл Маркс раҳбарлигида тузилган биринчи халқаро ишчилар ташкилотининг «Халқаро ишчилар ўртоқлиги» деб аталганлигини аста олгинг. «Ўртоқ» деган сўз ҳамфироқлини ҳам, тенгликни ҳам, қардошлиқни ҳам, ҳўрматини ҳам, ҳамкорлиқни ҳам ифода қилади.

Социализм шароитида «ҳар қимдан қобилиятига яраша, ҳар қимга меҳнатига яраша» деган принцинга амал қилинади. «Ҳар қимдан қобилиятига яраша, ҳар қимдан эҳтиёжига яраша» деган коммунистик принципти ўтиш учун вақт керак, маълум шароитлар керак. Коммунизм принциплари — олижаноб, аjoyиб ва жоюбарил принциплардир! Ҳар бир киши бу принципларнинг ҳаётимизга тезроқ киришини еттайди.

Шундай бўлса, нима учун биз бу принципларни дарҳол амалга оширмаймиз, нима учун партия коммунистик жамиятини асосан қуриш учун йигирма йил кераклигини назарда тутмоқда? Биз коммунистик принципларни амалга оширишнинг узоққа қўйиб юборатганимиз йўқми? Йўқ, ўртоқлар! Биз бу принципларнинг ҳаққининг тезроқ амалга оширишини истар эдик, албатта, лекин биргина субъектив истаниш ўзи ифода қилмайди. Объектив шароитларга асосланиб, ижтимоий тараққиёт қонуниларини ҳисобга олиш лозим.

Коммунистик принципларга ўтиш мумкин, лекин унга ўтишдан олдин моддий-техника базаси яратилиши, кишиларнинг олғи юксак даражага етиши, социализм принциплари батамом амалга ошиши ва унинг прогрессив имкониятларини охиригача намён қилиши лозим. Коммунистик ижтимоий муносабатларга ўтиш учун социалистик муносабатларни ривожлантириш ва тақомиллаштиришдан бошқа йўл йўқ.

Партия сўнги йилларда совет жамияти ҳаётининг барча соҳаларида катта социал-иқтисодий тадбирларни амалга оширди. Бу тадбирларнинг революцион аҳамияти моддий-техника базасини мустаҳкамлашга уларнинг ёрдам берганлигидаридангина эмас, балки уларнинг ижтимоий муносабатларни ривожлантиришда, социалистик мулкнинг икки формасини янада қишлоқлардаги мулк роль ўйнаганлигидаридан ҳам иборатдир.

Янгилик қуришларда меҳнат ҳарактерида, ишлаб чиқаришдаги ҳодимларнинг ўзаро муносабатларида тобора ақинроқ қуришмоқда. Асосий нарса шундан иборатки, меҳнаткашларнинг тобора кенг қатламлари олғил суратда, ўз қобилиятларига яраша, бутун кучлари билан меҳнат қилишга одатл